

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 4. oktobra 1882.

Obseg: Odlikovanje naše obrtnije v tržaški razstavi. — Tehnično poročilo k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja. — Kako zeleni izrediti debele korenine? — Zborovanje društev: „Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“ v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta. — O spremembi šolske postave. — Gospod vitez Schneidovo slovó od svojih volilcev. — Obravnave iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Odlikovanje naše obrtnije v tržaški razstavi.

Sodniki o izdelkih razstavljenih v tržaški razstavi sklenili so svojo sodbo, katera se je preteklo soboto razglasila. Izmed razložnikov naših slovenskih krajev odlikovani so bili naslednji:

a) S častno diplomó:

A. Samassa, zvonar v Ljubljani; Trboveljski rudnik na premog.

b) Z zlato svetinjo:

Rudnik in fužine v Litiji; Kranjska železno-obrtnijska družba v Ljubljani; Ipavic Anton v Trstu (rodom Tolminec); Čermak, inženir v Ljubljani; Klinzer & Co., Weissenfels; Trboveljski rudnik na premog; J. Matjan v Ljubljani; J. Centa v Celji; Dogan Marija v Ljubljani; Hofbauer Karol v Tržiči; Goll Wencel, c. kr. gozdni nadzornik v Ljubljani; Predilnica v Ljubljani; Förderl Ivana v Ljubljani; Lapajne Karolina v Idriji; Tschinkel August sinovi; Pace grof, okrožni glavar v Banjiluki; Hudovernik Primož v Ljubljani; „Matica hrvatska“ v Zagrebu; Oberwalder J. v Domžalah.

c) S sreberno svetinjo:

Klinzer A. & Co., Weissenfels; Kranjsko-primorski premogovi rudnik v Škofljah pri Divači; Sierberger v Slov. Bistrici; Terpine Fidelisa nasledniki na Fužinah pri Ljubljani; Seemann P. & R. v Ljubljani; Kranjsko obrtnijsko društvo; Nussbaum August v Fužinah; Čebular Fran na Opčinah; Reppe Jan. na Jesenicah; Schrey Alojzij na Jesenicah; Južno-štajersko hmeljarsko društvo v Zavci; Kuhar, poslovodja v Ljubljani (Samassa); Okrajni šolski svet v Gradiški; Sadje- in vinorejska šola na Slapu; Mayer Josip v Vipavi; Vinska zadruga v Dornbergu; dr. Lovro Vidrič v Zagrebu; Fuchs dr. Anton, sin, v Kokri; Bratje Globočnik v Železnikih; Tönnies Gustav v Ljubljani; Drelse A. v Ljubljani; Tschinkel A. v Eichwaldu; Ozbič Matej v Kamniku; Prašnikar Alojzij v Kamniku; Kotnik Fran na Vrdu pri Vrhniku; Fuchs Gilbert dr. v Kokri; Goljevšček Josip v Kanalu; Krisper Josip v Ljubljani; Feigel J., c. k. gozdni svet-

nik v Idriji; Pakič Mihael v Ljubljani; Schiffermüller Ludw. v Kokri; Weisseisen Franc v Kokri; Wenedictor Ferd. v Trnovem; Krenner Alojzij v Škofji Loki; Strokovna šola v Idriji; Knaflič Franc v Šmartnem pri Litiji.

d) Z bronasto svetinjo:

Rušnik Valentin v Zrečah pri Konjicah; Montanistični urad v Ljubljani; Dolenc Oroslav v Ljubljani; Klinzer & Comp., Weissenfels; Hlubek Josip v Ptuji; Kopač Karol dr. v Zagrebu; Bratje Kosler v Ljubljani; Daneu Andrej v Trstu; Staré Julij v Kamniku; Vodnik Josip v Šiški; Ahačič Kaj. vdova v Tržiči; Ambrožič Josip v Ljubnem; Dornik Janez v Kamniku; Globočnik A. v Železnikih; Globočnik bratje v Železnikih; Globočnik A. L. v Tržiči; Ločnikar in Andretto na Viči; Močnik Janez v Mozirji; Omersa Fran v Kranji; Pirc Fr. in sinovi v Kropi; Mulej Alojzij pri Idriji (Podroteja); Fajdiga in Kerše v Sodražici; Močnik J. v Mozirji; Smuk Simon v Kamniku. Supan Matija na Breznici; Drenik Marija v Ljubljani; Jäckl Marija v Idriji; Lahajner Ana v Ljubljani; Mally in Danberger v Tržiči; Lokar Anton v Ajdovščini; Kleinmayer in Bamberg v Ljubljani; Steyrer v Ljutomeru.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Predno preidem k popisovanju in utemeljenju tega projekta (načrta), naj mi bode dovoljeno, da ob kratkem povem, kako in v kakem obsegu so se delale tehnične poizvede, ki so podlaga pravim projekcijskim delom.

Nivelovanje.

Podlaga brezpogrešnemu projektu je brez dvoma natančno nivelovanje (izmerjenje razlik višin), in to velja v našem slučaju še toliko bolj, ker tu gre za silno male razločke v višinah, s katerimi mora inženir računati.

V zgled, s kako natančnostjo se je moralo delati, navedem tu pad Ljubljanice, tedaj glavnega recipijenta,

v katerega se iztekajo vsi drugi stranski pritoki iz močvirja. Ob času najplitvejše vode znaša ta pad od hektometr. 32 pod vrhniškim mostom do Gruberjevega kanala (Cesarskega grabna), to je, pri dolgosti 20.600 metrov samo 0.40 metra.

Ker se pa morajo pri nivelovanju vse kvote zračunirati po morskem površji, obrnil sem se na triangulacijski oddelek c. k. vojaško-geografičnega zavoda in si od tam izprosil popolnoma prave kvote natančnega nivelovanja, ki so ga bili naredili ob tržaški cesti.

Nepremične pike te daljine nahajajo se v zapisniku nepremičnih pik pod tek. števil. 94, 102, 127, 141, 155, 159 z dotičnimi kvotami.

Začenši pri znamenju višine, ki ga je napravil generalni štab na ljubljanskem kolodvoru, nepremična pika 94, določila se je najprej vrsta nepremičnih pik ob tržaški cesti, potem ob cestah, ki držé po močvirju čez Laverco, Studenec, Podpeč in Borovnico; nadalje ob Gruberjevem kanalu in konečno poprek čez močvirje; zraven pa so se tudi vse ostale nepremične pike pregledovale na tak način, da nam smejo veljati za absolutno natančne.

Tam, kjer ni bilo varnega kraja, da bi se naredila nepremična pika, zabili so se 5 metrov dolgi hrastovi koli v tla in se zaznamovali z velikim žreblom; tacih kolov je 62.

Kakor kaže pridjani spisek, napravljenih je po celem močvirju vseh skupaj 163 nepremičnih pik; memo gredé pa omenim, da s tem nisem spolnil tirjatve §. 1 posameznih pogojev za izdelovanje projekta, namreč da bi bile nepremične pike postavljene po 2—3 kilometre ena od druge, temveč narejenih je mnogo več pik, kakor jih tirja pogoj. To večje število nepremičnih pik bode na vsak način mnogo koristilo vsem prihodnjim tehničnim delom, ter jih bode bistveno olajšalo.

Močvirski okraj.

Ravno takrat, ko se je delala mreža nepremičnih pik, pričelo se je sestavljati močvirsko okrožje. Pri tem pa se je žalibog pokazalo, da se je nekaj pomot vrinilo v izkaz, ki je pridjan deželnemu zakonu 25. oktobra 1880. leta. Nekateri precéj veliki kosi močvirja so namreč izpuščeni, druge zunaj ležeče parcele pa se nahajajo v dotičnem izkazu. V družbi s slavnim odborom za obdelovanje močvirja se je popis katastralnih parcel popravil po originalnih protokolih, ki so bili narejeni pri ogledanju močvirja; po teh popravah se je potem narisal močvirski svet v katastralne mape, ki so načrtu priložene.

Nivelovanje površja.

Ko so bile med tem dobljene višine mreže nepremičnih pik, dovršilo se je z njihovo pomočjo nivelovanje površja. V ta namen prerisale so se katastralne mape in kopije oddale delajočim inženirjem. V teh kopijah je zaznamovana lega in visočina vseh tistih krajev, ki so važni zaradi visočine svoje.

Ti kraji so se potem zapisali s svojimi kvotami v originalne katastralne mape, in na podlagi teh kvot našle so se potem krivulje skladov (Schichtenkurven).

Čeravno bi po §. 5 posameznih ponudbenih pogojev zadostovalo 9 kvot na štirjaški kilometer, morale so se vendar narediti 3- do 4krat gostejše mere, ker se površje vedno spreminja in ker tirja program, da morajo krivulje skladov zaznamovane biti v višinah 0.25 metra; drugače bi nam ne bilo mogoče najti krivulj skladov. Ravno tako bi ne bilo mogoče, narisati teh krivulj v glavni pregledni zemljevid, ko bi se ne bile poprej na čisto narisale v katastralne mape; kajti nika-

kor ni mogoče zemljiščnih kvot zaznamovati v tem zemljevidu, ki je risan v meri 1 : 10.000.

Koristi, ki jih ima odbor za obdelovanje močvirja od tega pomnoženega dela, spoznale se bodo še le tedaj popolnem, ko se bode pri poznejšem izboljševanju določevalo o večih delih, ker se splošni podatki o teh projektih lahko naravnost povzamejo iz kvotiranih in s krivuljami skladov zaznamovanih katastralnih map.

Vrtanje na močvirju.

Pri prihodnjem izboljševanju bode posebno mnogo koristil v katastralnih mapah zaznamovani rezultat vrtanja, ker se bode iz pridjanih kvot koj lahko razvidelo, kako leži spodnja zemlja pod površjem.

Gledé teh vrtanj si dovoljujem opozoriti, da zahteva §. 3 posameznih tehničnih ponudbenih pogojev po eno vrtanje na štirjaški kilometer; ker obsega močvirje okoli 15.000 hektarjev, od katerih se pa nahaja velik del zunaj pravih ležišč, tedaj bi bilo k večjemu 150 vrtanj potreba. A sprevidel sem, da mi kaže narediti 749 vrtanj, ker se lega šote tako naglo spreminja; s tolikim vrtanjem pa je tudi lega spodnje zemlje, kolikor najbolj mogoče, natanko določena.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Kako zeleni izrediti debele korenine?

Znano je, da po mestih zeleno sploh pridevajo mesu zato, da je juha bolj okusna, pa meščani tudi korenino od zelene, kuhano in zabeljeno z oljem in jesihom, zeló radi mešajo med krompirjevo, pesino in drugo zeleno solato, zato se tudi debele zelenine korenine prav dobro plačujejo. — Pa zelena ima pod zelenjavo svojo brezštevilo tankih koreninic in sama od sebe izredi prav droben koren. Kdor si boče pa izrediti debelo korenino, naj ravna tako-le: V drugi polovici meseca avgusta odkoplje naj krog in krog vsake zelene prst, obrtga vse stranske koreninice ter pusti samo srednji glavni koren, potem se zelena zopet obsuje z gnojno kompostno prstjo. Za daljno gnojenje nameša se v posodo zato med vodo pepéla in sáj ter se to redko mešanico zelena zaliva ves mesec september vsak teden po enkrat, in tako se zelena nenavadno debeli, nima rujavih lis in je prav lepo belega in okusnega mesa.

Šolske stvari.

Zborovanje društev:

„Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“

v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta.

(Dalje.)

Pri razpravah, ki so se na to pričele, oglasil se je najprej gosp. Grebenec ter djal, da je društvo „Narodna šola“ premalo znano; naj se toraj vnovič razglasi njegova pravila. Gospod Lapajne pa je izrekel željo, naj bi se veči podporniki imenovali po časnikih. Gosp. Močnik odvrne na to, da so se leta 1872. natisnena pravila razpošiljala na vse strani; vabilo se je po vsem Slovenskem k pristopu; na Štajarskem je bilo nekaj vneme za društvo; po Koroškem čisto malo; še manj v Primorji. Prišla so tudi žalna leta, ko celó ni bilo varno, društvo mnogo priporočati. Ven-

nameščenih posrednikov in posebne blagajnice, katera vsako kupljeno živino prevzame in plača še tisti dan, in katera s popolnimi, od nje neodvisnimi posredniki vred ima prav zanesljivo, po naročilu prodaje na trg poslano živine, ako tudi gospodarja ni pri živini, tedaj samo za vsak železniški voz tako in tako potreben spremljevalec in pismo, v katerem gospodar določno pové, kako in kaj.

Ogledati si hočemo tedaj nov živinsko tržni red, katerega je v glavnih točkah odobril tudi dunajski mestni odbor.

(Dalje prihodnjič.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Počezni profili glavnih recipientov.

Rezultat teh vrtanj je zaznamovan, kakor sem uže omenil, v originalnih katastralnih mapah in tudi porabljen pri VII porezah dolin, ki so projektu pridjane.

Iz teh slednjih se namreč razvidi, kako leži šota na svoji podlagi in kako bode voda pri sedanjem in tudi prihodnjem znižanem stanju najvišje vode vplivala na obdelovanje polja.

Ako pa nameravamo najvišjo vodo znižati za 2 metra pri ljubljanskem državnem vodomeru, tedaj pa žalibog še ni povsodi dosežena spodnja zemlja, temveč znižana najvišja voda bode na nekaterih krajih še vedno 2 do 3 metre visoko stala nad spodnjo zemljo.

O teh razmerah bodem pozneje obširneje poročal in tudi omenil, kako bi se vkljub temu vendar zamoglo umno gospodarstvo na teh prostorih doseči.

Premerjenje Ljubljance in Gruberjevega kanala.

Ker bode treba v teh dveh glavnih recipientih ljubljanskega močvirja najvažnejše in najdražje stavbe narediti, je tudi po §. 9 posameznih ponudbenih pogojev treba bilo, od Malega grabna doli do Fužin premerjenje v večem obsegu preskrbeti.

Vendar sem menil, da pospešujem naš namen še veliko bolj, ako nisem počeznih profilov teh dveh odtokov dal zmeriti na vsakih 25 metrov, kakor zahtevajo omenjeni pogoji, temuč ako sem porabil spise o potrditvi najnovejših iztrebilnih del. Po prijaznosti gosp. c. kr. stavbenega svetovalca in predsednika tehničnega departementa visoke c. kr. deželne vlade mi je bilo namreč mogoče, iz stavbenih zapisnikov, ki jih je tedanjemu stavbenemu svetovalec gosp. Henrik Hausner z veliko skrbnostjo in natančnostjo sestavljal, porabiti lego in konstrukcijo vseh stavb; v ta namen zmerili so se profili na vsakih 10 sežnjev = 18.965 metrov, razne številke so se preračunile v metrično mero in potem so se zaznamovali v te profile obrežni zidi, tlakovi in druge stavbe.

To je dalo mnogo več dela, a projekt je s tem mnogo pridobil v natančnosti in vrednosti.

Premerjenje stranskih pritokov.

Stranski pritoki so se zmerili po §. 7 posameznih ponudbenih pogojev in pridjani so podolžni kakor tudi počezni profili teh potokov in kanalov.

Po želji slavnega glavnega odbora za obdelovanje močvirja se je razun onih 29 stranskih pritokov, ki jih z imenom navaja deželni zakon iz leta 1877., tudi še

Črni potok, Ljubija, Švica, Glinica in Ložica premerila, tako da imamo sedaj poleg obeh glavnih recipientov, namreč Ljubljance in Gruberjevega kanala, projekte za 34 stranskih pritokov.

Preiskava obvirja.

Vsled spodbude, ki jo daje odgovor veščakov na 18. vprašanje, preiskali so se tudi viri Gradašice, Švice, in po posebni želji slavnega odbora za obdelovanje močvirja tudi studenec Iške in premerilo se je dotično obvirje z namenom, ko bi se morebiti pozneje delale tam kake stavbe.

Premerjenje vodnih stavb.

Da bi razun tega ne manjkalo potrebnih podatkov za presojevanje, kako se smejo dovoliti sedaj ali pozneje potrebne pripuščene poprave pri vodnih stavbah, ki stojé krog močvirja, ukazal sem premeriti vse mline in zraven določiti visočino obstoječih vizirnih znamenj vseh glavnih brunov in pragov, ki odločujejo vodotoč in tudi velikost zatvornic.

Ti podatki se nahajajo v dotičnih nivelovalnih knjigah, kakor tudi v počeznih profilih in bodo izvrstno služili slavnemu odboru za obdelovanje močvirja, kakor tudi politični oblasti, kedar se bodo vršile kake premembe ali kedar bode treba presoditi, se li smejo te premembe pripuščati ali ne.

Popisovanje projekta.

Do sedaj sem podal nekaj splošnih namigov o dovršenih tehničnih poizvedah; tu pa začnem pretresovati pravo nalogo svojega načrta, namreč popisati hočem one stavbene naredbe, o katerih predlagam, da se izvrše, in nadalje popisati tudi vspeh, kateri bi se brez dvoma ž njimi dosegel.

Naloga projekta.

Naloga projekta je natanko določena v §. 8 splošnih ponudbenih pogojev, in obstojí v tem, da bi se stvorilo na močvirju mogoče umno gospodarstvo, in sicer neodvisno od vsakokratnih najvišjih vod.

Razume se samo od sebe, da se ta naloga mora rešiti le v gotovih mejah, v katerih stojé stroški, ki bi se potratili, in vspehi, ki bi se dosegli, v nekakem pravem razmerju.

To opazko naredim poprej zategadel, ker bi bilo gotovo napačno, za vspehe se poganjati, ki bi porabljenih stroškov ne splačali, in ker bi se tukaj zares kaj tacega lahko prigodilo.

Kakor se zamore razvideti iz splošnega podolžnega profila reke Ljubljance, priloga T. B. 4., in iz njenih počeznih profilov, v katerih je ob enem tudi zaznamovana lega spodnje zemlje, leži ta zemlja na nekaterih krajih še 1.7—2.50 metrov globokeje, kakor ona znižana najvišja voda, ki jo želé veščaki v 4. vprašanju svojega poročila.

Ko bi se tedaj nameravalo, spodnjo zemljo popolnem odkriti, morala bi se pač tudi najvišja voda vsaj za tri metre znižati.

Po mojem mnenju bi to znižanje ne bilo slabo, a vendar je neizpeljivo, če se oziramo na velikanke stroške, ki bi jih požrlo, in na koristi glavnega mesta Ljubljane, ki bi bili tu zelo v nevarnosti.

Ako namreč stvar pretresamo, tedaj še ni dovolj, ozirati se na koristi enega dela posestnikov, temuč moramo tudi pomisliti, bi li dobiček, ki bi ga imeli vsled tacega znižanja nekateri prebivalci močvirja, prekosil škodo, ki bi gotovo Ljubljano zadela; ne gledé na to,

da bi povikšani stroški v nobenem razmerju ne stali z doseženim dobičkom.

Sledeče popisovanje načrta mojega bode te nazore gotovo opravičilo. Iz načrtovih prilog se bode videlo, kako težko bi se dovršila naloga načrta samega in koliko stroškov bi nastalo, preden bi se omenjeni cilj dosegel. — Gotovo bi le škodovalo, ko bi hoteli čez ta cilj še dalje iti.

Ena stvar je gotova, in se sme na vsak način pričakovati, da bode nevarnost povodnji odstranjena na vsem močvirju, ako se stanje najvišje vode — kakor so to želeli veččaki in se tudi meni zdi dobro in razmeram primerno — zniža za 2 metra in ako se izvrše projektirana dela. — Na dalje se tudi sme pričakovati, da se bode morebiti $\frac{2}{3}$ spodnje zemlje s časom odkrili in spremenili v rodovitna polja.

Kako bi se o svojem času imelo gospodariti na močvirju, to bodem pozneje popisal; sedaj hočem opisati in utemeljiti one misli, ki so me vodile pri sestavljanju tega načrta. (Dalje prih.)

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

Naj k popisu „katakomb“ dostavim še toliko, da prve najdene so bile 31. maja 1578., in to na salariški cesti ne daleč od Rima v nekem vinogradu od delavcev, ki so kopali neko prst, katera, z apnom zmesena, dá posebno izvrsten cement. Prvi učenjaki podajali so se odslej pogosto dol v „podzemeljski Rim“, da bi preiskovali znamenitosti njegove. Največ se je pa s tem vkvarjal in trudil neki Antonio Bosio, ki je celih 36 let preiskaval katakombe, pa je tudi le malo manjkalo, da ni o neki priliki našel ob grobovih mučenikov tudi svojega lastnega. Sploh je priporočati obiskovalcem katakomb, vzlasti če jih je mnogo skupaj, da nikar ne zaostajajo in nikoli ne izgubijo tovaršije izpred oči. Zgubiti se v katakombah bi se z drugimi besedami reklo: zakopan biti v živi grob.

Ko smo se pripeljali pod Konstantinovim slavolokom do „koloseja“ zopet nazaj, plačali smo voznike, in ker še ni bilo prepozno, podali smo se peš po dolgi ulici, ki pelje (proti vzhodu) do preslavne bazilike „pri sv. Janezu v Lateranu“. Oj, — beseda „Lateran!“ kolikokrat mi je uže od otroških let sem prijetno zadonela na ušesa! Nekako posebno priljubljeno mi je bilo vedno to ime. Poleg katakomb sem imel toraj ta dan tudi to svetišče videti srečo. In — še več! Na primer ob sredi ceste, ki nosi ime „Via di S. Giovanni in Laterano“ stoji ob levi roki svetišče z malim stolpičem, vse skupaj zelo priprosto, nevidno, skoraj za tretjino v tleh tičeče. Na vabilo gosp. P. Benedičiča: „poglejmo za trenutek tudi tukaj-le noter!“ vprašam ga, če je mar v tej priprosti cerkvi kaj posebnega videti? Začudeno mi odgovori: „Kaj pa, da! Saj je to bazilika sv. Klementa, v kateri boste imeli prihodnje dni slovanski romarji svoje pobožnosti“. Šli smo za trenutek noter; ker so vendar še le cerkev zališali in je bil toraj v nji precéj velik ropot dekoraterjev, odložim popis vsega svetišča za poznejši čas.

Od cerkve sv. Klementa se cesta polagoma pospenja v kreber in pridrži kmalu na vrh zelo razprostranega holma, na katerem se širi „lateranski trg“ (Piazza St. Giovanni Laterano), sredi njega pa stoji sloveča bazilika enacega imena z veliko palačo, ki ji

je prizidana ob levi roki. Kdor hoče baziliko občudovati v njeni zunanji krasoti, mora se podati tje okrog omenjene palače. Lega njena je namreč obrnjena od jutra proti zapadu, bazilika ima pa tudi pri prisvetišči vhod, podali smo se koj na tej strani za nekaj trenutkov vá-njo. Približal se je bil vendar uže tako večer, da natančno ogledovanje ni bilo več mogoče; toraj smo po kratki pobožnosti zapustili ta sloveči božji hram v nadi, da naslednje dni pridemo zopet le-sèm, opravljat namreč napovedano obiskovanje treh svetišč za zadobljenje odpustka sv. leta, med katere je prispadala tudi bazilika Lateranska.

Ker smo imeli precéj daleč do našega „hotela“, se nam je jako privileglo, ker iz lateranskega trga odhaja vsako četrto ure „omnibus“ na benečanski trg (Piazza Venezia). Peljali smo se skoz uže znano ulico lateransko, memo bazilike sv. Klementa in proti koliseju, blizo tam pa zavili k desni čez zmerni klanec in dospeli kmalu do slovečega „Foro Trajano“. Enako kakor na „Foro Romano“ tudi tu štrli iz tal mnogo omuljenih ostankov kamnitih stebrov, ki so bili nekaj podslomba neprilčno lepemu „Forum Trajanum“, kateri je opasoval še zdaj stoječi zmago-slavnostni steber (Triumphsäule) Rimljanom priljubljenega cesarja Trajana. Senat in ljudstvo posvetilo mu je ta steber l. 113. po Kr. v spomin slavne zmage čez Dacije ob spodnji Donavi. Bil je steber ob enem tudi imenovanega cesarja grobni spominek, kajti pepel njegov hranil se je v njegovem znotranjem prostoru v zlati posodi (Urne). Višave ima steber 34 metrov (brez kipa), ovija se spiralno, in je od tal do vrha prenapolnjen z reliefnimi slikami, ki pred očujejo slavne dogodbe iz cesarjevega življenja. Vrh stebra stal je bronasti in pozlačeni kip cesarjev, katerega je pa uže cesar Konstantin dal vzeti iz njegovega visokega stališča. V srednjem veku služil je ta orjaški steber kot zvonik, in bilo je vsako njegovo poškodovanje zažugano s smrtno kaznijo. Toraj je vse na njem tako dobro ohranjeno, kakor enako menda nobena rimska starina. Papež Sikst V. dal je postaviti vrh stebra kip sv. Petra, ki je visok 16 čevljev. Tedaj zopet nov dokaz k uže izustnim mojim besedam, da Rim bi ne bil Rim, ko bi papežev ne bilo.

Kmalu naprej od „Foro Trajano“ je „benečanski trg“. Za vožnjo od Laterana do sèm plačali smo po 3 solde; in ker od tod na „ljudski trg“ (Piazza del Popolo) gredó zopet drugi omnibusi, presedli smo se kar v nje in za enaki denar pripeljali se v neposredno bližino našega začasnega rimskega doma. S tem smo bili pa tudi zvedeli, kako poceni se more voziti po mnogih glavnih cestah rimskega mesta, in dobro si to zapomnili.

Trije dnevi našega bivanja v Rimu so bili tedaj potekli. Naslednje jutro, v soboto 2. julija, kot v lepi praznik Marijinega obiskanja, smo bili zopet s solnčnim vzhodom na nogah. Napovedano nam je bilo namreč romarjem ta dan ob 8. uri zjutraj splošno, to je skupno sv. obhajilo v vatikanski baziliki; toraj si je bilo treba imeti v mislih, da zarad spovedi pridemo do časa tje. Memogredé smo hoteli obiskati še cerkev sv. Neže na „navonskem trgu“ (Piazza Navona). Ker nam pa pot ni bil dobro znan (namestu skoz „Via Ripeta“ šli smo po cesti „Via del Babuino“), hodili smo po ulicah sem ter tje tako, kakor pri nas pravimo, „čez Bohinj v Kranj“. Nekaj je bilo pri tej jutranji promenadi vendar-le dobrega: prišli smo ponevedoma do avstrijskega hospica „Maria dell' Anima“, in tako sem to slovečo zgradbo in cerkev vsaj od zunaj videl. Zarad zgodnjega jutra bilo je še vse zaprto. Še bolj pa sem bil ovesehlen, ko smo dospeli poslednjič na navonski trg, ki ni le samo zelo obširen, ampak od nekaj zelo znamenit

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. oktobra 1882.

Obseg: Bolezen pri prešičih. — Tehnično poročilo k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja. (Dalje.) — O predenici. — Naša živinoreja. (Dalje.) — Suhadolnikova dolina v naziru polžev. — Zborovanje društev: „Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“ v Ljubljani dne 4. in 5. septembra t. l. (Dalje.) — Obravnave iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Bolezen pri prešičih.**

S Trojan 14. oktobra.

Večkrat ste uže v „Novicah“ za kmeta dobre in koristne nasvete dali in pomočke zoper marsikatero bolezen posebno pri živini naznanili. Prav posebno bi pa v velik prid kmetu služilo, ko bi se kakošen pripomoček zoper zdaj zeló navadno svinjsko bolezen, katera posebno zdaj jesenski čas svinje napada, tako da pri nekaterem kmetu v eni uri vse na enkrat poginejo naznaniti mogel.

Pri meni je uže večkrat v 1 uri po več svinj pocepalo, in sicer odraščene in stare; tako mi je včeraj opoludne, ko jim je dekla kuhano zelišče iz kotla nosila, po vrsti v svinjakih 9 starejih svinj pocepalo, in sicer v prvih treh vse, v enem je ostala ena, v enem pa tudi ena; to je bilo tako hitro, da med tem časom, ko je dekla svinjam nastiljala, so v prvem svinjaku kuho pojedle čisto in je začela omotica na nje iti, in so dobile bele rilce, hitro smo jim sicer na ušesih in na repu puščali, jih greli in drgnili, pa so nam kar v rokah poginile. Tako se je tudi z drugimi zgodilo, višnjevi ali bled rivec postane, se začne opotekati in po njej je, ne pomaga nikoli nič, ne puščanje, ne ribanje ali gorkota, vse je zastonj, ker v pol ure je svinjče zdravo bilo in tudi mrtvo.

Saj smo tudi tistim, ki so še zdrave bile, puščali in jih ribali, pa uže med tem časom, ko smo jih greli in ribali, so zbolele in poginile. Tako jih je danes zjutraj konjederec 9 težkih naložil in odpeljal, da jih je komaj par konj peljalo, bilo je gotovo 16 centov.

Ker je na Kranjskem svinjereja zeló v navadi, bi bilo kaj treba, da bi se skoraj za živinorejo, toraj tudi za svinjerejo, take knjige izdale, ki jih uže zdavnej kmetje želimo in pogrešam, toraj naj „Novice“ to reč sprožijo in omenijo.

S spoštovanjem

G. Konšek.

Odgovor vredništva. Koj po prejemu tega poročila naznanili smo po kmetijski družbi to c. k. deželni vladi tukaj s prošnjo, naj blagovoli odposlati tje živinozdravnika, da bolezen preišče ter nasvetuje, kako zabraniti in zdraviti to hudo morilko. — Upamo, da po tej poti tudi nam doide za vse živinorejce zanimiv poduk. — Brez ozira na pričakovani strokovnjaški poduk uže danes lahko omenjamo sploh, da je snažnost najboljše

sredstvo, ogniti se takim nesrečam pri živini, hleva redno kidati, zračiti, nastiljati, gnojnico odpeljati, živino posebno ob času vročine kopati ali umivati; nadalje paziti, da je posoda, v kateri se živini piča kuha in prinaša, snažna, da se na bakreni ali drugi rudninski posodi ne dela strup, posebno, ako v nji dalj časa postaja mokra jed, nadalje tudi prešičem večkrat na jedi dajati po nekoliko soli; to so sredstva, katera zanesljivo najbolj pripomorejo, ogniti se manjih in večjih bolezen pri živini.

Knjiga: „Nauk spoznanja in ozdravljanja vnanjih in notranjih bolezen kónj, goved, ovác, kóz, prešičev in psóv“, spisal dr. Simon Strupi — tiskana je bila uže leta 1852., pa zdaj je pošla, upamo pa, da kmalu izide nov obširnej natis.

Tehnično poročilo**k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.**

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Množina najviše vode.

Prvi faktor, ki je merodajen pri vsakem izsuševanju, je množina najviše vode, ki se mora odpeljati dalje, kajti projektirane stavbe morajo biti tako narejene, da zamorejo vso vodo brez škode odpeljati.

Žalibog, da ni mogoče zmeriti te množine vode, ker so razmere na močvirju jako čudne in se podzemeljski pritoki iz Krasa ne dajo zmeriti; trebalo bi večletnega merjenja in opazovanja pri Ljubljani in Gruberjevem kanalu, da bi se množina vode zamogla natanko določiti, ki jo odpeljeta ob času najviše vode ta dva glavna recipijenta.

Sploh pa v našem slučaju tako merjenje ni neobhodno potrebno, kajti dosežen vspeh je potrdil v resnici mnenje, ki je bilo podlaga načrtu iz leta 1860.

Kakor se namreč vidi iz poročila veččakov stran 9, stala je najviša voda 1851 l. 2·213 m. nad ničlo pri državnem ljubljanskem vodomeru, in ko so bila dovršena iztrebilna dela, je bilo znižanje samo 4" = 0·105 metrov više, kakor je bilo preračunjeno v omenjenem načrtu.

Ker nimamo družih zanesljivih podatkov, sme se tedaj takrat preračunjena množina najviše vode z 12.000

kubičnih čevljev, to je, 378 kubičnih metrov v sekundi vzeti z veliko verjetnostjo za podlago našemu načrtu.

Ako pa tudi to množino vode porabim za podlago temu načrtu, ne smem pozabiti, da se bode ta vodna masa s časom gotovo pomnožila, kolikor se dá sklepati iz deloma posekanih kraških reber, ki spadajo gledé izpodnebne moče k močvirju; nadalje moramo pomisliti, da se pogozdovanje, ki ga namerava visoka c. kr. deželna vlada, pri najboljši volji in vsi eneržiji ne bode dalo izpeljati v primerno kratkem času in da mora ta načrt pri vseh okoliščinah privedi do stalnih vspehov, tako, da bode gospodarstveni način, ki se bode nastopil na podlagi načrta, dognan in ne več dvomljiv.

Zato sem se pogovoril z gosp. c. kr. višim stavbenim svetovalcem Indro in z njegovim pritrjevanjem vsa dela tako projektiral, da bi tudi tedaj zadostovala, če je množina najviše vode 25% večja, kakor ona, ki je bila podlaga projektu iz l. 1860.

Pod tem, kakor menim, pravim in skrbnim pogojem, izvršena so vsa dela v Ljubljani in v Gruberjevem kanalu za sledeče množine najviše vode:

12.000 kub. čevljev poprejšnje množine najviše vode	378 kub. metr.
25%, za katere se bode skoraj gotovo pomnožila	94 „ „
Skupaj	472 kub. metr.
ali počez	470 „ „

Znižanje struge Ljubljanice.

Sedaj je nastalo važno vprašanje, kako globoko se sme struga znižati z ozirom na posebne lokalne razmere obzidanih bregov reke Ljubljanice v mestu Ljubljani?

V tem obziru zamoremo se edino le na ono daljino ozirati, ki leži med Šent Jakobskim in nekaj čez Frančiškanski most, ker tu se nahajajo najoži profili Ljubljanice in deloma so tudi bregovi obzidani z obrežnim podzidjem in s hišami.

Najoži profil je pri št. 56 (hektom. 249 + 99). — V njem je leva brežina zavarovana s taloudnim tlakom, desna pa ima obrežno podzidje.

Ker mestni zastop namerava na tej daljini in sledečih profilih bregove obzidati, moralo se je uže zdaj na te okoliščine in tudi na to ozirati, da se bodo zamogle prihodnje obrežne strmine tudi pri nameravanem znižanju struge za varstvo bregov položiti s tlakom.

Po tacem premišljevanji se kaže, da se sme struga ponižati še za 1.37 metra. Razume se pa, da se morajo vsa ta dela zelo varno izvrševati; projektirano obrežno podzidje se lahko takrat postavlja, ko se bode struga zniževala.

Zato bi pa bilo dobro, ko bi slavni mestni zbor glavnega mesta Ljubljane te razmere koj pretresavati jel in sklenil potrebne reči za stavljenje tega obrežnega podzidja.

Hradeckijevemu mostu bi to znižanje pač ne škodovalo, ker leže njegovi temelji — kolikor se to dá sklepati — tako globoko, da bi stali še vedno pod novim dnom reke Ljubljanice. Vrh tega bi se oba bregova zavarovala s tlakovi pri strmini 2 : 3, tako, da bi ta most gotovo ne trpel nobene škode.

Gledé Frančiškanskega mosta moram tu omeniti, da so njegovi temelji globokeji kakor novo znižano dno struge — kar se razvidi iz profila št. 74; nadalje, da je predlagano, strugo zavarovati, da se ognemo spodkopavanju.

Na sedanje lesene mostove se pač ne moremo ozirati. — Deloma se bodo morali v teku prihodnjih let uže tako popraviti, deloma jih bode Ljubljana pač nadomestila s stalnimi mostovi.

Na naslednji daljini ne bode znižanje Ljubljanice in deloma razširjanje struge delalo nobenih težav, ker je dovolj prostora za take poprave.

Novi pad reke Ljubljanice je na glavni daljini 1 : 1000, kakor se razvidi iz podolžnega profila; pozneje se zmanjša pred združenjem Ljubljanice z Gruberjevim kanalom na 1 : 2000 in Ljubljana bode pri projektiranem počeznem profilu zamogla — kar se iz priloge T. B. 5 razvidi — odpeljati 212.207 kubičnih metrov vode.

Širokost dna znaša do pod Šent-Jakobskega mosta 27.8 metrov, potem do profila 56 pri pomnoženem padu 19.3 metrov; na onih krajih, kjer je obrežno podzidje projektirano, 17.7 metrov, in slednjič, ko se pad zopet zmanjša, 27.8 metrov.

Kakor se razvidi iz načrtovih pripomočkov, dalo bode iztrebljenje mnogo dela. Tako se bode moralo na pr. dno struge pri jezu v Udmatu za celih 3.20 metrov ponižati.

Sledeča daljina do Fužinskega jeza se je tudi vsa premerila, vendar tu nisem predlagal popolnega poglobočenja in reguliranja struge, tako da bi zamogla odpeljati večo množino (po 470 kub. metr.) najviše vode. Menil sem namreč, da sedanji profil reke Ljubljanice za prva desetletja, morebiti za 30 let, popolnem zadostuje sedanji najviši vodi 378 kub. metr., da bode tedaj morebiti še le o tistem času treba strugo razširiti.

Sedaj zastaja voda vsled nabranega prodovja in kamenja v Ljubljani, a ta vzpor bi ne imel nobenega vpliva na znižano najvišo vodo na močvirji, kakor kažejo splošni podolžni profili Ljubljanice.

Ko bi tedaj potreba nastala, v prihodnjih časih tudi to daljino regulirati, moralo bi se to zgoditi na podlagi novih profilov reke, ki se bodo vsled spremenjenih razmer tudi spremenili.

A druge in sicer gospodarstvene razmere so me napeljale, predlagati uže sedaj, da bi se izkopala in iztrebila struga Ljubljanice.

Ako namreč primerjamo podolžne profile reke Ljubljanice in Gruberjevega kanala, tedaj vidimo, da bi se moralo novo dno Gruberjevemu kanalu spraviti na kvoto 279,4, da bi se naredil potreben pad za odpeljavo vodae množine, ki bi pripadala po prejšnjem popisovanji temu kanalu. Novo dno Ljubljanice pa leži na tem kraji na kvoti 279,8, tedaj za 0.4 metra više.

Sedaj nastane vprašanje, kako bode vplival ta pretrgani pad na izvršitev del, ki se tičejo poglobočenja obeh recipientov, in kako bi se ta dela zamogla najpripravnejše in najceneje dovršiti.

(Dalje prihodnjič.)

O predenici.

Svojim bralcem podamo sledeči, v letošnjem deželnem zboru kranjskem brez bistvenega ugovora sprejeti načrt postave o zatiranji predenice:

Zakon,

veljaven za vojvodino kranjsko o zatiranji predenice in družega plevéla.

Po nasvetu deželnega zbora Moje vojvodine Kranjske ukazujem takó:

§. 1.

Prédenico, tudi hudičevi lasje itd. imenovano — cuscuta — morajo po vsakovrstnih njivah, kakor tudi po travnikih, pašnikih, poljskih mejah, cestnih obronkih, železničnih nasipih in po družih zemljiščih zatreti po-

vidi' koliko je primeroma pri nas še storiti za sadjerejo samo in za najboljšo porabo sadja.

Danes hočemo spregovoriti samo besedo o pripravljanji mošta iz sadja, in to po spisu badenskega dr. Neslerja, ki priporoča:

Gnjilo sadje posebno tedaj skrbno odpravljati, ako se namerava mošt iz sadja delati za kupčijo, ker gnjiloba povzroči mnogokrat neprijeten okus pri vinu in da kasneje postane kalno.

Pri trdem sadju priporoča se, da se pusti toliko poležati, da se zmedi, ker se potem bolje razkosa in bolje iztlači.

Železo mora se odstraniti, posebno je paziti, da se ne zgubi žebelj med razbito sadje ali da se ne pusti notri lopata ali drugo železno orodje. Ako bi bili pri sodovih vraticah železni vijaki, morajo se osnažiti, posušiti in dobro z lojem namazati. Ako bi železo prišlo v mošt, postane kasneje zelen, siv ali črn.

Čem bolj se razkosa, ali še bolje, razmečká, tem več in boljšega mošta se izdelá; nekateri mlini, ki sadje samo razkosajo, niso pripravni.

Poziv

vsem čebelarjem in prijateljem čebelarstva na Gorenjem Koroškem in na Gorenjskem.

V našem širnem cesarstvu se težko nahaja dežela, ki bi imela toliko in tako dragocene strdi, kakor ravno z najbolj mnogovrstnimi planinskimi cveticami olepšane livade na Gorenjem Koroškem in na Gorenjskem. Namestu dokaza za to trditev navajamo samo, da v Avstro-Ogerski nikjer ni čebelarstvo tako razširjeno, kakor ravno pri nas.

Tudi se ne dá tajiti, da pridelujemo vsako leto veliko, prav veliko strdi; a ravno tako znana je pa tudi splošna pritožba, da svoje strdi ne moremo prodati primerno njeni vrednosti.

Vzrok temu je dvojen. Prvič je naša po stari šegi pripravljena strd le malokdaj sposobna za na mizo, ker ni tako čista, kakor druga po novih strojih pripravljena. Drugič se morajo čebelarji v omenjenih krajih tako rekoč v lastni strdi utopiti, ker je ne vedó kam prodati in ker je posameznemu skoraj nemogoče dobiti si kupca.

Temu se zna in mora priti v okom s tem, da se vsi čebelarji na Gorenjem Koroškem in po Gorenjskem zedinijo v močno društvo, katerega naloga bo, domačo čebelorejo sedanjemu stanju čebelarske vednosti primerno povzdigniti, na drugi strani pa posredovati za primerna trgovišča in tako spraviti pridelek naše čebeloreje dražje v denar, kakor tudi našo gorenjsko oziroma gorenje-koroško planinsko čebelo, ki velja povsod za najpridnejšo (vz gledno), za majhen denar vpeljati v druge kraje.

Čebelarji in prijatelji čebelarstva! Spominjajte se izreka našega vladarja: „Z združenimi močmi!“ Da, le z združenimi močmi nam bo mogoče to doseči, kar je posameznemu nemogoče.

Tako, vsem čebelarjem v omenjenih deželah enako važno in koristno društvo, snovalo se bode še to leto, in sicer 23. novembra, v kateri dan pridejo najimennitnejši čebelarji in prijatelji čebelarstva v Zgornji Trbiž (Hotel Gelbfuss, dopoldne ob 10. uri).

Pa ne samo taki, ki se s čebelarstvom na debelo pečajo, so povabljeni k shodu, ampak sploh vsi, katerim je čebelarstvo pri srci, vsi, kateri spoštujejo čebelo kot domačo živalico, vsi, katerim sladi življenje s svojo pridnostjo,

vsii so prav prijazno povabljeni, da se udeležé tega shoda in pripomorejo ustanoviti društvo čebelarjev iz Gorenje Koroške in iz Gorenjskega.

Ob enem se bode pri tem shodu kazalo, s kakimi pripomočki delajo čebelarji po drugih deželah in kako si vedno pridobivati boljše dohodke; — razkazovala se bode strdena prača (Honigschleuder), ponarejeno satovje, hišica za matico in več družih novosti v čebeloreji.

Vsi p. n. prijatelji čebelarstva, ki se hočejo udeležiti shoda, naj si naročé vstopnice pri podpisanem odboru pismeno, ali pa v dan shoda osobno.

Ponavljaje povabilo vsem tistim, ki se zanimajo za čebelarstvo, prosimo, da na primeren način vse njim znane čebelarje za to vnemajo, in znamvamo s polnim spoštovanjem

Začasni komité:

Jan. Einspieler l. r., župnik v Ukvah; M. Dragan l. r., poštar v Weissenfelsu; Mih. Štrukelj l. r., župnik na Goriškem; Jan. Toman l. r., trgovec v Trbiži; Karol Gelbfuss l. r., posestnik hotela v Trbiži; J. Rabič l. r., gostilničar in posestnik v Kranjski gori; Al. Schrey l. r., poštar in trgovec s čebelami na Jesenicah; J. Trink l. r., ravnatelj v Trbiži; D. Koller l. r., nadučitelj v Trbiži; Martin Trödthandl l. r., posestnik in strd. v Trbiži.

Opomba. Razstava čebelarskega orodja traja od 23. do 26. novembra t. l.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Množina najviše vode.

(Dalje.)

Pri Gruberjevem kanalu vidimo, da stoji njegova najplitvejša voda na kvoti 281,80, tedaj za 2,4 metra više, kot njegovo novo dno. Ako pa vzamemo, da je srednja višina vode pri ljubljanskem državnem vodomeru za 1.25, tedaj pri izlivu kanala samo za 0.5 metrov viša, da zamoremo namreč razsoditi, kako bode stanje vode vplivalo na napredek del, tedaj vidimo, da bi to stanje vode s kvoto 282,30 tak vzpor napravilo, da bi segal v Ljubljani do vzporne zatvornice.

Te razmere tedaj neobhodno tirjajo pomoči, kajti kubični meter kopanja je pod vodo kacij osemkrat dražji kot na suhem, in kubični meter razstreljenega kamenja velja pod vodo 12 gold., med tem, ko pride na suhem na 1 gold. 8 kr. ne gledé na to, da se dajo na suhem izstreljani kosovi porabiti za razni tlak, pod vodo izstreljano gradivo pa ni za nobeno rabo.

Ko bi se tedaj gledé znižanja srednje višine vode od Gruberjevega kanala dalje ne naredile nobene priprave, bi se moralo delati pod vodo, torej mnogo dražje, ali bi se pa moral Gruberjev kanal pri izlivu zapreti in z dovolj velikimi sesalkami voda odstraniti, ki bi lezla skozi. Oboje pa je enako nerodno in drago.

Ako na pr. računimo, da bi se pod vodo moralo kopati samo 2.20 metra globoko, znašala bi izkopana množina kacij 40.000 kub. metrov, ker zastaja vode kacij 2500 metrov in je največi profil kopanja 31.90 □ metrov velik; tolika množina bi stroške izdatno povikšala.

Zraven tega bi se bregovi na drug način z zidovjem zavarovati morali, kot je to sedaj napravljeno.

Da bi si pa pomagali na drug način, namreč z zidanjem zatvornic, o tem menim ni treba dalje govoriti.

Tedaj predlagam, da se v zadnjem kosu Ljubljance od izliva Gruberjevega kanala dalje izkoplje kumeta s 6 metrov širokim dnem, in sicer še 1 meter globokeje, kot bi bilo treba pri prihodnjem dnu struge.

Korist te naredbe je dvojna, in sicer:

- a) Najplitvejše vode v Ljubljanci se bodo s tem tako znižale, da se bodo vsa dela v njej kakor tudi v Gruberjevem kanalu čisto na suhem izvršiti zamogla, in
- b) se bode vsled vpliva te kunete struga Ljubljance gotovo sama dalje uravnavala in razširjevala, tako da skorej brez dvoma zadnji kos ne bode delal nobenih stroškov več.

Zadnje trditev opravičujejo moja opazovanja pri Gruberjevem kanalu, kjer se je struga v primerno kratkem času po reguliranji celó na kamenitnih krajih poglobočila.

Sedaj je treba še pretresovati razmere, kako se bode voda Ljubljance odtekala na daljini od Brda do Ljubljane.

Ko bodeta Ljubljanka in Gruberjev kanal toliko iztrebljena, da bode najviša voda (470 kub. metr.) stala pri ljubljanskem vodomeru za 2 metra nižje, to je, na kvoti 287.042, tedaj je upati, da bode nova najviša voda pri vrhniškem mostu prišla do kvote 289.04. To je se ve da le mnenje, ki ga opravičuje praktični čut vodnega inženirja.

Stanje najvišje vode se pa absolutno natančno ne dá določiti pri sedanjih razmerah odtekanja. Neposredno se nikakor ne dajo preračunati podzemeljske vode, ki se zlivajo na Brdu, Bistri in Studencu v ljubljansko močvirje; tudi se ne morejo ceniti množine vode, ki padajo izpod neba na kraški svet. Ravno tako ni mogoče množine vode preračunati, ki zastaja v stranskih pritokih.

Zatorej sodim, kakor rečeno, prihodnjo višino najvišje vode v Ljubljanci samo po praktičnem svojem čutu tako, kakor je narisana v podolžnih profilih. — Pri tem pa menim, da se bode pad, ki se nahaja sedaj med vrhniškim mostom in državnim ljubljanskim vodomerom, zvišal od (290,80 — 289,042) = 1.758 na (289,042 — 287,042) = 2 metra za odpeljavo najvišje vode.

Ako se to znižanje v teku nekaj let res izvrši, to je, ako bode Ljubljanka svojo strugo poglobočila vsled pada, ki je sedaj kacic 50 centim. večji in ki je primeren sedanji množini najvišje vode ter ž njo nastaja, tedaj se bodo pač na nekaterih zeló izpostavljenih krajih, kakor na pr. pri zavoji v Podpeči, bregovi posipali; te bode treba o pravem času pregledati in zavarovati s priprostimi zagrajami s protja in družimi deli, ki bodo bregove varovali.

Iz glavnega podolžnega profila Ljubljance se vrhu tega vidi, da nasip južne železnice, ki je narejen vprek čez močvirje, sedanjo najvišo vodo precéj močno zajezuje med kilom. 1 — 13. — V prihodnosti bi znalo to ustavljanje vsaj za prvi čas še večje postati, ker 12 vzdanih podpiralnih pol v istini profil Ljubljance za kacic 5 metrov skrči. — Ker pa sedanji lesení križevati most ne more dolgo trajati, je treba pred vsem čuvati, da se ne bodo nove pole zabijale v strugo in da se bode pozneje, ko postane most za nič, železna zgradba napravila čez Ljubljanko; tako bode struga popolnem prosta za odpeljavo najvišje vode.

Predno končam o Ljubljanci in o delih, ki se pri njej morajo napraviti, moram še neko reč omeniti, ki je hitre pomoči potrebna. To je naprava primernih jarkov (kanalov) za ljubljansko mesto.

Kakor je znano, izlivajo se sedaj hišni jarki neposredno v Ljubljanko in pogled na odpadke, ki se valé iz deloma pokritih jarkov, je posebno pri plitvi vodi

ostuden. Pri večih višinah vode pa se navadno ti odtoki zamašé, in potem jih je treba zopet odkriti in očistiti.

Ne gledé na zgubo, ki jo trpí vsled tega kmetsko gospodarstvo, ne gledé na te razmere, ki niso ravno v čast glavnemu mestu, ne gledé slednjič na zdravstveno škodo, ki nastane vsled tega, so zá-me v prvi vrsti važne težave, katere nastanejo pri izvršitvi obrežnega zidanja.

Razume se samo ob sebi, da se nisem mogel ozirati na vse te posamesnosti zidarije, ker bode naloga hišnih posestnikov, svoje hišne jarke primeroma popraviti, ko bi mestna oblast tehtno ne odstranila teh napak. A tudi v tem slučaju je težava pri izvršitvi obrežnega zidanja neizogibljiva.

Dobro bi tedaj bilo, da bi mestno gospodarstvo uže sedaj se odločilo za nov način, kako bi se odpadki spravljali, ali ko bi se ne hotelo ozirati na porabo odpadkov, da bi vsaj dva glavna jarka ob bregovih Ljubljance skopati dali, predno se začne struga trebiti.

(Dalje prihodnjič.)

Naša živinoreja.

(Dalje.)

Enako, kakor nasproti blagajnici, skrbjeno je za živinorejce nasproti agentom.

Gledé agentov namerava tržni red to doseči v prvi vrsti uže s strogimi pogoji, katere zahteva pri njihovem imenovanji, ker mora biti dotična oseba popolnem zanesljiva, neomadeževane preteklosti in ker se mora zapriseči in ker mora vložiti zadostno varstvo. Dotična določila, na dalje splošne in posebne dolžnosti agentov in pa zažugani nasledki, ako bi oni svojih dolžnost ne spolnovali, dajejo ravno toliko poroštev za nepristransko in dobro izvršitev njihovega posla na trgu. Posebno pomenljivo pa je to, da so agenti od blagajnice popolnem neodvisni, ker ta jim nima odkazati nikakoršnega posla in ne prodaje, katero imajo posredovati. Posebni opravljeni red, kateremu imajo izdelati načrt agenti sami, čegar potrjenje pa pripada višim oblastnijam, določil bo, kako se imajo blagajnici dohajajoča naročila razdeliti in oddajati posameznim agentom, da potem izvršujejo svoj posel in posredujejo pri prodaji.

Nasproti pa tudi prodajalci nimajo pravice pri prodaji svojega blaga zahtevati posredovanja gotovega agenta, ampak agentom je samo naročeno, ozirati se po moči na take želje.

Ta okoliščina v zvezi z določilom, da se ima vsaj polovica vseh zaslužkov, ki gredó po tržnem redu za posredovanje agentom, razdeliti po enako vsem agentom; načela pa, kako se ima ostali zaslužek razdelovati, določijo agenti sami, potem od posamezne kupčije naravnost noben agent nima dobička, tedaj mora strankam nasproti biti čisto nepristransko; agentu ni na tem, komu bolj na korist se sklene posamezna kupčija, vsem agentom skupaj pa mora samo po sebi biti ležeče na tem, da na trg prihaja kolikor mogoče več blaga, na čemur je enako ležeče tudi blagajnici.

Poroštvo za marljivo in skrbno izvršitev posameznih opravil pa ima občinstvo v tem, da uradniki na trgu agente nadzorujejo, da ima neko naravno nadzorstvo nad njimi blagajnica in konečno agenti sami nadzorujejo drug drugega, ker vsak dela za vse. Sicer se pa razume ob sebi, da ima prodajalec pravico gledé krmenja, prodaje in cene blagajnici dati naročila, katerih držati se je enako vezana blagajnica, kakor agenti, tudi zoper to ni nikakoršnega pomislika, da se lastnik

se na kopo nameče prati vsaj za komolec debelo ter se pazi, da se zopet potlači in razpoke napolnijo; kedar se začne vsa kopa posedati, vrh kraja jame napravi se mali graben in odtok, da dežnica ne sili v jamo. — Po preteku 3—4 tednov je zelenjava dokisana ter se more krmiti, drži se pa tudi po pol leta in dalje.

O moštu iz sadja.

(Konec.)

Ako se mošt izdeluje iz dobrega sadja, priporoča se zmečkano mešanico pustiti 1 do 2 dni, toda mora se večkrat premešati in vselej zopet pokriti, da je proti unanjemu zraku zaprta.

Ako se hoče moštu dodati vode, najbolje je priliti jo na mešanca potem, ko je uže izžeta (izprešana), potem pa to zopet en dan z vodo skupaj pustiti in vnovič izžeti. — Za vsak hektoliter vode, ki se moštu pridene, dodati je treba 10 kil sladkorja, ako se hoče napraviti dobro, trajno pijačo. Boljše je moštu pred vrenjem dodati cukra, kakor pozneje špirita ali žganja. Pri vrenji prestroji se sladkor v vinski cvet.

Ako mošt v nekoliko dneh noče prav vreti, naj se dodá v sod na vsak hektoliter mošta pol škafa zmečkanih, prav dobrih jabelk ali hrušek in se pusti, da vre vse skupaj.

Ako bi sod pri spravljanju mošta ne bil poln, mora se pristop zraka še bolj varovati, kar se lahko doseže, ako ni pri rokah vrele pipe, s tem, da se na veho položi žakeljček s peskom napolnjen; s tem se nevarnost, mošt pokvariti, odstrani, ako se vsaj v 10—12 dneh potem sod napolni. Ako bi se to ne zgodilo, nevarnost je, da bi se napravila jesihova kislina.

Kedar glavno vrenje poneha, ter se je goščava po večem polegla, pretoči se mošt v dobro osnažen, nekoliko žveplan sod. Ako čez nekaj časa mošt ne začne zopet vreti, dodá se na vsak hektoliter 1 kilo dobrega sladkorja.

Potem je gledati, da so sodi zmiraj kolikor moč polni, in da se, kedar odvre mošt, dobro zabijejo. Dolgi zamaški, ki se v mošt pomakajo, kedar se ga uže nekoliko odtoči, so boljši, kot kratki.

Kdor hoče iz malo sadja za domačo rabo narediti veliko mošta, ravná naj tako-le: Dobro stolčeno in zmečkano sadje, na pr. 50 kil, zmeša se s sladkorno vodo, o kateri je na 1 hektoliter vzeti 15 kil sladkorja; ta zmes pusti se 4 dni skupaj, pa se med tem večkrat dobro pomešava in vselej potem dobro pokrije; potem se izpreša in v sod spravi, prešanje se zopet z vodo zalije, na priliko, s pol hektolitrom, in to se primeša prvemu moštu in vse skupaj po okoliščinah z drugim pravim moštom. Samo po sebi se razume, da se taka pijača ne sme prodajati za pravi mošt.

Ako se hoče narediti peneče sadno vino, ravna se z moštom po zgoraj omenjenem načinu; kedar odvre in je čist, napolni se v flaše, dodá cukra, ter se dobro zamaši in poveže, flaše pa se položé postrani.

Pri tem delu je odločilno, da se vzame ravno prava mera sladkorja, ako bi se ga vzelo premalo, vino ne dobi dosti peneče moči, ako se ga pa vzame preveč, je drugo vrenje tako hudo, da flaše raznese, kar se tudi tedaj zgodí, ako bi se flaše napolnile z moštom, še ne odvreli. Prava mera sladkorja je 1 deka = 10 gramov sladkorja na navadno šampanjsko butilijo in ravna se najlože, ako se razpusti v vodi 40 dek. sladkorja tako, da je vse te sladčice 1 liter, potem pa se je dene na vsako flašo $\frac{1}{4}$ decilitra. — Za sadni šampanjec rabiti se mora mošt, ki ima le malo kisline.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Ponižanje struge Gruberjevega kanala.

Ako vzamemo, da se Ljubljana ne sme globokeje izkopati, ali pa njen takó uže močni pad 1 : 1000 povikšati, ker bi drugače v škodo prišle opravičene koristi ljubljanskega mesta, morajo se na vsak način ostale množine najviše vode, to je, 257·8 kub. metrov odpeljati po Gruberjevem kanalu.

Predno pa to reč obširneje popišem, moram tu memogredé omeniti, da so oni jarki popolnoma neizpeljivi, ki jih omenja §. 7, točka II. f) splošnih ponudbenih pogojev, jarki, ki bi se imeli izkopati ob hribovji, tikajočem se močvirja, in ki bi sprejemali stranske pritoke in na ta način Ljubljano in Gruberjev kanal olajšali; o tem bodem pozneje še natančneje poročati si dovolil.

Vrnem se toraj k svoji nalogi nazaj, kako bi se ostale množine najviše vode (257·8 kub. metr.) odpeljale po Gruberjevem kanalu; poprej pa še omenim, da sem dolenjski državni most skušal kolikor mogoče nespremenjen ohraniti in ravno tako obrežno podzidje, ki so ga napravili v letih 1860—1868. s tolikimi težavami in stroški, porabiti tudi pri reguliranju.

A kakor se je pokazalo pri natančnem preračunu profilov najviše vode, prvo nikakor ni mogoče, in samo drugo bi se dalo izpeljati, se ve da s potrebno previdnostjo.

Da se je našel profil najviše vode za množino vode 257·8 kub. metr., moral se je tu zopet vzeti za podlago najožji izmed obstoječih profilov, kajti pri znani premičnosti in vednem posedanju zemlje in pri nevarnosti od tod izvirajoči bi noben strokovnjak ne mogel priporočati razširjanja profila z odstranjenjem obrežnih zidov, ki so bili napravljeni leta 1868. Ta najožji kraj kanala je pri profilu šte. 33.

Z ozirom na možnost, ohraniti obstoječe obrežno zidovje in z ozirom na pad, ki nam stoji v razpolaganje med izvirom in iztokom Gruberjevega kanala, je le ena rešitev mogoča, in sicer tista, ki je predlagana v tem načrtu.

Dno kanala se mora toraj pri profilu 33 ponižati za kake 3 metre in kanalu se mora dati pad 1 : 1000.

Množina vode, katero zamore ta profil, in kar se samo razume, tudi prejšnji profili z manjšim padom ali družimi širjavami struge odpeljati, znaša

258.147 kub. metr.

Ako se zraven računi voda, ki jo bode regulirana Ljubljana odvodila

212.207 „ „

znaša to skup . . . . . 470.354 kub. metr.,

ali največa množina vode znaša 470 kub. metrov.

S tem bi pa bila struga Gruberjevega kanala tako poglobočena, da bi pri mali ali srednji višini vode vsa Ljubljana odtekla po Gruberjevem kanalu in bi mesto Ljubljana bilo brez vode.

To se pa iz zdravstvenih obzirov pač ne more zgoditi in ostaja nam le sredstvo, da zapremo Gruberjev kanal z zatvornicami, to je, da ga tako uravnamo, da bode vedno dovolj vode prisiljene, teči skozi ljubljansko mesto.

Te zatvornice sem postavil koj pri izlivu Gruberjevega kanala. Z železnimi tramovi bi se stanje vode

v njem za 1.882 metra, to je, do višine prihodnje najplitvejšje vode, zajezilo, tako da bi morala poslednja odtekati se po Ljubljani.

Nameravanih 6 odprtij zatvornice ima po 4.3 metre svetlobe in spušča pri znižanem stanju najviše vode, to je, ko stoji voda 4.7 metra nad pragom zatvornice, $6 \times 43.492 = 260.952$ kub. metr. vode naprej, tedaj ono množino, ki se tudi lahko odteka skoz počezni profil 33.

Kako bi se ta zatvornica uravnala, je očitno iz pridjanih podrobnih črtežev in menim, da zadostuje, ako v natanjčnejše pojasnenje in utemeljenje samo še sledeče opomnim.

Zatvornica ima iz betona temelj, ki je zaradi próda, kojega Mali graben donáša, položen z rezanim kamenjem.

Na tem temelji stoji 6 čisto iz rezanega, čveteroglatega kamenja sezidanih, 1.25 metrov širokih, 6.4 metrov visocih srednjih stebrov, in zraven še dva stebra na suhem.

Ker ima zatvornica edino ta namen, da zajezí vodo do višine 1.882 metrov nad dnóm in ker ni samo prav, ampak tudi dobro, da se zadržana voda zniža, ako više naraste, zato sem skušal zatvornico tako urediti, da se bode umetni jez koj lahko znižal, ako začne voda rasti.

To bi se naravno najlože doseglo z zapiralnicami; a morale bi tako velike biti, da je tako delo gotovo nepraktično.

Zato sem mislil na drugačno naredbo in zraven skušal svetlobo odprtja zatvornic kolikor mogoče veliko, višino cele stavbe kolikor mogoče malo narediti.

Velika svetloba se uže zaradi tega priporoča, da bodo mogle stvari, ki priplavajo po vodi, naprej oditi.

Svetloba širokosti je z ozirom na praktično vzdigovalno pripravo zračunjena na 4.3 metre, svetloba višine do zgornje železnine na 4.7, to je višina za prehod vode, več 1.20 metra.

Kot pravi zapiralniki, menim, bi najbolje služili bruni, ki bi se počez polagali. Ker je odprtje tako veliko, morali bi bruni biti železni; da bi se lože premikali, ko je stanje vode okoli 1 metra nad normalno napetostjo, sem predlagal štiri take brune po 0.47 metra visoke, da se zamore zajeziti do 1.882 metra.

Ti bruni so narejeni iz zanétanih železnih listov in so navzgor popolnoma gladki, da se zmanjša upor drgnjenja donešenega prodovja, navzdol pa so izbočeni v podobi ribjega trebuha; vzdigujejo se s posebno vzdigovalno pripravo, in sicer tako, da se lahko avtomatično poprimejo z nalašč zato narejeno sprožnico, ko se potežne verige dol spusté; dva moža pa jih lahko kviško zmotata.

Da se delo olajša, narejene so na stebrih posebne podloge za brune, kamor se ti položé po odprtji zatvornice.

Posameznosti vzdigovalne naprave se vidijo na pridjanih črtežih in morate se dve taki pripravi kupiti in pripravljene imeti, da bi ne bilo močvirje v nevarnosti pred povodnijo, ko bi se kaj polomilo pri zatvornici.

Izvršitev vzdigovalne naprave je prevzel po mojem programu ravnatelj Semerínškega društva fabrik za stroje, gosp. Ugon Zipperling. Ta vzdigovalna naprava bi pač dosegla nameravan cilj in imenovana fabrika bi prevzela vsako garancijo za pravo izvrševanje, ako bi se ta stvar pri nji naročila, kakor se je izrazila na koncu dotičnega prevdarka stroškov. V tem prevdarku se nahajajo tudi stroški za 6 rezervnih brunov, potem za voz, s katerim se bodo vozili iz shrambe, in slednjič

za zbirko orodja in priprav, ki so potrebne pri oskrbovanji vzdigovalne naredbe.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Zborovanje društev:

„Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“

v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta.

(Dalje.)

To leto prišlo je po programu za zborovanje „Slov. učiteljsko društvo“ zadnje na vrsto. Naj poročamo tudi o tem kaj malega. Kdor je letos pozorno sledil razpravam tega društva, lahko se je prepričal, da ima slovensko národno učiteljstvo uže mnogo jako prebrisanih, za javno zborovanje in govorništvo zeló zmóžnih, branobrzih in borbohipih*) mož. (Nemci rabijo za take govornike izraz „schlagfertig“.) Pred vsem naj bo povedano, da je bila točka d zborovanskega programa: „Razprava o spremembi šolske postave z ozirom na razmere slovenskega šolstva“ lizunastega dopisnika nekega dunajskega, Slovencem skoz in skoz sovražnega časnika tako zbodla v oči, da je naredil iz miši slona.

O pričetku zborovanja je gosod prvosednik, nadučitelj Govekar, ki je v najbolj kritičnih letih imel v rokah krmilo slovenskega učiteljskega društva, v imenu odbora pozdravil nazoče, njih okoli 70; v glavnih potezah naslikal je načela in stališče učiteljev družnikov, povdaril, da je društvo vedno bilo in ostane tudi zana-prej zvesto geslu: „Narodna omika na krščanski podlagi“, izrekel upanje na boljšo prihodnost, ter k sklepu, opiraje se na besede slavnega rajnega Slomška: „Brez božje pomoči in vladarjeve milosti je vse naše prizadevanje brezuspešno“, povabil nazoče k trikratnemu zaklicu: „Živio! Slava!“ presvitlemu cesarju, čemur je zbor zdajci navdušeno gromovito pritrdil.

Koj za tem se predstavi gosp. Brezovnik kot oficijelni zastopnik in odposlanec celjskega učiteljskega društva, izreče na podlagi besed slovečega Šenoa-ta toplo sočutje gg. učiteljev iz slovenskega Štajarskega do sobratov na Kranjskem, izrazi želje za vzajemno delovanje v prid narodu, priporoča „Učit. Tovariša“, ki naj postane še bolj čvrst in neustrašljiv po besedah rajncega literata Jurčič-a: „Trd bodi, neizprosen, mož jeklen“; ter izreče k sklepu zaup na spolnenje besed slavnega Preradoviča: „Zora puca, bit če dana!“ in besed našega prvega pesnika Prešerna: „Vremena Kranjcem bodo se zjasnila“.

Namestu bolehnega tajnika gosp. Močnika je poročal gosp. Praprotnik Andr. o društvenem delovanju. Povedal je, da je imel odbor vsak mesec sejo, dalje naznanil, da je društvo prevzelo izdavanje novih Žumar-Razingerjevih stenskih tabel na svoj trošek, in da polovico dobička dobota omenjena gospoda, polovico pa društvo; dalje pové, da se bo zdaj na jesen najela posebej soba, kjer se bo shranjevala društvena knjigarna in časniki; ob enem pa bodo imeli v njej narodni učitelji svoje shode in zbirališča. Naznanil je dalje, da je vodstvo za zidanje „Narodnega doma“ izreklo željo, naj bi ga slov. učiteljsko društvo podpiralo v njegovem početju; zato bi pa s časom tudi ono (društvo) dobilo za-

*) Ta dva izraza naj zapomnijo si jezikoslovci, ker sta jako dobro izumljena.

vojska mora se uže meseca oktobra, sosebno v bolj mrzlih krajih, pričeti, to je, zapreči mu njegov daljši razvoj po moči ter ga uže v zalegi krepko zatreti, ker drugače ga je prav težavno in le z malim vspehom moč zatirati.

Ta vrag napravlja vsako leto na tisoče in tisoče goldinarjev škode pri sadnem pridelku, katerega uže v cvetji popolnem razjé in vniči, sosebno, če mu je tudi ob tem času (cvetja) vreme ugodno, to je, deževno in hladno, da je vegetacija počasna, česar se je lahko vsakdo preteklo spomlad v tukajšnjih krajih sam prepričati mogel. Mali metuljček prikaže se uže čestokrat konec meseca oktobra; pravi čas njegov je pa od srede prve polovice meseca novembra, kateri traja v milejšem podnebju tudi celó do srede meseca decembra, česar imel sem ob tukajšnji primorski meji, od kar se s sadnimi škodljivci po natančneje vkvarjam, prav pogostoma priliko, dejansko prepričati se. Večkrat pride ta ponočna prikazen celó ob snegu in zmrzlinu iz zemlje, samo da mraz ni prehud.

Najboljši in najgotovejši dosedaj znani pokončevalni pripomoček proti temu mrčesu so tako zvane katramove obveze ali obročki, kateri se na drevesna debela prirejajo. S katramovimi pási prepriči se nekrlatim samicam dohod na drevesne vrhove, veje, češulje do cvetnih popkov, da tako ne morejo svojih jajčik na njihovemu zaplodu naravno primerne kraje polagati.

Katram sam se pa ne sme v podobi obročka direktno na drevesno deblo namazati. Kjer se ima obroček večkrat skupaj zloženega papirja na deblo prirediti, naj se vdrtine in razpoke stare drevesne (zgornje) skorije prej na gladko z ilovico ali pa apnom dobro zadelajo in zamažejo. Potem naj se na imenovanem delu debela zadosti dolgi, dobro dlan (malo ped) široki, nekoliko volhki (vlažni) papirnati obročki tako priredijo, da nimajo nobenih gub ali grb, ter naj se preko srede na okolo z ne predebelo žičo (dratom) pritrdijo ali privijejo, to je, da se vse tako priredi, da brezkrilice spodaj pod obročkom nikjer skozi lezti ne morejo.

Ko je bil papirnati obroček tako dogotovljen, namaže naj se dobro s katramom, kateremu se, ako je preredek in premalo lepljiv, dodane četrti ali pa celó tretji del kake dobre čiste smole ali pa druge lepljive tvarine, da katram gosteji postane in se raz papirnati obroček ne scejá. Kakor hitro je papirnati pas prvi namaz vá-se posrkal do nelepljivosti, mora se ta (pas) iznova dobro namazati, kar mora se tolikokrat ponavljati, dokler je treba, to je: dokler škodljivi mrčes ves iz zemlje ne zleze in se vidjo po mraku samci drevesna debela obletavati.

Neobhodno potrebno in prekoristno je tudi to, da se prej, kot začne sadno drevje poganjati, zeleneti in cvesti, drevesna debela od obročka dol do zemlje dobro z apnom ali pa z belenju enako raztanjšano ilovico pobelijo, da se tako brezštevilna jajčeka, katera so samice na tem prostoru položile, vničijo in pokončajo.

Če se pa to ne stori, pazi naj se pa skrbno na to, da do tega časa katramovi papirnati obročki vedno lepljivi ostanejo, na katerih male iz na deblu pod tistimi znešenih jajčik izlezle gosenci, ko čez tiste proti drevesnemu vrhu in vejam prelezti hočejo, prilepljene ostanejo, se vničijo in ugonobé.

Ako bi se pa opisani obročki na drevesna debela še le potem prirejali, ko je uže nekoliko samic srečno preko tistih do vrhov drevja dospelo, naj se vsi vrhi in veje dobro otresejo, da ta nesnaga zopet na zemljo popada, ter se pri zopetni vrnitvi na drevo na katramovi obvezi vjame, vniči in pogine.

S tem opravičilo je res nekoliko truda in malih stroškov združenih, kateri se pa sadjerejcu prec v prvi jeseni — brez posebnih drugih elementarnih uim — izredno in obilno ter koristno izplačajo. Toraj na noge, mili domači sadjerejci!

Prem 30. oktobra 1882.

M. Rant, národní učitelj.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Ponižanje struge Gruberjevega kanala.

(Dalje.)

Kar se tiče oskrbovanja zatvornice, bi se bruni še ne smeli vzdigniti, ko bi se voda narastla za kacic 0.30 metrov, ako namreč računimo z normalnim stanjem, pri katerem so vsi bruni vloženi in voda stoji na preračunjeni višini plitve vode; pri viših vodah pa bi se po ena ali v potrebi tudi po več vrst brunov zaporedoma vzdignilo, tako da bi voda pač ne mogla više stopiti, če bi se le količkaj prav ravnalo.

Koj pri zatvornicah in sicer na levem bregu Gruberjevega kanala je predlagana hišica za čuvaja, ki bi imel dolžnost, zatvornice oskrbovati in zraven tudi vse objekte Ljubljance in Gruberjevega kanala nadzorovati.

Najbolje bi se podal za tacega čuvaja kak podčastnik ženijski ali pionirski, ki zna deželne jezike in dobro veslati in plavati, in ki bi moral imeti izvrstna spričevala. Nastaviti bi se moral uže med reguliranjem, tedaj uže med zidanjem zatvornic, da bi dobro poznal vse njih posameznosti in da bi torej ob pravem času in na slučaj tudi samostojno zamogel postopati.

Vrhu tega naj bi se naredila pri stražnici meteorološka opazovalna štacija; izide opazovanja bi tudi čuvaj zaznamoval.

Kar zadene konstrukcijo novega kanala, je

- a) v začetku njegovem pri zatvornicah dno 23.05 metrov široko, pad do hektometr. $5 + 9 = 0.0005$;
- b) razširjava, ki je bila potrebna vsled zidanja zatvornic, preide pri profilu 7, to je, pri hektometr. $1 + 38$ v normalni profil s 16.7 m. širjave na dnu in ostane enaka do profila 26, to je do hektometr. $5 + 9$;
- c) od profila 26 do profila 42 bi se kanal na obeh stranéh obzidal in širjava dna znaša 12.2 metrov, med tem, ko je pad 1:1000 in ko so taloudni zidovi na obeh stranéh nagnjeni kot 1:1;
- d) od profila 42 do konca kanala je dno samo 11.2 metrov široko in pada enako; strmine obeh obrežnih tlakov pa so nagnjene kot 4:5.

Zaradi poglobljenja struge se bode moral dolenjski most popraviti, in tu imam sledeče omeniti:

Kakor kaže profil štev. 24, leži sedanje dno mosta na kvoti . . . . . 285.111 metrov
 novo dno na kvoti . . . . . 282.084 metrov

tako da se mora dno znižati za . . . . . 3.027 metrov

Ker mora imeti profil za odpeljavo množine najviše vode 111.7 štirjaških metrov površja, se most ne more obdržati in neobhodno potrebno je, da se odstrani srednji steber, tedaj tudi oba oboka.

Ker menim, da bi se pri previdnem delovanju oba stebra, ki stojita na suhem, dala ohraniti, ker sta sezidana na pilotiranih branah, tedaj bi se poprave tako

izvršile, da bi se ohranile arhitektonične oblike, in da bi se

a) med oba stebra, ki sta na suhem, vdelala železna konstrukcija, in

b) novo dno odprtja položilo z betonom in zavarovalo z zidanimi bregovi, kakor to kaže pridjani načrt.

Kako bi se postavili na obeh straneh taloudni zidovi, ki so predlagani k c), vidi se na črtežih počeznih profilov.

Ker je obrežno zidovje od dolenjskega mosta do profila 42 toliko veljalo, treba je bilo gledati na to, da se kolikor mogoče ohrani, in sicer toliko bolj, ker se tu deloma svet rad poseda in bi zato nov, dosti visok zid mnogo stroškov stal in bi povzročil mnogo nevarnosti.

Da se tedaj sedanji zid ohrani, se predlaga, da se novi znižani profil zavaruje z močnim taloudnim zidovjem, čegar strmest je: 1:1. To zidovje leži na zidanem temelju, ki je debel 0 90 in dolg 1 70 metra.

Ko bi se skrbno delalo, tako da bi se zidale na enkrat le kratke daljine in se potem samo za te daljine njihov temelj sproti odkrival, se lahko z zaupanjem pričakuje, da bodo stari obrežni zidi pokoncu ostali.

Ker se pri plitvih vodah Gruberjev kanal lahko popolnem izsuši, imamo potem vedno priliko, vsake pgreške in spodkopavanja novih zidov takoj zapaziti in potrebne reči popraviti.

Kar se tiče železne konstrukcije med obema stebroma na suhem, dovoljujem si z ozirom na pridjani posebni načrt to le opomniti:

Arhitektonični načrt, kakor tudi nam na razpolago dana višina med obokom in vozno potjo nam kažeta, da je najbolje, novi železni konstrukciji dati obločasto obliko. Žalibog, da niste obe opori dovolj močni, da bi se na-nje brez poprejšnje priklade, ki bi se jima morala zadej prizidati, smel potisniti čist oblok.

Opre močnejše narediti je pa vedno nerodna stvar. Prvič bi se moralo ozadje, ki je sedaj uže stisneno, razrahljati, drugič bi se morale zabiti v tla brane iz kolov; z zabijanjem bi se zopet gotovo spodnja plast še bolj zrahljala, in tretjič bi se stojnost pač ne povikšala vsled neenakomernega postavljanja novega zida.

Ako hočemo tedaj most kot tak ohraniti in vendar ne nasprotovati primerni železni konstrukciji, nam ne ostaje drugega, nego železnim podporam dati podobo obloka, kateri se mora tako preračunati, da od strani ne bode nič pritiskal na opore.

V tem smislu je projektiran novi most. Vozna pot leži na Zorejevem železu, drugače se pa nova naredba popolnem naslanja na razmere sedanjega mosta.

Ko se bode delalo novo dno struge, je se ve da največa previdnost potrebna. Zabiti piloti se nikakor ne smejo izruvat, temuč pod novo betonovo pločo se morajo odrezati; ko bi se ruvali, bi se spodnja tla, ki uže tako posebno niso dobra, še bolj razrahljala.

Kar se tiče ostalih dveh lesenih mostov, ki držita čez Gruberjev kanal, namreč most na Poljanah in v Štepanji vasi, se na-nja pač ne more ozirati, temuč morata se predelati z ozirom na novo dno struge.

Bregovi se bodo tudi tukaj, kakor pri Ljubljani, morali s tlakom zavarovati tako visoko, kakor sega najviša voda.

Nekaj še moram omeniti, kar uže samo v oči pade, ako primerjamo stanje najviše vode v Ljubljani in v Gruberjevem kanalu; iz tega sklepam, da, ko bi se za sedaj tudi opustila iztrebilna dela pod združenjem Ljubljane in Gruberjevega kanala, bi to nič ne škodovalo najvišemu stanju vode na močvirji.

Kakor se razvidi iz primere prihodnjega stanja naj-

više vode na koncu Gruberjevega kanala, ako vzamemo, da znaša voda 470 kub. metrov, dosegla bi najviša voda v Ljubljani pri hektometru 284 kvoto 283·1 metrov med tem, ko bi pri enaki množini vode povodenj stala v Gruberjevem kanalu do kvote . . . . . 284·1 „

t. j. više stala za . . . . . 1·0 metra.

(Dalje prihodnjič.)

Ponudba.

Ker je zopet prišel čas za sajenje drevesic vsake vrste, zato naznanjam vsem gosp. posestnikom, da imam mladih bukovih drevesic velikosti od 0.500 m. do 1.500 m., kolikor jih kdo želi, in ne stanejo drugega kakor delo za ruvanje in vožnja na postajo, ki znaša za tisoč (1000) le 2 gold.

Če kdo želi kaj tacih drevesic, naj se obrne pismeno ali ustmeno do mene pod naslovom: „Janez Borštnik, Dolje pri Borovnici (Franzdorf).“

Znanstvene stvari.

Slovenska Matica.

Poročilo o 57. odborovi seji

dne 21. oktobra 1882.

Navzočni so: prvosednik Grasselli in odborniki dr. Jarc, Klun, Kržič, Levec, Marn, Praprotnik, Robič, Senekovič, Šuklje, Tomšič, Vilhar, Vodusek, Wiesthaler, dr. Zupanec, Zupančič.

1.

Poverjevalca Senekovič in Kržič poročata, da sta zapisnik 56. odboroze seje pregledala in potrdila.

2.

Prvosednik Grasselli naznanja, da je društvo „Narodni Dom“ privolilo svoja pravila tako premeniti, da bode v njegovem odboru sedel tudi zastopnik Slovenske Matice, in da je o posvečevanju djakovske stolne cerkve čestital Njegovi Prezvzišenosti gosp. škofu Juriju Strossmajerju, kar odbor radosten odobri.

3.

Tajnik Orešec poroča, da je učno ministerstvo 19. junija t. l., št. 9128, potrditi blagovolilo Erjavčevo „Somatologijo“ in Lavtarjevo „Geometrijo“ za rabo na učiliščih za učitelje in učiteljice s slovenskim učnim jezikom.

Bergmann Valentin, dekan in mestni župnik v Pliberku na Koroškem, daruje Matici 20 for.

Odbor sklene za ta blagodušni dar gospodu dekanu pismeno izreči zahvalo.

Prof. Hauptmann v Gradci se zahvaljuje za knjige, darovane šolski in ljudski knjižnici pri sv. Križi pri Mariboru.

Profesorji Marušič, dr. Pajek in Žolgar izrekajo zahvalo za knjige, ktere je Matica darovala pridnim dijakom goriške, mariborske in celjske gimnazije.

Naročnik Gabršček Andrej, gojenec 4. tečaja c. k. učiteljskega izobraževališča v Kopru, prosi, da bi mu Matica darovala nekaj knjig, kar odbor dovoli.

Prof. Čebular v Gorici praša, ali bi mu Matica posodila nekoliko klišejev za II. del njegove fizike.

Marsikdo znal bi vprašati, ali se strinja z načeli prostega trgovanja, da bi imel vsak, kdor na trgu kupuje ali prodaja, plačila dajati in sprejemati po blagajnici, in drugič se vpraša, ali je to posebno malim živinorejcem na korist ali na škodo.

Na prvo vprašanje odgovarja se prav s tistimi razlogi za „da“ in za „ne“, ki veljajo pri monopolih sploh, in navesti se dá iz teorije zoper kakor za monopol, toda ako se gleda na to, da se gre zdaj zato odpraviti vraščene napake tržnih komisarjev, da se gre tudi za to, pridobiti si zanesljivih statističnih števil, da se vpelje po vsem zaupljiv posrednik za živinsko kupčijo na Dunaji, do katerega se more zaupljivo obračati tudi zelo oddaljen mali živinorejec ali več takih združenih, ne da bi bili prisiljeni, za tako posredovanje plačevati visokega plačila, tedaj se sme vsaj z ozirom na mauje in oddaljene živinorejce trditi, da je izključno vse plačevanje po blagajnici na trguzá nje ugodno. Prvi nasledek odstranjenja izključnosti moralo bi biti povikšanje plačila za posredovanje, ker bi se promet blagajnice potem za polovico ali še več znižal ob enakih stroških.

Neprijetno je pa plačevanje po blagajnici gotovo za večje mešetarje, ki zdaj na trgu gospodarijo in kateri morebiti večidel lahko shajajo brez blagajničnega posredovanja, pa bi vendar morali plačevati enako pristojbino.

(Dalje prihodnjič.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Ponižanje struge Gruberjevega kanala.

(Dalje.)

Da se bode sedanja masa najviše vode 378 kub. metrov tudi brez poglobljenja struge Ljubljance pod Gruberjevim kanalom, in sicer enako sedanjemu stanju s kvoto 284·2 odtekala, to je jasno in opozoril sem uže poprej na to.

V sedanjem času bode tedaj stanje najviše vode z 284·1 v Ljubljanci kakor tudi v Gruberjevem kanalu naredilo vzpor, ki pa ne bode škodljiv; vprihodnje pa, ko se bode tudi spodnjemu koncu Ljubljance struga iztrebila, ne bode v Gruberjevem kanalu nikakoršnega vzpora; samo v Ljubljanci ga bode nekaj, ako se ne bode rajši znižanje najviše vode še dalje povešalo z globokejšim iztrebljenjem konečne daljine. Potreba, sklepati o tem, pa leži še tako daleč v bodočnosti, da bi sedaj bilo odveč, ko bi se vse premise, ki se tičejo tega reguliranja, uže sedaj pretresavale.

Gotovo bi tudi še splošno zanimalo vedeti, kako se bode odtekala sedanja najviša voda s 378 kub. metri po obeh recipijentih, ko bodeta pripravljena za večo množino vode s 470; lahko bi se namreč napačno mislilo, da bode imela množina vode 92 kub. metrov, ki smo jo iz previdnosti večo računili, — bistven vpliv na znižanje stanja najviše vode na močvirskem okraji. A temu ni tako, kajti sedanje stanje najviše vode, ki faktično nastopi in je primerno vodni množini 378 kub. metrov, bode samo za kacic 50 centimetrov niže, kot je plava črta, ki je narisana v projektu in ki oznamejuje znižanje za 2 metra.

Menda bode vsak pritrdil, da ta večja nevarnost, ki jo bode imel močvirski okraj, ni odveč ali pa razmeram neprimerna.

Reguliranje stranskih pritokov.

V prejšnjem oddelku sem obširno govoril o reguliranji obeh glavnih recipijentov, namreč Ljubljance in Gruberjevega kanala; sedaj pa preidem k reguliranju posameznih stranskih pritokov, kakor je to predlagano v pred nami ležečih projektih.

Pri tem se bodem pa kolikor mogoče držal tistega reda, v katerem so popisani potoki in kanali (jarki) v dodatku II deželnega zakona 23. avgusta 1877. leta; na primernem kraji pa bodem opisal po posebni želji slavnega odbora za obdelovanje močvirja tudi naslednje potoke in kanale:

Črni potok,
Ljubijo,
Švico,
Glinšico, in konečno
Ložico.

Teh 34 stranskih pritokov se loči po svojem bistvu v dve vrsti, in sicer:

- a) v tiste, ki imajo samo nalogo, odpeljavati izpodnebno močo ali pa so izsuševalni kanali, in
- b) v tiste potoke, ki donšajo zraven tega tudi prodovje seboj.

V zadnjo vrsto spadajo Švica, Gradaščica z Malim grabnom in Čurnov kanal (Iška); po vseh drugih pritokih pa se samo voda dalje pretaka.

Namen reguliranja vseh stranskih pritokov je, porabiti veči odtok, ki bode nastal vsled znižanja najviše vode v Ljubljanci, in znižati tudi lastne najviše vode v taki meri, da bi

1) na močvirji nevarnost povodnji v bodočnosti enkrat za vselej odstranjena bila, in

2) da bi se v razmeri z znižanim stanjem najviše vode tudi v prihodnje še močvirje obdelovati zamoglo, ko se bode šota kolikor mogoče odstranila.

Da po mojih mislih nikakor ni pametno šote popolnoma izkopati, kajti to bi se dalo narediti le s tacimi stroški, ki niso v nikaki razmeri z doseženim vspehom, to sem omenil uže pri drugi priliki.

V kaki meri se bode pa zamogla v bodočnosti šota izkopati, to bodem dokazal, ko bodem govoril o posameznih potokih in kanalih.

Memogredé naj tu omenim, kako je bilo potrebno, narediti 749 vrtanj in ne samo 150, kolikor jih k večemu tirjajo ponudbeni pogoji; samo na ta način je namreč bilo mogoče zelo natančno določiti lego spodnje zemlje blizo stranskih pritokov in to nam kaže, kako globoko se sme šota izkopati ali kje se zamore zaželeni cilj, da bi se namreč spodnja zemlja čisto odkrila, popolnem doseči.

Višino prihodnjega kulturnega sveta, za katero bi bilo treba na slučaj skrbeti po znižanju najviše vode v obližji stranskih pritokov, sem zaznamoval z zeleno črto v posameznih podolžnih in počeznih profilih. — Ta na ta način zaznamovana višina prihodnjega zemljišča pa ni kaj nespremenljivega, kajti stanje najviše vode v posameznih stranskih pritokih se sedaj ne more računati, kakor sem uže poprej priliko imel omeniti; vendar menim, da se v bodočnosti ne bodo pokazale bistvene razlike od tega proračuna. Se ve, da ostane naloga sl. odbora za obdelovanje močvirja, da potem, ko se bodo poglobčili stranski pritoki in se bode vsled tega dala zmeriti množina najviše vode in njena višina v posameznih recipijentih, natančno pazi, do kake črte se zamore šota izkopati na posameznih, globokeje ležečih krajih in kako visoko bode morala v bodočnosti kulturna zemlja ležati.

Razume se samo ob sebi, da se ta višina njiv in travnikov ne sme opustiti, ker bi drugače nevarnost na-

stala, da bi se pokazale čez nekaj let stare razmere zaradi prehudega izkopanja šote, namreč povodnji na nekaterih krajih močvirja. Sicer se pa nahaja na mestih, kjer se ima šota odstraniti, tudi svet, kjer spodnja zemlja le malo globokeje leži, kot znižano površje najvišje vode; taki kraji bi se lahko zavarovali z nizkimi nasipi, ki bi branili novi povodnji na izsušeni svet. Kje da bi se pa naredili taki zavarovalni nasipi, tega danes še pač ni mogoče določiti, kajti za ta namen moramo lego spodnje zemlje še natančneje poznati in vedeti, kako globoko se bode prihodnja najvišja voda v istini znižala potem, ko se bodo poglobočili posamezni stranski pritoki. Na vsak način se morajo potem lokalne razmere vseh krajev, ki bodo zavarovani z nasipi, skrbno pretresati in potem v nasipe vzdati dovolj velike zadrževalnice, ki bi svet izsuševale, tedaj odpeljavale izpodnebno moč in druge vode, ki prilezejo skozi nasip.

Pri zidanju teh nasipov se pa mora principijelno tako postopati, da bode njihova strmina na obeh straneh vsaj nagnjena kot 1 : 4 ali pa še manj, kjer je to mogoče; potem ne bode vedne nevarnosti, da bi se nasipi pretrgali in zamogli se bodo tudi obdelovati.

Gradiva za te nasipe se bode pač dovelj dobilo pri poglobljenju stranskih potokov.

Izpeljava teh nasipov je brez dvoma naloga posameznih društev, ki bodo nastala v bodočnosti po lokalnih razmerah in katera bode gledé izpeljave in ohranjanje objektov nadzoroval glavni odbor za obdelovanje močvirja.

Pri tej priliki moram tudi omeniti, da pri onih potokih in kanalih, kjer se bode morala pri znižanju dna struge velika množina šote prekopati, nisem v račun jemal izkopanja celega profila. Bil sem namreč tega mnenja, da se poglobljenje ne bode zgodilo na enkrat, temuč po malem, kakor se bode šota izkopavala ali požigavala na obeh straneh, da se bode tedaj znižanje dna struge le v taki meri izvrševalo, kolikor je potrebno za odpeljavo deževne in druge vode, ki prileze skozi tla.

Še le potem, ko se bode dosegla v podolžnih profilih narisana globočina dna struge in se globokeje ne bode smelo kopati gledé na stanje najvišje vode v Ljubljani, naj bi se cel profil izkopal; zato se sme logično tudi samo to delo v račun jemati.

Na kak način se bode poglobljevalo, v kakih zneskih se bode preračunjeni denar porabljal, tega ni bilo mogoče natanko določiti, kajti to vprašanje je odvisno od toliko faktorjev, da bi se sedaj komaj z malo verjetnostjo na nj odgovoriti zamoglo.

(Dalje prihodnjič)

Šolske stvari.

Zborovanje društev:

„Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“

v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta.

(Dalje.)

Zdaj odstopi gospod Govekar s predsedniškega stola (katerega zasede namestu njega gosp. Stegnar) in prične v imenu odbora poročati o spremembi šolske postave z ozirom na razmere slovenskega šolstva. Ker so „Novice“ o tem uže na drugem kraju nekoliko govorile, naj bo omenjeno tu le toliko, da spretni gospod govornik ni le šolske postave od 14. maja 1869. dobro preštudiral, ampak skoz vsa leta sledil tudi njeni zgodovini in spremembam njenim. Omenil je poslednjič

tudi „novele“, katero je letos visoka vlada sama predložila gosposki zbornici ter nasvetovala preuredbo nekaterih paragrafov državne šolske postave. Ustavoverski učitelji, zborovaje na Dunaji, izrekli so se proti tej noveli; češki nasprotno izrekli so se za njo; — poslednjič pa je izrazil gosp. govornik kot iz stališča slovenskih učiteljev želje:

1. Naj postanejo naše ljudske šole čisto slovenske;
2. naj se uvede slovenščina v učiteljskih izobraževaliških vsaj za tri četrtine predmetov; in
3. da dobomo potrebnih knjig za narodne šole in za učiteljska.

Te želje, djali je gosp. govornik, naj bi blagovolilo visoko ministerstvo spolniti, ker ljudski učitelj mora imeti stališče svoje med ljudstvom svojega naroda; strinjati pa se ob enem s prizadevanjem ljudskih zastopnikov in poslancev. Jedro vsega govora in izrečenih želja na pr. je bilo: Naši poslanci podpirajo sedanjo vlado; mi učitelji ne delajmo njim nasproti, toraj: ne izrekujmo se zoper novelo!

Gosp. Lapajne je v kratkih potezah osvetil jako dobro solnčno in senčno stran novele, djali pa poslednjič, da sedanja vlada pripozná, da je narodni jezik prvi pogoj narodne omike, toraj bo novelo gotovo tako izpeljala, da bo slovenskemu narodu v korist. Nasvet njegov je: Naj izreče občni zbor slovenskega učiteljskega društva, da izpeljavo šolske novele prepušča sedanji vladi in slovenskim državnim poslancem, v katere stavi vse zaupanje.

Zdaj se zopet oglasi za besedo gosp. Brezovnik. Kakor iz trte izvito napade „Učit. Tovariša“, češ, da se je on vpiral novi šolski postavi (oho!), in vsled tega so se ga bili jeli ogibati štajarski učitelji. Zdaj, ko je gosp. Močnik odložil vredništvo, prevzel ga pa zopet gosp. Praprotnik, podpirati so jeli list zopet oni, in vnovič prijazno bližajo se bratom učiteljem iz Kranjske. „Toda“ — nadaljuje gosp. govornik — „če Vam je mar vzajemnost in napredek, nikar ne glasujmo in ne izrekujmo se za novelo; če se izrečete (Kranjci) za njo, bi to ravno pričeto zedinenje slovenskih učiteljev razrušilo in štajarski slovenski učitelji bodo se morali obrniti namestu v slovensko metropolo (v Ljubljano) zopet v štajarsko“. (Da, da! v Gradec, kjer so Slovencem od nekdanj cvetele — drnjúle). On toraj želi, naj se opusti v tej zadevi vsaka resolucija; z drugimi besedami: naj se o noveli čisto molčí, in naj se prestopi na dnevni red.

Gosp. Stanonik odgovori na to, da je kranjskim učiteljem prijateljstvo z gg. sobrati iz Štajarskega ljubo in drago, da pa oni niso tako malo samostalni, da bi taka narekovanja in pogoje za prijateljstvo sprejemati mogli.

Na to poprosi za besedo gosp. prof. Šuklje. On izreče, da kratkomalo ni reakcionar (nazadnjak); a pod novelo in pod njena določila šolske dolžnosti podpisal bi koj svoje ime. On vidi pri slovenskem šolstvu z njegovo 6letno šolsko dolžnostjo več vspeha, kakor pri Nemcih, akoravno so poslednji vsi goreči za to, da njihova mladina 8 let šolo obiskovati more. (Tudi gg. učitelji iz slovenskega Štajarja so v tej zadevi z Nemci enacih misel.) V daljšem govoru obravnava gospod profesor razmere in duševni razvitek raznih avstrijskih narodov, ter sklene svoj govor z opazko, da vidi v noveli korak k boljšemu, ter predlaga sprejetje Govekarjevega in Lapajnetovega nasveta.

(Konec prihodnjič.)

* *Cena plemenske govedine.* Pri zadnji dražbi plemenske govedine iz državne čede v Mezöhegyes prodalo se je 37 plemenskih bikov poprek po 315 gold.,

7 starih bikov poprek po	233	„
9 3—4letnih telic poprek po	228	„
in 14 starih krav poprek po	186	„
vseh skupaj za	19870	„

* *Rakoreja.* V povzdigo rakoreje na Pruskem nakupilo se je iz državne podpore za 1270 mark (marka velja nad 50 kr. našega denarja) 72.000 mladih po 6 do 10 centimetrov dolgih rakov, ter se jih je spustilo v Stetinske vode. — Tudi pri naših vsled kuge spraznjenih vodah treba bo misliti na umetno zarejo rakov, za katere je do letos dohajalo v deželo veliko denarja.

* *Prešiče iz Ruske* na Ogersko uvažati prepovedalo je ogersko ministerstvo zarad kuge, katera razsaja med prešiči na Ruskem.

Razglas

kranjskim živinorejcem o prodaji goved v Ljubljani.

C. k. kmetijska družba kranjska bode v Ljubljani 2. dne decembra dopoldne ob 9. uri na dvorišči gostilnice „zum baierischen Hof“ na dunajski cesti po očitni dražbi prodajala iz državne subvencije nakupljene kake 4 plemenske junce štajarskega muriškega (sivega) plemena.

Ta živina se bode postavila na prodaj za polovico tiste cene, za katero jo družba kmetijska kupi, in se prodá tistemu, kdor največ dá, proti temu, da jo 1) koj plača, in 2) se po pismu zaveže, da jo najmanj dve leti za pleme obdrži. K tej dražbi se zato pripuščajo samo kranjski živinorejci.

Glavni odbor c. kr. družbe kmetijske
v Ljubljani 21. novembra 1882.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil
Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Ponižanje struge Gruberjevega kanala.

(Dalje.)

Druga stvar, ki je pri reguliranju stranskih pritokov silne važnosti, so vodne stavbe, ki stojé okoli močvirja ali pa na njem.

Kakor se bode razvidelo pri razgovoru o posameznih stranskih pritokih, nahajajo se slučajji,

1) v katerih je treba predlagati, da se vodi odkupi pad, kajti te vodne stavbe zajezujejo vodo tako močno, da je ves sosednji svet zamlakužen;

2) v katerih se morajo predlagati pri sedanjih vodotočih nove temeljne zatvornice, in sicer zaradi tega, da bodo slabo narejene zatvornice zamogle pomnoženemu odtoku najviše vode zadostovati brez posebnega zaježovanja vode; slednjič,

3) v katerih bi stavbe dobile mnogo veči porabljen pad vode s poglobljenjem kanalov za odtok, tedaj z nižanjem spodnje vode, kar bi se zgodilo na stroške močvirskega fonda.

Stroški izsušenja pa so tako veliki, da se moramo nehoté vprašati, bi li ne bilo pravično, da bi pripadla fondu za obdelovanje močvirja tista večja vrednost, ki

leži v pridobljenem višem padu in ki se je dosegla z lastnimi stroški tega fonda?

Pri reguliranju Donave so se na pr. vsa ona zemljišča, ki so se pridobila z reguliranjem, pripisala postavno temu fondu kot lastnina. Kaj enacega bi se tudi tukaj lahko zgodilo!

Pridobljeni veči padi bi se ne smeli nikdar prepustiti sosednjim posestnikom stavb brez dovoljenja odbora za obdelovanje močvirja in ravno tako bi se brez tega ne smeli dovoliti novi padi in sicer toliko manj, ker bi ti padi znali pozneje potrebni biti za slučajno napeljavo vode, s katero bi se zemljišče namakalo.

O tej stvari bodem še prilično pri vsacem posebnem slučaju govoril; vendar menim, da imam prav, če jo uže sedaj tukaj splošno omenim.

Vodne stavbe, ki bi se morale zaradi znižanja najviše vode popraviti ali predrugačiti, razdelé se v tri oddelke, in sicer:

- Tiste stavbe, katere morajo po §. 6 zakona o vodnem pravu 15. maja 1872. leta lastniki sami popraviti gledé na nevarnosti, ki nastanejo o povodnji zaradi nezadostnih ali pomanjkljivih naprav pri vodotočih; in
- tista dela, ki iz ravno tega namena hočejo predelati vodne stavbe in katera bi moral po §. 7. zakona o vodnem pravu preskrbeti fond za obdelovanje močvirja; slednjič
- popolni odkup pada pri nekaterih stavbah, ki se mora plačati iz fonda za obdelovanje močvirja.

Kar zadene prvi razred popraviljanj, hočem o njih govoriti pri razpravljanju posameznih slučajev.

Poprave, katere mora po §. 7. oskrbeti fond za obdelovanje močvirja, bi se po mojih mislih najbolje in najceneje izvršile, ko bi se dogovorilo z udeleženci na tak način, da bi jih ti v primernem času in proti povprečni odškodnini sami preskrbeli potem, ko bi se jim dotična dela natanko določila gledé obsega in mere; kajti lastnik sam najbolje zna preskrbeti take prizidarije in popraviljanja, sam zna najbolje za pravi čas in zamore najceneje dobiti gradiva in izvršiti delo.

Kar se tiče mlinov, katerim se mora pad odkupiti, omenil jih bodem v sledečem posameznem poročilu in dokazal, da jih je treba odstraniti.

Na koncu dotičnih proračunov o stroških bodem postavil povprečno svoto, ki bode pač zadostila za take odškodnine.

Tudi je po mojih mislih potrebno, da si sl. odbor za obdelovanje močvirja preskrbi natančno znanje pravic, dovoljene napetosti vode in mere objektov pri vodotočih vseh vodnih stavb, ki stojé na močvirji ali ob njegovih mejah, da si preskrbi natančne prepise vseh dokumentov ali protokolov, ki se tičejo teh stavb, da bode zamogel v danem slučaju sklepati o potrebnem postopanju in si dati račun o važnosti svojega mnenja.

V ta namen naj bi se zbirale kopije dotičnih uradnih aktov; kjer pa ni tacih dokumentov, naj bi se tirjalo, da se dotične vodne stavbe preskrbé z vizirnimi znamenji, sklicevaje se na jasna določila, ki se nahajajo o tem v zakonu o vodnem pravu.

Konečno moram opomniti, da se na sedanje mostove tudi pri stranskih pritokih nisem oziral in da njihovih stroškov nisem postavil v dotične proračune. Ti mostovi so večidel slabi, tudi od srenj ali posameznikov primitivno zidani in zato bi se na vsak način morali v teku časa nadomestiti z drugimi. A pri nekaterih potokih in kanalih je še jako dvomljivo, kedaj bode izkopana šota, kedaj bode dosežena spodnja zemlja ali prihodnja kulturna zemlja. Med tem bode pač pri večini teh mostov nastopila potreba, da se novi naredé in pri

tej priliki bode čas, da odbor za obdelovanje skrbi za postavljanje stalnih, prihodnjim namenom primernih objektov.

Kjer zahtevajo posebne razmere kako opombo, tam sem jo tudi naredil.

Ko sem sedaj splošno govoril o idejah, ki so me vodile pri projektiranju stavbenih del na stranskih pritokih, tedaj preidem k popisovanju posameznih potokov:

I. Ljubija.

Ta potok izvira nad Žitkovim mlinom neposredno iz bližnjega skalovitega gorovja. Premeril sem ga do izvira, tedaj v dolgosti 4450 metrov, čeravno se meja močvirja še le pri žagi „Prtiska“ začne.

Kakor kažejo podolžni profili, bode po znižani najvišji vodi Ljubljanice vse zemljišče do imenovane žage izsušeno.

Bode se li po tem znižanju učinek zatvornic, ki pri žagi vodo dalje spuščajo, vsled večega pada toliko zvišal, da ne bode voda nikdar več poplavlila nad žago ležečega sveta, o tem se sedaj ne more govoriti. Ko bi pa vseh ne hotel biti ugoden, moralo bi se tako pomagati, da bi se glavni prag (podsek) pri jezu ponižal ali pa da bi se skopal nov vodotoč z dovolj globoko in široko temeljno zatvornico.

Ker bi imel od teh popraviljanj dobiček oni svet, ki leži nad žago in ne spada več k močvirju, zato morajo posestniki tega zemljišča tudi dotične stroške prevzeti.

V obsegu tega potoka se nikjer šota ne nahaja.

Znižanje najvišje vode, ki bode nastalo vsled reguliranja, bode imenovani žagi „Prtiska“ mnogo koristilo.

II. Bistra.

Bistra nastane iz treh studencev.

Glavni potok meri	2915 metrov
prva struga (rokáv)	190 „
druga struga	315 „

Ako se zniža najvišja voda Ljubljanice, tedaj ne bode samo popolnoma izsušeno sosednje zemljišče, temuč doseгла se bode tudi spodnja zemlja, razun do kacic 500 metrov od Ljubljanice, kjer ta plast nekoliko niže leži.

Od tega znižanja bodo tudi imele mnogo dobička one vodne stavbe, ki stojé na imenovanih treh strugah.

(Dalje prihodnjič.)

Národno-gospodarske stvari.

Kaj tare kmeta?

Pod naslovom: „Kaj tare kmeta?“ brati je bilo v listu „Lj. Gl.“ to-le:

„Kmečki pridelki so cenjeni po svoji vrednosti, kakor mu doma izrastejo. Tisto pa ni v račun vzeto, da mora kmet svoje pridelke v denar spraviti, če hoče davek in druge reči plačati, da mora tedaj svoje pridelke v mesto na prodaj peljati. Koliko on časa zamudi, koliko on in konj potrosita med potjo, to vse ni v račun vzeto. Ko bi se vse to vračunilo, potem bi bil čisti dohodek kmeta veliko manjši, kakor je vračunjen, toraj bi se mu morali tudi davki za toliko znižati.“

Ker gre ta izjava nekoliko tudi na adresu tistih ljudskih zastopnikov, ki jih je deželni zbor kranjski izvolil v deželno cenilno komisijo, katera častna, a težavna in imenitna naloga je zadela tudi podpisanega, veže me dolžnost, v ti zadevi nekoliko spregovoriti, da se ne vrine in širi med ljudstvom kriva misel, češ, iz-

brani zastopniki niso na vse strani spolnovali svoje dolžnosti.

Iz katerega vira je zajemal oni list omenjeno trditve, meni sicer znano ni, ali reči moram, da je neresnična.

Pri pregledovanju in pretresovanju stroškov, ki jih prizadene obdelovanje različnih zemljišč, katere so okrajne cenitvene komisije sestavile in predložile deželni komisiji z nasvetom vrstilne tarife, popravilo se je vse to, kar je bilo pomanjklivega, in se je spoznalo za potrebno. Med drugim se je na predlog ljudskih zastopnikov, ki je tudi obveljal, postavilo med stroške tudi to, kar prizadene kmetovalcu prevoznja in prodaja njegovih pridelkov na bližnji trg. In nasledek tega natančnega pregledovanja, pretresovanja in popravljanja je ta, da se je določila konečna vrstilna tarifa za vcenitev tako, da se je vsled tega uže okoli 40 let trajajoče preobloženje dežele naše z gruntnim davkom tudi izdatno zmanjšalo.

Po stalnem gruntnem katastru znašal je namreč gruntni davek dežele naše	943.613 gold.
po novi vcenitvi znaša pa	634.036 „

toraj se je zmanjšal za . . . . . 309.577 gold.

Se ve, da ta vsota še ni stalna, ker centralna cenilna komisija reklamacij ni še konečno rešila, ali kakor reč sedaj stoji, pričakujemo s trdnim zaupanjem, da se deželi naši odmerjena svota 634.036 gold. dosti povišala ne bode, in pomanjšanje gruntnega davka sme se pričakovati najmanj v okrogli številki 300.000 gold. na leto.

S tem izidom nove vcenitve, mislim jaz, smejo kmetovalci dežele naše pač zadovoljni biti. Nečem pa trditi, da se je z novo vcenitvijo vsakemu vstreglo in vse popolnoma vravnalo; kajti vsako delo, ki ga človeške roke izdelajo, ni tako popolno, da bi ne bilo nobenega popravka treba. Tudi so nanese okoliščine, da ni bilo mogoče popraviti še tega ali unega, dasiravno se je to od naše strani želelo. Treba je to, kar bi ne bilo prav vravnano, obdržati si v spominu, in pri prihodnjem pregledovanju, ki se ima po postavi goditi po preteklih 15 letih, vrediti.

Tudi je res, da tu in tam se kaže le mala pomanjšava ali celó kako povikšanje na gruntne davku; ali učinile so to krajne zadeve; namreč ali so se razdelili pašniki in spremenili v njive in travnike, ali pa se je kultiviralo močvirje (v okolici ljubljanski), ki je prej prav malo dohodka donášalo. Luka Robič.

Šolske stvari.

Zborovanje društev:

„Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“

v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta.

(Dalje.)

Gosp. Gaberšček (iz Štajarskega) se izreče tudi zoper novelo, ter je enako svojemu g. kolegu Brezovniku ves vnet za 8letno šolsko dolžnost; dá, pravi celó, da je za šolanje toliko še premalo. (Se vé; dá; saj se človek uči, dokler živi.) Vendar pa izreče tudi željo, naj bi se prijateljska vez med slovenskimi učitelji (štajarskimi in kranjskimi) ne trgala, toraj predlaga kot v posredovanje nasvét: „Slovensko učiteljsko društvo prosi slovenske državne poslance, da vplivajo pri slavni vladi na to, da se šolska novela le toliko sprejme, v kolikor se ona

omenja, da se je od zadnjega občnega zbora, kakor upamo, v izdatno povzdigo kmetijstva in obrtnijstva našega s pomočjo strokovnjakov in s podporo vlade osnovalo več kmetijskih posojilnic, nekaj pa se jih še sanuje, in kolikor se sliši, prav dobro delujejo vse nove posojilnice. Glavnemu odboru zdelo se je prav, gledé posojilnic obrniti se do zastopa one dežele, v kateri so uže najdalj časa take posojilnice, kjer jih je največ in kjer imajo tedaj v tej zadevi največ skušenj; odbor obrnil se je do deželnega odbora českega s prošnjo, naj mu prijazno podá v ta namen potrebnega gradiva. Z dopisom od 9. septembra t. l., št. 25.807 doposlal, je naprošeni deželni odbor dotični predlog svoj do českega deželnega zbora od 17. septembra 1881. l., št. 26.897, z utemeljenjem in načrtom postave zadevajoče „napravo kmetijskih okrajnih posojilnic“, nadalje poročilo za to izvoljenega odbora od 18. oktobra 1881. l. (poročevalec Baerenreither), in konečno dotično potrjeno postavo od 22. marca 1882., št. 6. Govornik omenja, da postava določuje posebno nadzorovanje posojilnic, kaj in kako ravnati z rezervinim zakladom, kaj v slučajih preprirov, kaj, ako bi bili upniki v nevarnosti, škodo trpeti pri slabo oskrbovanih posojilnicah itd. Govornik prečita nekaj stavkov iz dotične postave ter sklepa s predlogom: „Glavnemu odboru se naroča, v tej zadevi došlo mu gradivo, v kolikor se sklada z našimi razmerami, priobčiti in ako bi se potreba pokazala, našemu deželnemu odboru priporočiti predlog primerne postave.“

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Prešičice (stonoge = oniscus asellus),

katerih se mnogo nahaja po vlažnih prostorih, kletih itd., pokončati hitro in zanesljivo, priporoča se sledeče: V flašo vlije se toliko močne pijače (najbolje zeló dišečega, gostega in močnega likêrja), da se ž njo vse notranje flašine stene dobro omočijo; tako pripravljena flaša položi se na tla, kjer se omenjen mrčes nahaja, tako, da mu je lahko prilesti v flašo. Duh tekočine hitro privabi prešičice, da jih brez števila prileze v flašo, v kateri omamljene obležé, da se potem pokončajo in tako se jih je prav lahko popolnem znebiti.

Gospodarske novice.

* *Škodljivost plesnjivega kruha.* V nemškem gospodarskem tedniku beremo, da je nekdo opazoval in popisaval celo vrsto nasledkov od vživanja plesnjivega kruha, med drugimi tudi sledeče: Polk huzarjev v Algeriji prejel je kruha, na katerem se je uže 48 ur po peki pokazala črna in rumenkasta plesnoba. Vojaki so kruh izvrgli in vrnil, le posamezni dali so ga nekaj svojim konjim. Pa kmalu potem, ko so konji samo do $\frac{1}{2}$ kile tacega kruha pojedli, opazovala so se pri njih znamenja nevarnega zastrupenja, namreč klanje, omotica, zaspanost itd. Pri mikroskopični preiskavi kruha pokazalo se je, da je bila črna plesnoba *Oscofora nigrans*, druga plesnoba, podobna rumeno-rudečkastim marogam, pa *Oidium aurantiacum*. Če se je kruh prerezal, videti je bilo, da je bila plesnoba uže med moko, tedaj uže moka pokvarjena. Opazovalec trdi, da ste zastrupenje prouzročili obe plesnobi.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

III. Borovniščica.

Ta potok se je premeril do nad tako imenovanega Žitnikovega mlina, 6530 metrov na dolgo.

Kakor kaže podolžni profil, preplavi sedaj najviša voda Ljubljanice vso obširno dolino Borovniščice, in sicer do mosta, ki je v teku ceste od Borovnice do Podpeči. Z znižanjem te najvišje vode bi se izsušenje popolnoma doseglo, ko bi žaga „V logu“ jako neugodno vode ne zajezovala, zaradi česar je sosednji svet močviren.

Zato se mora ta žaga na vsak način odstraniti.

A izključeno bi ne bilo, da bi se na ravno tem mestu ne postavila druga vodna stavba, se ve da z znižanim površjem zgorenje vode, ko bi se ne mislilo na to, da se pozneje porabi vsa voda tega potoka za napajanje zemljišča.

Izkopanje je predlagano tako, da bode imelo novo dno struge od hektom. 5 + 25 dalje širjavo 4—5 metrov in pad 0.0025—0.0005 pri enem metru.

Z znižanjem najvišje vode se bode spodnja zemlja večidel dosegla, in tu bode pač nastopil poprej omenjeni slučaj, da bi se zamogla s pomočjo nizkih nasipov tudi vsa šota odstraniti.

IV. Ižica.

Ižica nastane iz podzemeljskih pritokov v Studencu in ima do svojega izliva v Ljubljanico dolgost 10.408 metrov.

Ta potok je vsled množine vode, vsled svoje lege kot glavni kanal za odtok in zaradi svojih pritokov eden najvažnejših recipijentov ljubljanskega močvirja.

Va-nj se izlivajo: Želimpljica, Strojanova voda in Škofeljski kanal.

Kakor kaže podolžni profil, preplavi Ižica velik del močvirja, kajti sedanja najviša voda Ljubljanice zajezi njeno vodo tako močno, da znaša njen pad pri dolgosti 10.040 metr., to je od mlina grofa Auersperga dalje, samo 1.82 metra.

Tudi tukaj tedaj ni bilo mogoče določiti množine najvišje vode in moral sem delati pri projektiranju padov in širivosti struge edino po svojem praktičnem čutu. V podolžni profil narisana črta prihodnje najvišje vode kaže nam tedaj ono višino vode, ki bode nastala skoraj gotovo po znižanju najvišje vode v Ljubljani.

Prihodnji pad te najvišje vode bode znašal 2.87 metra, tedaj za kacic 85% več, kakor sedaj.

Novi pad struge se zmanjša pri 1000 metrih od 1.2 na 0.5, med tem ko širivost dna poskoči od 6 na 8 metrov.

Spodnja zemlja se zamore pri tem potoku večidel doseči, samo da se bodo morali zoper povodenj skorej gotovo narediti nizki nasipi, v katere bode treba vzdati na primernih krajih male zatvornice za odpeljavo vode, ki prileze skozi tla; te razmere sem uže poprej omenil.

Poglobočiti se zamore ta potok samo z iztrebilnimi pripravami (vodotrebniiki).

Vspreh tega dela bode tudi velikansk pri tem potoku, ki ima toliko sveta pod seboj.

Na popravo treh mostov, ki držé čez Ižico, se nisem vproračunih oziral; zgornja dva mostova uže danes nista v posebno dobrem stanu in morala bi se v par

letih nova narediti ali pa vsaj v glavnih delih popraviti. Spodnji most ima sicer zidane opore, a ker se bode zamoglo še le pri kopanju spoznati, kako globoko leži njihov temelj, se tudi ne more odločiti, bodo li opore še dobre, ko bode potok poglobočen.

A je pa most zidan na pilotirani brani — kar je pač mogoče pri tacem zemljišči — tedaj ne bode trpel nikake škode, ko se bode dno znižalo.

V. Tujnica.

Ta potok meri od izvira do izliva v Ljubljano 6200 metrov.

Podolžni profil kaže, da bode znižanje najvišje vode Ljubljane imelo dober vpliv samo na najbolj spodnjo daljino, od Klemenčičevega mlina dalje. Nad tem mlinom pa imajo vode, ki zastajajo nad tremi mlini, namreč nad Klemenčičevim in Verbičevim mlinom „Pod Čelom“ in nad mlinom „Pri Kalinu“, popolnoma pod seboj malo dolino, ki je kljub mnogim brez črteža skopanim jarkom čisto zamlakužena.

Da se odpravi ta močvirski svet, morajo se njegovi vzroki odpraviti, tedaj škodljivi mlini morajo se ob kratkem odstraniti in opustiti.

Kar se tiče najvišjega mlina „Pri Kalinu“, bi lahko še ostal, a le pod tem pogojem, da mlinar primerno vzdigne in pomnoži nasip na desnem bregu mlinskega potoka, da se najviša voda ne bo mogla čez razlivati.

To delo bode od mlinarja gotovo tirjala politična oblast na podlagi §. 6. zakona o vodnem pravu dne 15. maja 1872. l., ker se ne more misliti, da bi bil pri prvotnem zidanju dovoljen tako nizek nasip pri mlinskem potoku, da ga zamore najviša voda prekoračiti.

Drugi in tretji mlin porabita vodo, ki priteče od mlina „Pri Kalinu“ in zraven še izpodnebne moči onih jarkov, ki pridržé iz občine Podlipa; ta dva mlina sta za vso dolino tako škodljiva, da jej ni drugače pomagati, kakor če se odstranita; zato predlagam, da se pad obeh mlinov odkupi.

Ker pa z odstranjenjem mlina povodenj, oziroma zamlakuženje doline, ne bode še odpravljeno, stavim predlog, da bi se dovolj globoki in široki izsuševalni jarki izkopali, za katere so meri narisane v izvirnih katastralnih mapah.

Po tem predlogu bi se izkopal za Podlisko vodo poseben, 1280 metrov dolg kanal, Tujnici pa bi se s kolikor mogoče porabo dosedanjih jarkov skopala nova, 5600 metrov dolga struga. Njeno dno bi ležalo tako globoko, da bi nova Tujnica bila glavni izsuševalni kanal celi dolini.

Pri izlivu Tujnice v Ljubljano stoječi Simonov mlin lahko še dalje ostane, kajti najviša voda Tujnice ne bode povzročevala nikakoršnega škodljivega vzpora, ko bode Ljubljani najviša voda znižana. Ta mlin bode vrh tega mnogo pridobil vsled nameravanega reguliranja.

V dolini Tujnice se šota nikjer ne nahaja.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Zborovanje društev:

„Narodna šola“, „Vdovsko učiteljsko društvo“ in „Slovensko učiteljsko društvo“

v Ljubljani dne 4. in 5. septembra tega leta.

(Konec.)

Gosp. Kavčič (iz Dragatuša) je svetoval, da bi se obrnilo slovensko učiteljsko društvo s prošnjo na deželni zbor: „Naj se učitelji pomikajo po starosti v više

plače naprej“. — Tudi predlog: „Naj bi se po vseh ljudskih šolah vpeljal zapisnik, v katerega naj bi okrajni in deželni šolski nadzorniki ob času nadzorovanja svojo opazko vselej zapisovali vpričo učiteljev“, je bil odobran. (Prav tako; potem bi se ne moglo ponavljati to, kar je uganjal „weiland Sima prežalostnega spemina“, da je učitelje v obraz hvalil, za hrbotom pa o njih vse drugače poročal.) Posebno hvalevredno pa se je obnašal gosp. Miroslav Anžlovar iz Kubeda (v Primorji), ki se je kot odposlanec koperskega učiteljskega društva zadnji oglasil za besedo. On ni prišel z nikakimi „postulati“ k zborovanju, ampak z navdušenim govorom pozdravil je slovensko učiteljsko društvo, prosil dobrih nasvetov in stavil predlog: „naj bi se za slovenske šole po vseh deželah, kjer naš narod prebiva, vpeljale enake učne knjige (prav dobra misel), in naj bi izhajal „Učit. Tovariš“ kot Tednik“. S posebnimi simpatijami je bil ta poslanec primorskih gg. učiteljev od navzočih društvenikov odlikovan — in to z vso pravico, kajti on je prišel k zboru kot kolega, ki ponuja svojim sobratom čisto prijateljstvo brez vsakega samoprida in egoizma. (Kdor bere, ta naj umé!)

S tem so bile društvene obravnave rešene. Za pregledovalce računov so bili voljeni gg. Bahovec, Razingar in Žumar.

Gledé novega odbora so bili navzoči različnih misel. Gosp. Stanonik je predlagal, naj ostane vse pri starem; večina je vendar izrekla želje, naj se voli 5 odbornikov iz Kranjskega, 2 iz Štajarskega in 2 iz Primorja. Ugibalo se je nekaj tudi, naj bi bilo voljenih za to leto 8 udov iz Kranjskega, 1 pa iz Štajarskega; a gosp. Levičnik je določno izrekel: Na vsak način se mora voliti tudi 1 odbornik iz Primorja. Volitev po listkih dala je naslednji rezultat: Predsednik gosp. Praprotnik Andrej, podpredsednik gosp. Predika Jak.; blagajnik gosp. Tomšič Ivan; tajnik gosp. Govekar Franc; odborniki pa gg.: Stegnar Feliks, Kuhar Blaž, Žumer Andrej in Anžlovar Miroslav (iz Primorja) in Brezovnik Anton (iz Štajarskega). Zborovanje se je vršilo od 10. dopoldanske ure do 1½ popoldne, tedaj blizo 4 ure. Škoda, da ni bil lizunasti pisar, kateri je bil o pričetku pričujočega poročila omenjen, pri zborovanju navzoč; počil bi bil od ihte, kajti namestu kakega škandala, katerega bi bila njegova umazana duša morda želela in pričakovala, moral bi bil čuti o sklepu besede gosp. nadkomisarja Parmeta, „da je bil uže pri mnogih zborih navzoč, toda v tako lojalnem in vladi prijaznem, kakor je bil občni zbor slovenskega učiteljskega društva, še ne“. Take besede so pravi krop, s katerim naj bi se poparil vsaki neprijatelj naše pravične stvari!

Zborovanju je sledil skupni obed v steklenem salonu čitalnične gostilne. Izmed mnogih napitnic omenimo le one gosp. Andr. Praprotnika na presvitlega cesarja in vladarja Franc Jožefa I., na katero so navzoči odgovorili z navdušenim petjem cesarske himne; dalje napitnice ravno tega gospoda velečenjenemu gospodu deželnemu predsedniku Andr. Winklerju, katera je bila tudi srčno pozdravljena, in napitnice gosp. literata A. na „staro gardo“ izmed slovenskega učiteljstva. Častno odlikovanje so navzoči skazali tudi tej napitnici in sploh vsem, kajti, kar pride od srca, seže tudi do dna srca!

Vsa tri zborovanja pa so pokazala, da prešinjati je jela zopet pomlajena moč in navdajati nov pogum slovensko učiteljstvo ter da se nadepolno smemo ozirati na ta zborovanja v prihodnjem letu. V to pa naj pomaga Bog!

Gospodarske stvari.

Občni zbor kmetijske družbe kranjske

dne 15. novembra 1882.

(Dalje.)

K tej točki govori še dalje dr. Vošnjak, kateri povdarja, da so razmere posojilnic na Českem drugačne, kakor pri nas, zato, ker je tam obrtnija velikanska in temu primeren denarni promet; zato ni misliti, da bi bile primerne pri nas posojilnice po izgledu českem. Na dalje pa opozoruje na ministerski ukaz gledé hranilnic, ki jim nalaga podpirati kmetijske posojilnice. Ker pa ni bilo slišati, da bi se ljubljanska hranilnica ravnala po tem ukazu, predlaga: Naj se glavni odbor obrne do vlade, naj ona z vsemi primernimi sredstvi vpliva na hranilnico ljubljansko, da iz svojih zalog kmetijskim posojilnicam daje posojila ali brez obresti ali vsaj za male obresti.

Na to se oglasi k besedi gosp. Murnik, ki opominja, da je vlada uže storila, kar gosp. Vošnjak želi, da pa hranilnica do zdaj ni imela prilike, pokazati, v koliko je je volja ozirati se na omenjeni ministerski ukaz, ker še nobena posojilnica ni prosila takega posojila.

Gospod Hribar pritrjuje temu, naglašá pa, da je za ustanovljenje posojilnic treba spodbuditi za tak posel pripravne osebe; glavna zapreka je strah pred trudom in odgovornostjo, posebno zato, ker je stvar ljudem še premalo znana; zato predlaga dr. Poklukarjevemu predlogu dodatni predlog: naj se glavnemu odboru naroči pospeševati po svojih podružnicah napravo kmetijskih posojilnic.

Gosp. Dežman ugovarja temu predlogu rekoč, da predlogi še niso dosti jasni, in ugovarja tudi, da po pravih kmetijske družbe bi to spadalo v področje njenih podružnic.

Temu ugovarjata gg. Hribar in dr. Poklukar sklicevajoč se na pravila sama, po katerih so podružnice in družba sama poklicana kmetijstvo podpirati z vsemi postavnimi sredstvi, tedaj tudi s tem, da pospešuje za kmetijstvo velevažne posojilnice.

Dr. Poklukar odgovarja tudi ugovorom dr. Vošnjaka s tem, da je njegov nasvèt splošen, tako, da glavni odbor vsled sklepa pa tudi brez tega sme ukreniti, kar bi se mu potrebno zdelo, določila česke deželne postave pa obsegajo gledé področja v slučajih slabega gospodarstva v posojilnicah, za slučaje preprirov ali nevarnosti za upnike tako važne določbe, da tudi pri nas ne bo odveč se ozirati na-nje.

Po tem sprejmejo se vsi trije stavljeni predlogi.

Nadalje odobri se družbeni račun za l. 1881. brez ugovora, proračun za l. 1883. pa po kratkem razgovoru.

Gospod dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški predlagal je, naj se sprejme v proračun še 100 gold. za to, da glavni odbor priskrbi nov natis zdaj pošle knjige: „Nauk o ogledavanji klavne živine in mesa“.

S tem predlogom se sicer strinjajo vsi drugi govorniki, Brus, Murnik in dr. Poklukar, toda mislijo, da v ta namen zadostuje samo nalog do glavnega odbora, ne da bi se spreminjale številke proračuna.

Po tem sprejme se tudi predlog tako spremenjen.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Da se jajca ne končajo,

ravnajo Kitajci tako-le: Dobra jajca prevlečejo se z mokro ilovico, katera se na njih hitro posuši, ker lupina mokroto popije. Tako se vrh vsega jajca napravi ilovčast zavoj, ki zrak zadržuje od jajca in tudi jajca, ki se v daljne kraje pošiljajo, varuje, da se ne potarejo. Zagotavlja se, da takim jajcem vsaj več mesecev ne škoduje ne vročina in ne mokrota. Če se ilovica oluši in se jajca skuhajo, okusna so kakor ravno izležena.

Gospodarske novice.

* *Največi vrt*, trdijo, da je grof Lad. Majtheniev v Roskoš-u na Ogerskem. Prostor obsega 328 oralov, in dreves raste v njem: češenj in višenj 4215, jablan 5106, orehov 3252, hrušek 620, češpelj 5058, kostanjev 493, in še drugih 308, razun tega pa več tisuč mladih dreves.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

VI. Črni potok.

Črni potok izvira pod mlinom „Pri Kalinu“, ležečem na Tujnici, in meri sedaj 6700 metrov.

Priloženi podolžni profil kaže, da bode njegova prihodnja regulirana dolgost znašala 6370 metrov, ko se bodo prekopali nekateri zeló hudi zavoji.

Sedanji profil potoka ima na nekaterih krajih toliko blata, da se najviša voda vlije čez bregove in da so vsled tega sosednja zemljišča močvirna.

Tem razmeram se bode pomagalo, ako se naredi strugi dovolj močan, neprestan pad in dovolj širok profil za odtok. Predlagano izkopanje novega rednega vodotoča bode gotovo popolnoma zadostilo zaželjenemu namenu.

Tudi ob tem potoku se šota nikjer ne nahaja.

VII. Švica.

Ta potok spada k onim pritokom Ljubljanice, ki vodijo prodovje s seboj. Izvira na zahodnji strani Ljubljane nad Vrzdencem, stopi potem pri Dobrovi v dolino Gradaščice in teče od tukaj do združenja z Gradaščico pri Bokalcah (Strobelhof) vzporedno s tem potokom.

Pri tem potoku je množina proda popolnoma pravilna, ker ni zapaziti ne v Vrzdencu ne v posameznih stranskih dolinah nikakoršnih nepravilnih naplavin. Bregovi so skoraj povsod zavarovani z nasadi.

Ob času najvišje vode pa je cela dolina pod vodo. Vzrok temu je, da je struga z jezami tako zazidana, da prinešeni prod izpolni profil potoka do malega razločka med dnom potoka in dnom doline; pri najmanjšem naraščaji vode je tedaj bližnji svet poplavljen.

Da se te povodnji odstranijo, je edino mogoč le ta pripomoček, da se pri vseh ob potoku ležečih vodnih stavbah prizidajo dovolj globoke in široke temeljne zadržavnice v lastnih strugah, ki bi zamogle najvišje vode še med bregovi obdržati.

Gotovo bi se vsled teh del, ki bi se morala izvrševati, kakor se razume samo ob sebi, od spodej proti

Zgodovinske stvari.

Tisočletnica

smrti papeža Janeza VIII.

15. decembra 1882.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

navzgor, jel dalje premikati ves do sedaj v strugi ležeč prod; zato bi bilo svetovati, ta dela še le tedaj pričeti, ko bodo Gruberjev kanal, Gradaščica in Mali graben regulirani in bode s tem zagotovljeno, da se bode prod neškodljivo dalje premikal.

Še le potem se bode pokazalo, če bodo sploh in na katerih krajih potrebna daljša reguliranja in zavarovalna dela ob potoku ali na posameznih mestih bregovja.

Ker Švica stopi še le v občini Dobrova na močvirski okraj, zato sem tudi samo za to daljino predlagal ono reguliranje, ki se mi zdi nujno potrebno.

Kar se pa tiče zgoraj ležeče daljine, zdi se mi umestno, da bi se ustanovilo za ta, vsega 16.170 metrov dolgi kos potoka posebno društvo, kateremu bi se zagotovila podpora od dežele in države; to društvo bi dovršilo reguliranje potoka v smislu, ki sem ga naznanil; vendar še le tedaj, ko bode Gruberjev kanal iztrebljen in bodeta Gradaščica in Mali graben regulirana.

Gledé spodnjega, 3270 metrov dolzega kosa potoka, ki teče po močvirji, dovoljujem si z ozirom na projektu pridjane podolžne in počezne profile potoka sledeče opomniti:

Namen projektiranih stavb, ki bi se morale izvršiti, je v tem slučaju edino ta, da se

- a) sedanja najviša voda zniža, in
- b) da se obvarujejo na nekaterih krajih poškodovani bregovi še večega razrušenja.

Prvi namen se doseže, ako se pri Dolinarjevem mlinu v Razorah zidajo mesto sedanjega, 3.80 metra dolzega jezu, ki ne zadostuje za odpeljavo najviše vode, ali na slučaj tudi zraven njega temeljne zatvornice, pri katerih bi višina glavnega praga imela kvoto 304.5, in ki bi imele tri odprtja po 1.3 metra svetlobe. S tem bi se sedanja najviša voda gotovo znižala za 0.8 do 1 metra, kar bi posušilo ves svet, ki leži nad tem krajem.

Ako se bode tudi Gradaščici najviša voda znižala — kar bodem pozneje predlagal — tedaj se bodo tudi popolnoma izsušila zemljišča, ki leže pod mlinom.

Originalno premerjenje vseh vodnih stavb se nahaja v zapisniku, ki je projektu pridjan št. 22 str. 115.

Ker je v tem slučaju dvomljivo, če je mlin zidan po predpisih gosposke, če bi se tedaj ne imel porabiti §. 6. zakona o vodnem pravu, morale bi se najprej dotične pravne razmere konstatirati. Gledé pravega reguliranja potoka sem predlagal, da se naredé trije prekopi in sicer na tistih krajih, kjer so bregovi vsled nerodnosti mejašev uže tako raztrgani, da jih ni mogoče popraviti z navadnimi zavarovalnimi deli.

Ti prekopi imajo dolgost:

Med hektom.	10 do 13	=	100	metrov	dolgosti
„	„	24 do 26	=	150	„
„	„	28 do 31	=	120	„

Skupaj tedaj 370 metrov dolgosti.

A meni se zdi, da ni naloga fonda za obdelovanje močvirja, da ni njegova dolžnost, vsem mejašem zavarovati in ohranjevati bregove ob njihovih posestvih, kajti to je nemogoče. Marveč delovalo naj bi se na to, da vsi posestniki svoja zemljišča zavarovajo sami z malimi pleteninami; odbor za obdelovanje močvirja pa bi te naredbe nadzoroval in zraven bi se mu morala dati pravica, prisiliti obotavljajoče se posestnike, da bi morali bregove zavarovati, kjer je potrebno, ali pa slučajno te naredbe izvršiti na njihove stroške.

(Dalje prihodnjič.)

Tako se morajo ukloniti nemški škofje papežu Janezu VIII. i tudi svetna oblast mora dopustiti, da se odsle Metodij prosto suče v metropoliji svoji. To mu dá pogum, novo moč, ter deluje s tolikim vspehom, da postane metropolija moravsko-panonska vzor sednim škofijam; ali še več! delokrog velike nadbiskupije (obsegala je Panonijo, Moravijo in od leta 874. Srbijo) mu je preozek, v svoji gorečnosti in navdušenosti sega še dalje čez njene meje, ter pridobi veri pravi mnogo udov — tudi na Hrvatskem, Slovenskem, Dalmatinskem, Istrijskem in na severu razven Moravske, v Čehih, Poljakih, Rusih.

In glejte! to ni bilo drago cerkveni in svetni oblasti nemški. Boji se za svoj obstanek, za svoje gospodstvo, ter sklone še enkrat napeti vse svoje žile in vreči Metodija s prestola nadbiskupskega. In kaj si izmisli! Toži ga krivoverstva, Grkom vlastnega, namreč: da se izhaja sv. Duh samo od Očeta, ne pa tudi od Sina; in drugič, da opravlja službo božjo še vedno v jeziku barbarskem, in sicer samo zavoljo tega, da prikriva Nemcem svoje zmote. Opiraje se tedaj na te razloge, zahteva, da odstavi Rim Metodija od nadbiskupskega urada. Da bi pa imela pritožba več veljave, pridobi za nakane svoje kneza Svatopluka s tem, da ga preveri, da je duša njegova v veliki nevarnosti pogube, če posluša še dalje svojega nadškofa. Svatopluk, ne vedoč, komu bi verjel, ali svojemu nadbiskupu ali tožnikom njegovim, podpira tožbo grmanskih vladik, ter pošlje l. 879. svojega poslanca, slovenskega duhovnika Janeza Beneškega v Rim, da jo (tožbo) papežu izroči.

Papež zasliši poslanca takoj, ali ne more in noče verjeti, da Metodij drugače uči, nego prava rimska katoliška cerkev. Metodij, ki je zapustil le iz ljubezni do nje in Slovanov sè svojim bratom Cirilom razkolniški Carigrad! On, ki je uže čestokrat dokazal tudi dejanski, da ne drži z Grki in s Fotijem, temveč z Rimom! Da! tega noče in ne more verjeti; vidi se mu, da je pritožbo rodilo le sovraštvo in zavist; zato hoče se prej uveriti, stvar preiskovati in še le potem Metodija obsoditi. V to svrhu pokliče ga v Rim. *)

Dobro vedoč, da bode očistil sebe, a osramotil nasprotnike svoje, podá se Metodij z mirno vestjo na dolgi pot. Spremljajo ga poslanci Svatoplukovi, med njimi Zemizič in najhujši njega nasprotnik, nemški duhovnik Vihing (poslali so ga ž njim škofje nemški, menè, da bode papež Metodija odstavil in njega v škofa posvetil). V Rim prišedši pokloni se takoj papežu, ki ga vzprejme radostnim srcem; čital mu je uže na obličji, daje nedolžen. A da se uveri o tem tudi svet, posebno njega nasprotniki, skliče zbor biskupov in duhovnikov, da stvar preiskuje; zboru predseduje papež Janez VIII. sam. Prečita se prva točka pritožbe, ki dolži Metodija, da moli „Credo“ brez „filioque“. Metodij pripozna to, ali dokaže tudi, da se strinja popolnoma z rimsko cerkvijo, ki še ni vzprejela onega pristavka v svoj „Credo“. Nemški škofje, pravi Metodij, molijo „Vero“ sicer z onim pristavkom, ali on se ne more držati običaja nemških

*) Naslednje čitaš jednako v „Novicah“ XXXIX. 126.

Končal je govornik s splošno zadovoljnostjo, in na vprašanje g. dr. Poklukarja, ali mu je mogoče zdaj ali kasneje povedati, po kateri železnici je vožnja od Ljubljane do Dunaja za živino, posebno za govedino živinorejcem bolj ugodna, ali po južni ali po Rudolfovi železnici, obljubil je govornik to razjasniti kasneje, ker mora za to pregledati in primerjati tarife in pogoje za vožnjo obeh železnic. (Dalje prih.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

VIII. Gradaščica.

Ta izvira v gorskem kotlu nad Polhovim Gradcem in teče od tukaj vzhodno proti Ljubljani; med potom sprejme mnogo stranskih potokov.

Gozdi so v obvirji Gradaščice uže v taki meri pokončani, da valí skorej vsak stranski potok, dà, skorej vsaka še tako mala struga mnogo proda v dolino.

Ako se to vedno rastoče pokončevanje kmalu ne vstavi s pogozdevanjem in zavarovanjem dna struge posameznih stranskih pritokov, bode v kratkem vsaka sedaj še obdelana dolina ob glavnih strugah Gradaščice (Male in Velike Božne in Male Vode) s tem prodom pokrita in pokončana.

Ker pa ima Gradaščica tam precéj močan pad in je dolina zeló ozka, tedaj je naravno, da nasipnine tam ne obležé, temuč da gredó počasi dalje in se poležejo po širji dolini, razprostrti pod Polhovim Gradcem, kjer voda ne teče več tako hitro; zato popustošijo tudi to dolino. Izgled tacega opustošenja kaže se nam uže danes pri vasi Dvor.

Jaz sem kot projektant moral po §. 7. točka 9 splošnih in po §. 7. in 10. posameznih ponudbenih pogojev premeriti ta potok v smislu, kakor bi se zamogel izpeljati v 18. vprašanji mnenja veščakov 10. maja l. 1880. izrečeni princip za reguliranje tega potoka. Po tem principu naj se pred vsem gleda na to, da se ustavi množine proda z zaporom dolin in da se naredé priprave, ki bodo prodovje lovie.

V ta namen nisem potoka premeril samo do Josip Dolinarjevega mlina „Pri peklu“ nad mejo močvirja, temuč zraven tega so se tudi vsi stranski pritoki Gradaščice nad Polhovim Gradcem kakor tudi potoki na levi strani obhodili in preiskali, zmerile njih višine (z aneroidom) in narisali njihovi počezni profili.

Rezultat tega merjenja se nahaja v zapisnikih števil 45 in 46.

Dela, ki bodo potrebna pri reguliranju tega potoka, razdeliti se dajo splošno v tri oddelke:

1) Tista dela, ki se morajo izvršiti pri izviru pritokov in ki bodo imela značaj gorskih stavb;

2) tista dela, ki se morajo narediti v odprti dolini, tedaj od Polhovega Gradca dalje doli do meje močvirskega okraja;

3. tista dela, ki so potrebna deloma z ozirom na nameravano znižanje struge Ljubljance, deloma z ozirom na korist zemljišč, ležečih na močvirji.

Kar se tiče prvega razreda del, namreč onih v gorovji, razločujemo jih zopet po njihovi obliki in njihovem učinku na dve vrsti, namreč:

a) na ona dela, ki se morajo izvršiti pri mnogoterih rokavih stranskih pritokov in ki morajo segati do njihovih najviših korenin; namen teh del je,

male vodne razpore zadelati, kjer se morebiti posedajo, in njihovo pogozdovanje mogoče storiti, in

b) na ona dela, ki bi imela namen, na primernih krajih ustaviti sedaj uže premikajoče se prodovje.

Prva dela niso brez dvoma nič drugzega kot pogozdovanje. V velikem številu bi jih morali lastniki gozdov uže zaradi lastne koristi sami izpeljati; vendar morata tū z ozirom na zeló v nevarnost pripravljeno kulturno stanje cele, samo na sebi jako rodovitne doline Gradaščice pomagati deželni fond in državna blagajnica, ker bi drugače lastniki gozdov pač ne zmogli stroškov za omenjena dela.

Druga vrsta del, namreč ustavljanje prodovja v zgornjem delu potokov, zamore se izvršiti le na nekaterih za to posebno pripravnih krajih; zaradi težavne izvršitve bodo tudi ta dela zeló draga.

Da se situacija lože pregleda, dal sem v priloženo karto generalnega štaba narisati obvirje Gradaščice.

Preiskava posameznih pritokov pa je pokazala, da je le malo tacih krajev, kjer bi se zamogle doline zaježiti v smislu §. 18. mnenja veščakov, kajti doline so večidel zeló ozke in malo izbočene; dolgosti in tedaj cene stavb bi ne stale v nobenem razmerju z doseženim dobičkom. (Dalje prih.)

Obrtnijske zadeve.

Govor českega poslanca Adameka

pri splošnem razgovoru o novi obrtnijski postavi v državnem zboru 6. decembra.

„Na uravnavo sedanjih razmer našega obrtnijstva je razvoj čisto bogatinskega gospodarstva naše finančne in trgovinske politike, posebno pa l. 1859. brez kacega prehoda pričeta neomejena obrtnijska svoboda imela odločiven vpliv. Naše finančno gospodarstvo, obsojeno po svojih vspehih, je znalo zmiraj manj premožnega prijeti z največo ostrostjo, z velikim bogatinstvom pa ravnati vedno po največi milosti in temu olajšati uničevalni boj proti revežu. (Pohvala.) Naše trgovinske pogodbe, posebno okoli 60. leta sklenjene, so naše trge prodale unanjim deželam, naše prevaževalne cene in naša colninska politika se je sukala po zmiraj tistih potih, slednjič je obrtnijski red od l. 1859. izdatno pripomogel k propadu obrtnijskemu. Obrtna svoboda brez mej postane ravno nasprotna namenu, ako tekmovalni boj ni z enakim orožjem. Po tresku l. 1873. so pač znali za podporo vélike obrtnije potrebni zaúp odpreti iz državnega denarja, a za povzdigo denarnega zaupa malemu obrtnijstvu so menda vpeljali le splošno oduško svobodo in odpravili zapor zarad dolgov. (Pohvala.) V zadnjih 20 letih se je dunajsko prebivalstvo pomnožilo za 100 odstotkov, število samosvojih obrtnikov pa skrčilo za 7 do 10 odstotkov. (Čudenje.) Enake razmere so po vsem takrajnem cesarstvu, propad se kaže v čedalje večem številu posilnih dražeb, v čedalje večem številu samomorov, izvirajočih iz razrušenega premoženja.

Jedro rešitve našega malega obrtnijstva je v tem, da se kultura demokratizira, to je, v ljudske roke dá. Kakor država duševnemu proletarijatu nasproti stopa z ljudsko šolo, bi morala odpraviti tudi obrtni proletarijat; kakor se za razne stroke pri nas tirjajo bolj ali manj ostre preskušnje, pri veliko službah dobri dokazi sposobnosti, tako tudi delavec ne sme biti popolnoma brez vajetov. Kdor se svojega rokodelstva ni dobro naučil, mora nepopolne izdelke tje metati, svoje

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

VIII. Gradaščica.

(Dalje.)

Vkljub tem splošno neprijaznim razmeram so na nekaterih primeroma ugodnih krajih projektirani zapori čez doline, in sicer:

I. Zapor doline Črnega potoka,

ki se izliva pod Hrastenicami v Gradaščico. — Situacija in počezni profil doline sta pridjana projektu.

Tu predlagam, da bi se naredil čez dolino 6 metrov visok zapor, ki bi se ob svojem času lahko povikšal na 10 metrov.

Stroški tega zapora bi znašali 10.000 gold., kakor se razvidi iz počeznih profilov, bi zapor lahko ustavil 7437 kub. metrov prodovja in tedaj bi veljal kubični meter nasipnine 1 gold. 34 kr.

II. Zapor doline potoka sv. Katarine.

Ta zapor naj bi imel 7 metrov višine in ob svojem času naj bi se lahko zvikšal na 12 metrov.

Ker znašajo stroški 12.000 gold., zadržano gradivo pa meri samo 2833 kub. metrov, veljal bi tukaj kubični meter 4 gold. 23 kr.

III. Zapor doline Male Božne.

Najbolj vgoden kraj za zapor je nad „Novim mlinom“; pri prvem zidanju naj se naredi 6:30 metra visok, v bodočnosti pa naj se za 4 metre zvikša.

Stroški znašajo 10.600 gold., nasipnina, ki jo bode zapor ustavljal, pa 29.500 kub. metrov; tedaj bi stal kubični meter 35 kr.

IV. Zapor doline Velike Božne.

Ta zapor je predlagan v skalnati soteski nad „Novim mlinom“, in sicer v višini 7 metrov. — Pozneje se ne bode mogel zvikšati, ker bi voda zastajala in zgorej ležečemu mlinu škodovala.

Drugi kraj, kjer bi se slučajno tudi dala narediti naprava za ustavljanje prodovja, leži ravno nad izlivom Sagove v Veliko Božno v občini Zalog. Vendar je tukaj dolina preširoka in zato manj zmožna za tak jez; kajti ako bi bil jez 6 metrov visok, bi znašala dolgost uže 51 metrov.

Ker je za Veliko Božno uže tako predlagan jez števil. IV, bi za sedaj ne bilo treba druge take stavbe.

Tudi v dolini Male vode ni primernege kraja, kjer bi se dolina zajezila; zato bi se moralo tu skrbeti samo za poprej omenjeno pogozdovanje in za zavarovanje dna posameznih strug.

Konečno moram še omeniti, da bi se tam nič več plaviti ne moglo, kjer bodo zidani zapori; zato bi se vsaj na nekaterih krajih drugače moralo skrbeti za prevaževanje žagovcev. Se ve, da bi to lastnikom mnogo goterih žag veliko škodovalo.

O drugi daljini, to je, o daljini po odprti dolini od Polhovega Gradca naprej do meje močvirja v občini Dobrova, velja skoraj ravno to, kar sem rekel o reguliranju Švice od Vrzdence dalje.

Tudi tukaj je struga potoka napolnjena s prodovjem vsled napačnih, morebiti uže stoletja stoječih vodnih stavb, tako da uže srednje visoka voda iz struge izstopi. Da se temu pomaga, treba je najprej narediti pri vsaki

vodni stavbi temeljne zatvornice, potem strugi dno poglobočiti in bregovje s potrebnimi deli zavarovati.

Druga daljina meri od združenja Male vode z Božno pod Polhovim Gradcem, od koder naprej se potok imenuje Gradaščica, do meje močvirja vsega skupaj 12.266 metrov. Za to daljino bi se moralo ustanoviti med udeleženci posebno društvo, katero bi dežela in država podpirali.

V tej daljini ležeči zadnji mlin „Pri peklu“, ki je popisani v zapisniku števil. 32, stran 1, ima sicer 20.05 metra dolg jez in zraven prizidane zatvornice z 2 zapora po 1.5 metra širokima; a oba objekta sta v tako slabem stanju, da se na pr. zatvornice še vzdigniti ne morejo, ko pride povodenj. — Vsled tega je vsa struga polna prodovja in pri najmanjšem naraščanju stopi voda čez bregove in poplavi vsa zemljišča v dolini in cesto na Polhov Gradec.

Pri taci razmerah naj bi se porabil §. 6 deželnege zakona od 15. maja 1872.

Potem bode treba počakati, bodo li dosedanji vodotoči zamogli najvišjo vodo toliko znižati, da ne bodo škodovali sosednji zemlji; ko bi se to vendar še zgodilo, morale bi se vodni stavbi nove temeljne zatvornice prizidati, sklicevaje se na §. 7 omenjenega zakona.

Kar se slednjič tiče tretje, na močvirju ležeče daljine Gradaščice, moramo jo po naravi njenega teka razdeliti v dve bistveno različni daljini, in sicer:

a) v pravo Gradaščico, to je, od hektom. 5 + 20 do izliva Malega Grabna, oziroma do zatvornice pri hektom. 38 + 90, in

b) v Gradaščico kot mlinski potok, to je, od omenjene vstopne zatvornice do izliva njegovega v ljubljanskem mestu.

Sedanje zaznamnjevanje rado zmoti, in sicer zato, ker je tako imenovani Mali graben v istini prava Gradaščica, potok pa, kateremu pravimo sedaj Gradaščica, je le stavbeni kanal, ki se odloči od Gradaščice. Ko bi se ta imena popravila, bi bilo v istini razmeram primerno in dobro.

Pri prvi daljini, ki meri 3370 metrov, vidimo, da se najvišja voda razlije posebno rada čez svet, ki leži v obližji Bokalškega mlina.

Situacija tega mlina in dotičnih vodotočev se nahaja v zapisniku št. 32, str. 17.

Nevarnost povodnji se tu zopet zamore odstraniti le tedaj, ako se s pomočjo temeljnih zatvornic površje najvišje vode zniža. Za to predlagam, da bi se s porabo §. 7 zakona o vodnem pravu prizidale dosedanjemu vodotoču nove zatvornice, ki bi imele prag na kvoti 298 in 4 zapore, katerih svitloba bi znašala 1:30 metra; zraven pa nov vodotoč s 5:80 metra širokim dnom.

Drugi kos potoka, tedaj pravi mlinski potok, meri od zatvornice do Ljubljance 7385 metrov.

(Dalje prihodnjič.)

Glasbena novica.

„Glasbena Matica“ tekom meseca decembra razposilja svojim članom muzikalije za l. 1882. Ker mnogo društvenikov letnega doneska še ni uplačalo, zato prosi odbor, ki ves društveni posel opravlja brezplačno, z ozirom na §. 6. društvenih pravil, da bi p. n. člani blagovolili kmalu doposlati letnino. Muzikalije se bodo postale samo onim članom, ki so svoj prinos uže vložili. Redno vplačevanje naj bode častitim članom posebno priporočeno, ker se z dopisovanjem in opominjevanjem mnogo dragega časa potrat in društvu nepotrebnih stroškov nareja. — Zaradi neljubih zaprek se bodo namestu nekaterih muzikalij, ki so bile napovedane v va-

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

VIII. Gradaščica.

(Dalje.)

Pri natančnejšem opazovanju razmer se jasno pokaže, da je ta stavbeni kanal z glavnim, čez Gradaščico ležečim jezum lastnina družbe in da je njuna poprava in ohranjava v korist trem vodnim stavbam, ki stojé na njem, namreč:

1. Mlinu na Viču,
2. Golobovi parketni fabriki, in
3. Kolizejskemu mlinu, ki je last ljubljanskega mesta.

Ne vem, obstoji li kaka taka družbena pogodba ali ne, a na vsak način imajo imenovani trije lastniki kaj dogovorjenega med seboj gledé zidanja in ohranitve jezu in zatvornice pri Malem grabnu, potem gledé snaženja stavbenega kanala. Te razmere bi se morale na vsak način uradno določiti, ako še niso jasno izrečene v protokolih gosposke, kajti vplivale bodo na poznejše obravnave.

Ako pa opazujemo podolžni profil tega potoka v imenovani daljini, se nam nehoté posili prepričanje, da so vodotoči vseh treh stavb nezadostni, ker drugače bi ne bilo mogoče, da je cela dolina Gradaščice — kakor je to istina — zamlakužena vsled zastajanja normalnih, še bolj pa najviših vod.

Ako opazujemo posamezne objekte vodnih stavb, tedaj vidimo:

1) da ima glavni jez pač temeljne zatvornice (glej zapisnik št. 30, str. 87 in 91) z 2 zaporoma po 1.85 metra svetlobe in 1.30 višine, da se pa ti zapori sedaj ne rabijo in se tudi rabiti ne morejo, ker se ne more do njih; in vendar bi lahko ne samo mnogo vode zadržali in po Malem grabnu v Ljubljano speljali, temuč branili bi tudi bistveno, da bi se kanal ne zasipal s prodovjem; s tem bi se prihranili gotovo ne mali stroški, ki jih stane trebljenje kanala.

Zato bi se morali dotični lastniki prisiliti, da bi popravili zatvornice na tak način, da bodo zadostovale svojemu namenu; dalje bi se morala višina vzpora določiti in po danem dovoljenju te višine ukazati, da se zatvornice pri vsakem višem naraščanju vode koj odpró, kolikor je treba.

Oni, ki so to dolžni storiti, bi imeli osebno odgovorni biti za spolnitev te naredbe.

Pri tej priliki moram opozoriti, kako za nič je jez in kako slabo vodo drži. Med tem, ko bi moral jez ob času male vode vso vodo stavbenemu kanalu oddati, zleze mnogo vode skozi jez, kar se posebno občutljivo pozna ob času, ko imajo stavbe pomanjkanje vode, tedaj malo gonilne moči.

Zato bi bilo tudi za lastnike stavb koristno, ko bi se poganjalo za popravo redkega jezu in da bi bolje vodo držal.

2) Koj pri jezu so prizidane zatvornice, ki spuščajo vodo naprej. (Zapisnik št. 30, str. 87 in 93). Te zatvornice zamorejo v smislu uradnega dovoljenja imeti edino ta namen, da spuščajo v stavbeni kanal Gradaščice le toliko vode, kolikor je zamore vzprijeti kanal brez škode za sosednja zemljišča, tedaj brez prestopka dovoljene višine vzpora; svojemu namenu pa te zatvornice nikakor ne zadostujejo, ker nimajo nič zapora in tedaj o povodnji voda lahko v kanal pridere. Tudi tu velja, kar sem poprej rekel o ravnanju z vodotoči.

Ko bi potem lastniki stavb ugovarjali — kar je pač mogoče, če tudi neopravičeno — da pride vsled te naredbe več prodovja v kanal, kot v prejšnjih časih, tedaj bi se jim svetovalo, zidati nove vstopne zatvornice in pred njimi vdlati trugo za pesek z dovolj globokimi zatvornicami; ta truga za pesek bi potem vse prodovje, ki ga pripelje najviša voda, speljala nazaj v glavni potok, tu v Mali graben.

Ko se bodo delale pod 1 in 2 popisane stavbe, ne bode nič novega prodovja prišlo po stavbenem kanalu v Ljubljano — kar se razume samo ob sebi — temuč šlo bode po Malem grabnu v Ljubljano in od tukaj po ležečem Gruberjevem kanalu dalje.

3) Mlin na Viču zajezi vodo uže pri normalni njeni napetosti jako visoko, kakor nam kaže podolžni profil; ob času najvišje vode pa stopi voda čez bregove.

Tu naj bi se najprej poizvedelo, je li sedaj rabljena napetost dovoljena v istini od politične oblasti, in ako ni, morala bi se pripustljiva napetost vode dovoliti in mlin potem preskrbeti z vizirnim znamenjem.

Ako v stavbeni kanal pri vstopnih zatvornicah ne more več vode priti, kot je dovoljeno od gosposke in kolikor je zamore odteci pri mlinu na Viču brez povikšanja dovoljene vzporne višine, tedaj se samo ob sebi razume, da tudi najviša voda ne bode mogla več škodovati.

4) Podolžni profil kaže, da je pri bližnji Golobovi parketni fabriki napetost vode previsoko dovoljena, med tem ko je nižja voda dovolj globoko položena v tla.

Tu bi se pomagalo — vedno pod pogojem, da dohaja pri vstopni zatvornici pri jezu le normalni pritok — na ta način, da bi se na obeh straneh kanala naredili nad normalno napetostjo vsaj 1 meter visoki in primerno široki nasipi, ki bi branili, da bi voda skozi curljala.

5) Ravno to, kar smo zgorej rekli, velja tudi o kolizejskem mlinu. Tudi tu je voda prehudo napeta v primeri z bregovi in tudi tukaj naj bi se z nasipi skrbelo, da bi se voda ne razlivala čez zemljišča.

Vsa ta dela, ki smo jih opisali pod 1 do 5 in jih imenovali potrebna, naj bi predlagal sl. odbor za obdelovanje močvirja in prosil naj bi kompetentno c. kr. okrajno glavarstvo, da bi v ta namen povabilo dotične lastnike stavb in posestnike zemljišč ter delalo poizvede v zaznamovanem smislu. S tem bi se dobila podlaga za daljše postopanje, kajti

- a) poizvedele bi se vse vodne pravice gledé njihove obširnosti, in
- b) določilo bi se, katere pravice so pripustljive ali katere se morajo na vsak način spremeniti.

V zadnjem oddelku, med kolizejskim mlinom in Ljubljano bode treba stavbenemu kanalu strugo obširnejše popraviti. (Dalje prih.)

Znanost.

Slovenska Matica.

Častitim udom učenega društva Slovenske Matice odločene so za 1882. leto te knjige:

1. Spomenik šeststoletne zveze vojvodine Kranjske s Habsburgsko dinastijo. Posebno dobro došle bodo Matici, pravi Vabilo slovenskim pisateljem, zgodovinske razprave, dotikajoče se presvetlega cesarskega Habsburgskega roda in slovenskega naroda, dobro došli bodo Matici pa tudi poetiški in leposlovni spisi v dramatiški ali pripovedni ali liriški obliki, samo da so s slavnostjo v zvezi. Spisi naj se

V tekočem letu pričakuje kranjska dežela najvišega gosta, presvitlega cesarja in ž njim veliko število najodličnejše gospôde, katera si bo ogledala kolikor toliko vso deželo.

Skrajni čas je tedaj, uže zdaj skrbeti za to, da se nam ne bo treba sramovati naših cestá.

Cestni odbori in župani! mislite še o pravem času na to; letošnja zima brez snega ugodna je za taka dela in razun koristi gre tudi za čast naše deže!e!

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

VIII. Gradaščica.

(Dalje.)

Kakor kaže podolžni profil, znižala se bode najviša voda Ljubljance pri izlivu Gradaščice za 2·25 metra, med tem ko bode najplitvejša voda za 1·5 metra globokeje tekla. Zato bode treba hud, 4·5 metra visok pad vode, ki nastane med Trnovskim mostom in novim dnem Ljubljance, uravnati s pomočjo zidanih pragov.

Kako je to nameravano, kaže priloženi dotični projekt.

Ta pravi, da bi se na levem bregu Ljubljance stoječi most popolnem ohranil in ravno tako nad njim stoječe, še le v novejšem času dovršene stavbe; zraven bi se poravnal razloček 2·0 metra, ki nastane vsled znižanja dna Ljubljance, z enim samim prepodom.

Menim, da je umestno tu omeniti, da se za reguliranje mlinskega potoka Gradaščice od jeza pri Kozarjah nahaja pri c. kr. deželni vladi projekt, izdelan v vseh posameznostih, ki ga je naredilo nekdanje deželno stavbeno ravnateljstvo leta 1860.; po tem projektu bi znašali stroški reguliranja brez odkupa potrebnih zemljišč okoli 6673 gold. 94 kr.

Z ozirom na sedanje plačilo za dela, ki je poskočilo za kacic 50%, bi danes stali stroški tega reguliranja blizo 10.000 gold.

Ker pa predlagam, da bi se v prihodnje najviša voda ne spuščala v stavbeni kanal, tedaj bi tudi ne bilo treba tako temeljito regulirati.

O zadnjem kosu od kolizejskega mlina do Ljubljance dovoljujem si konečno še sledeče omeniti:

Ker ne bode v bodočnosti najviša voda Gradaščice več tekla po njenem stavbenem kanalu in bi tedaj zadostoval k večemu 0·4 metra visok pad struge za odpeljavo normalnih vod, potem za odpeljavo onih malih pritokov, ki dospejo slučajno od reber na levi strani pod glavnim jezom in po Glinšici v imenovani kanal, zato bode pri najviši vodi Ljubljance stal vzpor pri kolizejskem mlinu blizo na kvoti 287·10. Po sedanjem načrtu ima mlin k večemu 2·10 metra visok pad vode na razpolaganje. Ko bi se pa kanalu reguliralo dno primerno zgornjemu robu projektiranega zadnjega prepada (kvota 286·0), da bi na 1000 metrov znašal pad 0·8 metra, tedaj bi se zamogel goneči pad kolizejskega mlina zvikšati od 2·1 — na 3·50 metra; to bi gotovo dokaj dobička prineslo ljubljanskemu mestu.

To znižanje dna struge bi pa vendar tudi mnogo stroškov provzročilo, ker razun predrugačenja mlina, katerega bi potem pač turbina goniti morala, bi bilo tudi treba regulirati celo Gradaščico na vsi dolžini 900 metrov.

Ko bi se mlin tako predrugačil, bi postala efektivna gonilna moč okolo 4·8krat tako velika, kot je sedaj; vrh tega bi bila tudi popolnem neodvisna od vsakokratne najviše vode Ljubljance.

IX. Mali graben.

Mali graben meri od glavnega jeza čez Gradaščico do Ljubljance vsega skup 7488 metrov.

O popravi tega jezu sem izrekel svoje mnenje uže pri razpravi o Gradaščici šte. VIII. Sedaj mi je samo še potrebne reči o reguliranju tega recipijenta omeniti.

Kakor sem uže prej dokazal, ni Mali graben nič družega, nego prava Gradaščica; tako bi se tudi moral imenovati, kajti ob času plitve vode teče po njem samo toliko vode, kar je uide skozi jez, o povodnjih pa glavna množina vode v Ljubljance.

Sedanja najviša voda, katero vrhu tega tudi najviša voda Ljubljance zajezuje, poplavi svet krog Malega grabna. — V prvi dobi, to je, ako se vzame, da bode znašala množina najviše vode 378 kub. metrov, pomnožil se bode v prihodnje pad Malega grabna za 2·5 metra; ko pa bode vodna množina največa, namreč 470 kub. metrov, zvikšal se bode pad blizo za 2 metra, vsled česar se bode najviša voda hitreje odtekala in se bode tedaj stanje vode znižalo.

Bodi pa s tem znižanjem največe vode v zgornjem delu potoka nevarnost povodnji za sosednja zemljišča tudi popolnem odvrnena, temu se pri sedanjih poizvedah ne more z gotovostjo pritrđiti; kajti množina najviše vode se na nobenem kraju ne more zmeriti ali pa iz počeznih profilov tako zračuniti, da bi se potem na podlagi te množine najviše vode in na podlagi zvikšane pada struge konstruiral nov počezni profil. — Ker se bode pri Gradaščici preskrbela taka naprava, da v prihodnje najviša voda ne bode smela več teči po stavbenem kanalu, zato bode moral Mali graben tudi več vode odpeljavati. (Dalje prih.)

Natoroznanske stvari.

Zimske cvetice.*)

Novega leta dan 1883.

Ko sem o božičnih počitnicah bival pri svojem stricu na Šenturški gori, nabral sem tam gori in tudi seboj v Ljubljance prinesel te-le cvetice: „slepice“ ali „kurice“ (*Heleborus niger*), in „zelene kurice“ v popkih (*Heleborus viridis*); potem „brezstebelne jegličice“ ali „trobentice“ (*Primula acaulis*); „njivski jetičnik“ (*Veronica agrestis*); „rigelce“ ali „male marjetice“ (*Bellis perennis*); „škrlatno-rdeča mrtva kopriva“ (*Lamium purpureum*); „njivska Sherardia“ (*Sherardia arvensis*); „žanjevec“ (*Polygala Chamaebuxus*); tu in tam po razorih dobi se še kaka „pasja violica“ (*Viola canina*), in „cveteči regrat“ (*Leontodon Taraxacum*). Razun zadnjih dveh cvetlic se vse druge gori naštete uže v obilnem številu prav veselo razcvitajo na tej prijetni gori. A ni se čuditi temu, kajti minoli božični dnevi bili so ondi tako topli, da so vaški paglavci vsi razgaljeni kar bosonogi okoli skakljali.

Josip Zanoškar.

*) Lepa hvala za zanimivo poročilo in cvetice, katere smo občudovali v tako nenavadnem času. Vred.

žaški razstavi pozvedeli in poskusili, upamo, da ne bode ostalo brez dobrega vspeha na dobroto in na prihodnjo ceno naših mlekarških izdelkov.

Tržaška razstava pokazala je ravno, da se pri naših mlekarških izdelkih pogreša zadostne mnogovrstnosti, enakosti dobrote v istih vrstah, in deloma vsled tega, deloma pa zato, ker vsak izdelovalec nevedoma in nehoté kazi ceno vsem drugim, blagu primerne cene.

Strokovnjaki, kateri so vse te razmere opazovali in pretehtovali pri tržaški razstavi, pa se niso zadovoljili samo s tem, da bi to opisavali ali ministerstvu poročali, ampak skrbijo tudi za sredstva, vse te napake po lastni moči v več meri z enakimi sredstvi odpraviti, kakor so to v malih krogih uže storili živinorejci v več krajih naše države — po poti za druge.

Manjši živinorejec si navadno ne more zidati posebnih poslopij, napravljati kotlov in vse druge, deloma precéj dragocene priprave, njemu samemu tudi ne vrže najeti si v sirarstvu izurjenih ljudi itd., in konečno svoje izdelke z dobrim vspehom pošiljati na trg, zmiraj pa tudi vrsto in dobroto svojih izdelkov tako obračati, da se z njo kupcem vstreže, ali kar več odločuje, da se za-nje dobi primeroma najboljša cena.

Vse to pa je mogoče storiti in doseči več živinorejcem skupaj, tedaj zadrugi. Kar nas je pa skušnja učila v mnogih krajih, da se dá z dobrim vspehom doseči v malih krogih, to nameravajo omenjeni strokovnjaki iz tržaške razstave doseči v več meri tudi po poti zadruga in to tako osnovane, da se je more vdeležiti tudi najmanjši gospodar. Zadruga ta, za katero so bile prve priprave dogotovljene po skupnem prizadevanji državnih poslancev iz zbornice gosposke in poslaniške uže pred ravno pričetim novim letom, imela bo nalog na dve strani: prvič vse naše živinorejce, kateri se bodo hoteli za to brigati, podučevati po vsakovrstnih potih, kako izdelovati in katere vrste izdelkov izdelovati, da se spečajo za najboljšo ceno; drugič pa posredovati in skupno preskrbovati prodajo domačih mlekarških izdelkov, kolikor za dobro ceno moč doma; kar pa bi kazalo bolje drugje, pa tudi kjerkoli zunaj dežele.

To bi imelo na vse strani živinorejcem dobrih vspehov zadosti: Blago zadrugi dohajajoče vrstilo in cenilo bi se po dobroti, ako bi imelo napák, podučil bi se izdelovalec, kako naj odpravi napake, da pride izdelek v višo vrsto in do boljše cene; ker bi bila potem glavna kupčija izdelkov v eni roki, ne kazil bi več drug drugemu cene, ne kazil bi cene tudi s tem ne več, da bi nevedoma prodajal blago više vrste za vrsto nižjo z nižjo ceno; dalje bi bilo zadrugi, razpolagajoči z veliko množino izdelkov, mogoče, poiskati si še tako oddaljenih dobrih trgov, tudi nastaviti z dobrim vspehom na takih krajih svoje stalne agente, in prevažanje, bodi-si po suhem ali po vodi, preskrbeti po primeroma mnogo nižji ceni, zato, ker bi imela oddajati stalno velike množine te vrste izdelkov.

Toliko o tej za naše kmetovalce zeló važni zadevi za danes; kedar bo stvar godneja, spregovorimo o njej več in na drobno. P.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

IX. Mali graben.

(Dalje.)

Na vsak način se bode tu šlo le za male razločke višin med bregovi in prihodnjo višino najviše vode, tako

da bi bilo tudi mogoče, nevarnost povodnji popolnoma odstraniti z malimi nasipi, ki bi se naredili na nizkih bregovih.

Ta slučaj sem imel pred očmi, in postavil sem v dotične proračune stroškov primeren znesek za nasipe, ki znajo biti potrebni do hektometra 47.

Ko bi se potreba kazala za te nasipe, naredili bi se na tak način, da bi se gradivo za-nje dobilo s podzidanjem (zidanjem škarp) večidel bolj strmih bregov in potem nasulo v primernih črtah ob bregovji Malega grabna.

Tudi za reguliranje Malega grabna se nahaja pri visoki c. kr. deželni vladi podroben projekt iz l. 1861. Stroški vsega dela znašajo brez potrebnega odkupa zemljišč 24.905 gold. 78 kr., ali po sedanjih cenah kacih 37.400 gold. V tem projektu so vsi veči zavoji s prekopi odstranjeni, tako da bi se moralo vsega skupaj 1468 kurentnih metrov prekopov narediti.

Jaz za svojo stran ne morem priporočati tako temeljitega reguliranja potoka, vsaj za zdaj in tako dolgo ne, dokler ne bodo po dovršenem znižanju najviše vode v Ljubljani gotove skušnje dokazale, da je tako reguliranje neobhodno potrebno, če hočemo nevarnost povodnji odstraniti. Po moji sodbi bi zadostovalo:

- a) v smislu 18. vprašanja mnenja veščakov s prekopi predreti Malemu grabnu samo tiste zavoje, pri katerih se bregovi uže krušijo in se ne dajo več na priprost način obvarovati;
- b) na drugih nevarnih krajih bregove zavarovati z vejevjem, zraven pa povabiti tudi ljudstvo, da bi videlo, na kak način se to dela in da bi se naučilo, drugje enako postopati; in konečno
- c) kakor sem uže zgoraj omenil, poravnati na nekaterih krajih nizke bregove, oziroma plitve nasipe napraviti, s čemur bi se najviši vodi branilo, prepluti bližnja zemljišča.

Ta načela so me vodila, ko sem predlagal, da se med hektom. 49 + 56 do 61 + 58, tedaj na najbolj nevarnem kraji Malega grabna naredi kombiniran prekop, da se pri njegovem izlivu dno pogloboči z izkopanjem kunete, konečno da se na najbolj nevarnih mestih bregovi zavarovajo in utrdijo, in ko sem postavil v proračun primerno svoto za nasipe, kateri bodo morebiti v bodočnosti potrebni med 0 do hektom. 47.

Ko se bode najviša voda Ljubljanice znižala za kake 2—5 metra, ko se bode izkopala kuneta na koncu Malega grabna in ko se bode konečno napravil imenovani prekop, tedaj se ne bode samo mnogo znižala sedanja najviša voda Malega grabna, temuč tudi dno se mu bode poglobočilo, tako da se sme z veliko verjetnostjo pričakovati, da se bodo morali potem še potrebni nasipi, oziroma zvikšanje nizkih bregov, le v omejeni meri izvršiti.

Kar se konečno tiče nevarnosti, o kateri so poročali veščaki 10. maja 1880. l., da bi namreč najviša voda Ljubljanice zopet zastajala in se zajezovala vsled prodovja, ki pride iz Malega grabna in stavbenega kanala Gradaščice v strugo Ljubljanice in se tam zbira, sme se zaradi tega popolnem mirno gledati v bodočnost, kajti

1) ako se moji predlogi izvršé, potem bode dospelo zeló malo prodovja v stavbeni kanal in po njem v Ljubljanico in še to malenkost bode sprala najviša voda koj dalje, ker bo dnu pad zvikšan na $\frac{1}{1000}$, in

2) se bode prodovje, ki pride po Malem grabnu v Ljubljanico, posedlo zaradi globoke struge Gruberjevega kanala še le tam, kjer se ta kanal združi z Ljubljanico, tedaj na neškodljivem kraji. (Dalje prih.)

Nižeavstrijska šteje živinozdravniškega objekta: 18 c. kr. okrajnih živinozdravnikov in 249 zdravniških kovačev. Prvi imajo, kakor znano, sedež svoj pri c. kr. okrajnih glavarstvih. Diplomirani zdravniki stanujejo vsi po mestih in trgih, tedaj sploh precéj daleč od živinorejcev, katerim tedaj ostaja večidel le pomoč zdravniških kovačev. Od teh pa zopet 15% biva v mestih, tako da za 1600 vasi ostaja komaj 200 zdravniških kovačev.

So pa celi okraji v Nižeavstriji, na priliko Aspang, Spitz, Gföhl, Pöggstall, kateri nimajo ne živinozdravnika, ne zdravniškega kovača. Ako se dalje ne prezira, da so zdravniški kovači deloma taki, ki so se izučili najmanj pred 27 leti, ali pa taki, ki so služili pri vojaki in tam imeli dveletni poduk, toda so ozdravljali skoraj izključno samo konje, tedaj se lahko sprevidi, da so živinozdravniške naprave na Nižeavstrijskem slabo oskrbljene, da je pomoč nujno potrebna, ker je zguba vsacega živinčeta zguba na narodnem premoženju. Kar pa smo tukaj navedli o nižeavstrijski deželi, prilega se na vsako drugo našo deželo.

Živinorejcem na korist bilo bi sicer želeti, ako bi v vseh slučajih, v katerih je treba zdravljenja živine, ta posel opravljali samo ljudje, kateri so v tem temeljito podučeni in izurjeni, ker bi se tako najmanj napak v zdravljenju pripetilo, kakoršnih se morebiti tu in tam pripeti zdravniškemu kovačem; pa kakor tolikokrat, nastane tudi tukaj denarno vprašanje, katero nam vniči najlepše domišljije. — Nastane tedaj vprašanje, katera vrsta živinozdravniškega objekta bi se imela pomnožiti z najboljšim vspehom.

(Konec prihodnjič.)

O potrebi naprave gozdnih drevesnic na Notranjskem.

Sestavili smo natančen „izkaz“, iz katerega je razvidno, da je:

v sodnijskem okraju	Postojina	362
v „ „	Bistrica	31
v „ „	Senožeče	11
v „ „	Vipava	6

skupaj 410

gozdnih delov na golo posekanih. Od teh gozdnih delov, oziroma golosekov, ki merijo skupaj 172.06 hektarjev, se je moralo po uradnem ukazu 37.69 hektarjev uže l. 1881. in 114.31 hektarjev l. 1882. zopet z drevjem nasaditi.

Omenjenim uradnim ukazom se je popolnem v dveh, nekoliko v 96, v 304 slučajih pa nič zadostilo. Dobro nasadilo se je 9.87 hektarjev obsežnega prostora. Ostane toraj še 162.19 hektarjev golega sveta, kateri se bode moral gotovo v prihodnjih letih pogozditi.

Na en hektar se računi 10.000 sadik, tedaj na 162.19 hektarjev 1.620.000 sadik. V logaškem okrajnem glavarstvu je še enkrat toliko golega prostora, ko v postojinskem, kar znaša 4.860.000 sadik za oba c. kr. okrajna glavarstva.

Ker je v okrajnih glavarstvih Radoljica in Kranj tudi veliko golega sveta, kateri se mora zopet spodrediti, potrebovalo se bode tudi tam več tisoč sadik.

V ljubljanski gozdni drevesnici se sicer vsako leto okoli 2 milijona mladih vsakovrstnih drevesec izredi, katere se za pogozdovanje Krasa porabijo, kar jih še ostane, pa takim posestnikom po vsem Kranjskem razdelé, kateri hočejo prostovoljno primerne prostore pogozditi. Oni, kateri so svoje gozde opustošili, morajo jih pod kaznijo zopet z drevjem zasaditi.

Ker mislita gospoda grajščak Dolenc v Orehku in P. Krajgher v Hrašah gozdne drevesnice napraviti, zdelo se nam je potrebno to omeniti, da bosta vedela, koliko obsežne prostore v ta namen odločiti.

Jasno je, da bode naprava gozdne drevesnice dotičnemu, kakor celi deželi v največo korist; ker bomo imeli sadike domá, jih ne bode treba iz drugih dežel naročevati. Znano je, da stane na Koroškem 1000 sadik 2 gold. 50 krajc. brez vožnje. Če računimo še vožnjo, pride 1000 sadik blizo na 3 gold.

Zraven tega se več sadik med potom spridi in ker niso vajene našega podnebja, jih veliko pogine, ko so bile uže vsajene. To jemlje našim posestnikom pogum, da se ne poprimejo resno dela in tako ne pridemo do izvršitve pogozdenja golosekov.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

X. Glinšica.

Potok, ki teče od Glinic dalje memo Utika in katerega imenuje katastralna mapa „Dergomaš potok“, nikakor ne zadostuje svojemu namenu kot izsuševalen jarek, ker ne teče vedno po najglobokejem delu doline in je večidel poln blata in ves zaraščen, tako da so vsled tega vsa sosednja zemljišča zamlakužena.

Zato predlagam, da bi se na sedanji tek njegov ne oziralo in bi se tam, kjer je potrebno, skopal nov izsuševalni jarek, vsaj 1.3 metra globok.

Načrt tega jarka je narisana v izvornih katastralnih mapah. Podolžni profil je tu pridjan. Njegova dolgost znaša do izliva v stavbeni kanal Gradaščice 5250 metr.

XI. Podpečki kana.

Ta meri od izvira do Ljubljanice 2234 metrov.

Z znižanjem najviše vode Ljubljanice bi se zemljišče popolnem izsušilo do spodnje zemlje, ko bi ne bil sosednji svet zamlakužen vsled vode, stoječe nad mlinom Štefana Roglja, oziroma vsled zajezenih vod pritoka samega.

Pri večem odtoku, ki bode nastal po znižanju najviše vode Ljubljanice, bode brez dvoma tudi učinek vodo spuščajočih zatvornic večji, tako da stanje najviše vode pač ne bode več take višine doseglo nad Rogljevim mlinom, kakor sedaj. Vendar se z gotovostjo ne more poizvedeti, koliko da se bode voda upadla.

Zato sem pa iz previdnosti postavil v proračun stroškov tudi reguliranje onega dela potoka, ki leži nad Rogljevim mlinom in ki je čisto zanemarjen in podivjan; zraven pa menim, da bi se za prvi čas izpeljal le spodnji del predlaganih stavb in da bi se potem čakalo, kak učinek bi to imelo na znižanje najviše vode nad Rogljevim mlinom. — Morebiti bi potem zadostovalo, če se skoplje nov vodotoč z vzdanimi zatvornicami in če se naredé kanalu na obeh stranéh mali nasipi zoper povodenj; če ne, bi se pa na vsak način moralo strugi dno poglobiti proti navzgor, kakor sem predlagal.

Tudi tukaj se bode zgodilo, da bodeta Rogljev, kakor tudi Jakob Petričev mlin mnogo več vredna po znižanju najviše vode, posebno pa prvi mlin, ker bode pad vode pri njem vsaj 0.5 metra večji postal, ne gledé na škodljivi vpliv, ki so ga prej imele zastale celó srednje visoke vode Ljubljanice.

XII. Sv. Lovrenca kanal.

Ta 1325 metrov dolgi jarek nima lastnih studencev, temuč zbira samo izpodnebno močo in vodo, ki prileze o najvišji vodi skozi tla (izpodtalno vodo) in jo vodi do glavnega recipijenta, namreč do Ljubljane.

Z znižanjem najvišje vode se bode svet popolnem izsušil, samo da se mora jarek v zgornjem delu 500 metrov na dolgo počediti in iztrebiti.

V obsegu tega kanala se nikjer šota ne nahaja.

XIII. Dolgi graben.

Ta potok odpelje razun izpodnebne moče in izpodtalne vode tudi studence, ki izvirajo v znožji Krima.

Sedaj meri 2070 metrov, a mora se mu popolnem nova struga izkopati, ker je sedanja zelo nepravilna, polna zavojev in večidel zaraščena; nova struga bi bila dolga 1820 metrov.

Ako se Ljubljani najvišja voda poniža, potem se bode izsušenje popolnem izvršilo in tudi dosegla spodnja zemlja, izvzemši kratkih 500 metrov.

XIV. Sv. Ivana kanal.

Tudi po tem, 2130 metrov dolgem kanalu tečejo izpodtalne vode in studenci izpod Krima v Ljubljano. Ako se projektirano poglobljenje izvrši, tedaj se bode dosegla spodnja zemlja kacic 1380 metrov na dolgo, tako da ostane v prihodnje še 750 metrov, ki se bodo morali obdelovati kot močvirje.

A tudi na tem prostoru bi se zamogla na slučaj šota popolnem izkopati, ko bi se projektirani pad struge 1:1000 zmanjšal na polovico, tedaj ko bi se novo izkopanemu kosu dal temu primeren večji profil. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da bi se kanalu pri njegovem začetku moralo dno mesto za 1.20 poglobiti za 2.30 metra, kar bi se ve da mnogo več veljalo.

(Dalje prihodnjič.)

Občinske zadeve.

Shod županov ljubljanskega okraja.

(Konec.)

Grosupeljski župan gosp. Koščak stavi predlog, naj bi se najdenišnice, ki so skoro povsod že odpravljene, zopet napravile, in navede za svoj predlog dva detomora.

Temu se upira gosp. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški, ki je bil kot poslanec ljubljanskega in vrhniškega okraja navzoč. On se opira na to, da je njegov ranjki oče toliko prizadel si za odpravo tega dragega zavoda, in da je odprava res koristna, kaže to, ker so deželo kranjsko brž začele posnemati druge dežele in zdaj je najdenišnica le še na Českem in v Dalmaciji, kjer pa uže tudi mislijo na to, kako bi jo odpravili. Ako bi se pri nas vnovič napravila, bi imela dežela veliko škode in stroškov, ki so ji zdaj prihranjeni in ki bi segali v tisočake.

Po tem pojasnilu se predlog gosp. Koščaka pri glasovanju zavrže.

Šmarijski župan gosp. V. Ogorelec se pritoži, da dobajajo slovenskim županom od laških in polasčenih uradov laški dopisi, katerih nihče ne razume, in želi, da bi poslovenjenje takih dopisov preskrbovalo okrajno glavarstvo, za kar se ima poganjati izvrševalni odbor. Sprejme se.

Na to stavi gosp. Ogorelec še predlog: „Izvrševalni odbor naj naprosi deželni odbor, da bi deželnim uradnikom naročil in nujno priporočil, naj se pri izpraše-

vanji bolnikov v bolnišnico sprejetih strogo držé določeb in poizvedó tudi navadno (domače) imé, natančno hišno številko in imena roditeljev“. Tudi ta predlog se sprejme.

Župan zgornje Šiške se pritoži, da žebčarji s kobilami, ki jih kmetje priženó za ubrejenje, ne ravnaajo vselej tako, kakor bi bilo treba, in da se mnogo kobil vsled tega ne ubreji; naj bi toraj izvrševalni odbor tudi v tej zadevi kaj storil. Izke Loke župan podpira ta predlog, ki se potem sprejme.

Gosp. Ločnikar, župan na Viči, stavi predlog: „Cestni odbor ne sme staviti nobenega dela, ako prej ni vprašal dotičnega župana, je li potrebno ali ne, in vsak račun mora biti predložen in potem potrjen po županu.“ — Sprejme se brez posebnega razgovora.

Gosp. Koščak iz Grosupljega hoče, da bi občine za nasipanje okrajnih cest plačevale v denarji, ne pa da bi jih same posipale in dovažale nasipnino. Temu se ustavlja gosp. Bavdek rekoč, da kmet, posebno, če je še reven, težko do denarja pride, nasipnino pa uže še kje dobi in jo pozimi tudi brez vse težave lahko navozi, plačati v denarji bi pa revni kmet ne mogel.

O tej važni stvari je bil razgovor še dalji in pokazalo se je, da so za odkupnino, t. j. plačevanje v denarji župani dolenjske strani. Slednjič je bil Koščakov predlog zavržen, a predsednik gosp. Bavdek je vendar obljubil, da bo odbor o tem še pozvedoval. Nazadnje se to odboru še tudi naroči.

Med razgovorom je gosp. Koščak stavil še predlog, da, če bi se zavrgel njegov prvi nasvèt, naj bi izvrševalni odbor skrbel za to, da bi se skrb za okrajne ceste potem rajše izročila popolnem cestnemu odboru. Ali tudi ta predlog ni obveljal.

Gosp. Koščak vpraša, ali bi ne bilo dobro, če bi župani ljubljanskega in vrhniškega okraja o 600letnici, ko bomo imeli presvitlega cesarja v svoji sredi, tudi kaj vkrenili uže danes ali prihodnjič. Gospoda Bavdek in Gallè pojasnujeta, da sta bila v tej zadevi uže pri gosp. okrajnem glavarji, ki pa jima ni mogel odgovoriti nič drugega ko to, da o tem z Dunaja od ministerstva nima še nikakoršnih naredeb.

Gosp. dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški se oglasi in misli, da bi župani ljubljanske okolice sami menda ne bili pripuščeni, pa bo morda tako, da se bo predstavila deputacija županov vse dežele in potem tudi ta deputacija zraven. Vendar pa bodo imeli gotovo skrbeti za to, da se v občinah, mimo katerih se bo cesar peljal, napravi spodoben slovesen sprejem.

Gosp. Bavdek obljubi, da bo prerešetanje tega vprašanja še predmet prihodnjega takega shoda, kar bo odbor županom uže naznanil. S tem je ta reč rešena.

Gosp. Bavdek zdaj vdari ob narodni zvon in reče, da bi bilo ne le lepo, ampak tudi potrebno, če bi vsi župani napravili si občinske pečate (štemplje) slovenske. Kaj more namreč gospôska reči, če kak župan podá ji slovenski spis, pod katerega je pa namazan nemški pečat? Ali ni to smešno? In posebno, ko so nekatere občine poslale okrajnim glavarstvom prošnjo za slovensko dopisovanje, se je čudno videlo, če je bil županijski pečat na teh prošnjah nemški. Zato prosi župane, kateri do zdaj nimajo še slovenskih pečatov, naj bi si jih dali narediti, saj to sila malo stane, pa je važno za čast narodnih občin.

Ravno tako naj bi župani skrbeli, da se povsod napravijo občinske table po vaseh le slovenske.

Ta lepi predlog se sprejme, le nekateri župani pravijo, da so si uže tako dali narediti slovenske pečate. Videlo se je, da so bili tega vsi zelo veseli in so prav radostno roke vzdignili.

Potem potoži župan iz Ježice, gosp. Cunder, da bi se konjač, ki zdaj zavoljo steklih psov ima po ljubljani-

nič ne pomaga ter se vsled tega kužna bolezen v enem ali dveh letih tudi tam zopet prikaže, kjer se je razkuževalo, nastala je vraža, da razkuževanje tako in tako ne pomaga nič in zato polagoma tudi vse razkuževanje popolnem opuščajo. Pravijo, da še o naznanilu do župana, katero zaukazuje §. 15. postave od 29. februarja l. 1880., ni celó več govorjenja. In pravijo, da župan ravno tako malo naznanil kaj politični oblasti, ako kaj izvé o taki bolezni.

Zdravniški kovač vasi, iz stare šole, pravijo, da se ne zmeni za nič, in tako tudi okrajni živinozdravnik, oddaljen svoje tri milje, nič ne izvé in tako tudi njegova redna poročila do deželne oblasti ne omenjajo ničesar. Nasledek tega pa je, da se, kakor omenjeno, kuga vsako leto ponavlja in vrednosti vničuje, katere so v skupni svoti grozovite. Ako bi nam gledé opuščeni naznanil pri županih kdo hotel kazati na omenjeno postavo in na kazenske nasledke (§. 44 žuga z denarno kaznijo do 300 gold. ali z zaporom do dveh mesecev), morali bi ga zavriniti, da ima na kmetih dandanes še „botrinja“ odločilni in merodajni vpliv, večidel pa se pogreša še tudi razum, da bi bilo mogoče, v kolikor zadeva župane, izvršitev te postave pričakovati.

Nimamo namena, žaliti koga, toda tudi sami sebe nočemo vedoma slepiti. Okrajni živinozdravnik, kateri ima štiri ure hoda na izhodno stran svojega bivališča ogledat smrkovega konja ali se vdeležiti raztelesenja, ne more ob enem zaukazati v kraji, štiri ure oddaljenem na zahodni strani razkuženje, podučevati, kako se ima izvršiti, ter nadzorovati ali skrbeti, da se reči, katere se imajo vničiti, pokončajo pred njegovimi očmi. — Da bi tako ravnal, kakor se v teoriji misli, treba mu je osobja, katero mu pomaga, katero je pa tudi primerno izučeno in izurjeno v tej stroki in tudi prevzame en del odgovornosti.

Kakor se opazuje v vseh delih upravnega službovanja gotovo, po skušnji uvedeno razvrstenje, tako je tega tudi treba gledé osobja za živinozdravniški posel. Iz teh razlogov držimo se misli, da bi se s primernim pomnoženjem števila zdravniških kovačev po deželi zaželeni namen veliko prej dosegel, kakor bi pa bilo to mogoče s pomnoženjem števila okrajnih živinozdravnikov.

Mi temu nimamo dostavljati družega, kakor to, da se z ozirom na naše razmere in na velikoletne skušnje s temi načeli popolnem vjemamo, in le želimo, da bi se naša ljubljanska podkavska šola — zdaj celó zapuščena — prav kmalu zopet prestrojila po onih načelih, katera so v temeljnih v predstoječi razpravi, in katera se strinjajo po vsem z onimi načeli, katera so podlaga osnovi za šolo, izdelana po bogatih in dobro vtrjenih skušnjah pokojnega dr. Jan. Bleiweisa.

Gospodarske novice.

■ Kmetijska in mlekarška šola na Koroškem.

Dr. E. vitez Edelman, predsednik kmetijske družbe koroške, naznanil je v zadnji seji glavnega odbora one družbe, da hoče njegov sin Franc uže to spomlad svoja posestva „Pihlern“ in „Marienhof“ pri Celovcu osnovati za izgledna gospodarstva s podučevanjem v kmetijstvu in mlekarstvu. — Morebiti se s to naredbo vendar tudi za kranjsko deželo pokaže pot, da dospemo tudi uže enkrat do dolgo pričakovane kmetijske šole.

Voli velikáni.

Dne 17. decembra preteklega leta je bilo kupljenih v Dunajskem Novem mestu dva para volov. En par

tehtal je žive vage 2470 kil ali nad 44 starih centov in je veljal 1130 gld., drugi par tehtal je 2050 kil ali nad 36 $\frac{1}{2}$ centa in je veljal 912 gold. — Voli bili so po 6 $\frac{1}{2}$ let stari in so se pitali 13 mesecev, večidel z rezanco in ječmenom pa suho krmo. Prodala sta jih dva mala ogerska kmetovalca, kupil pa jih je na dunajskem živinskem trgu dobro znani Schwarz.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

XV. Tomišeljski kanal.

Ta 2530 metrov dolgi jarek ima enake lastnosti, kakor poprej popisani grabni.

Spodnja zemlja pa leži žalibog kacic 900 metrov na dolgo tako globoko, da je ni mogoče doseči. Vendar se bode vse to zemljišče izsušilo, ko bode najviša voda Ljubljanice znižana.

XVI. Čurnov kanal

Ta kanal je prav za prav neko nadaljevanje Iške in imel bi se tudi po njej imenovati. Obvirje Iške se razprostira daleč proti jugu med Krimom in Mokriško goro; od tam pridejo velike mase najvišje vode, manjše vode pa popolnem zginejo v nasipnini, ki je nakopičena med Igom in Tomišljem, in se potem skorej gotovo zopet pokažejo na dan v močvirskih jarkih, ki ležé proti severu, posebno v Zidarjevem Grabnu, v Ložici in v Farjevcu.

Tudi dobiva skorej gotovo vir Ižice pri Studencu svojo vodo iz obvirja Iške.

Pri tacih razmerah tedaj ni misliti, da bi se določila množina najplitvejše in največe vode.

Istina pa je, da je ob času plitve vode v Iški struga Čurnovega kanala pod mostom, ležečim na cesti od sv. Ivana do Bresta, popolnem suha, med tem, ko po hudem deževanju profil tega kanala najvišje vode ne more obdržati, tako, da se voda razlije čez sosednje močvirje.

Pri tolikanj nejasnih razmerah odtoka ne morem misliti, da bi predlagano izkopanje, oziroma poglobljenje kanalov struge, bilo kaj definitivnega, kajti vedno je še dvomljivo, bode li novi, sicer mnogo večji profil kanala in njegov povikšani pad zamogel najvišo vodo dalje speljati. Sploh bi pa bilo za ta najskrajnejši slučaj vedno še mogoče, povekšati odtočni profil.

V priloženem podolžnem profilu je narisano poglobljenje kanala do nad poprej omenjenega mosta, kjer je ob enem tudi meja močvirskega okraja; vendar se mora še naprej gor kopati, na kar sem se tudi v proračunu stroškov oziral. Sedanjih mostov pa nisem v poštev jemal.

Prvi omenjeni most ima zidane opore in je na vrhu lesen; zraven je treba omeniti, da spušča njegov profil premalo vode naprej, ker je preozek in zato najviša voda Iške stopi na obeh stranéh čez cesto.

Drugi, zidani in obokani most je pa uže poškodovan in ravno tako preozek za odpeljavo najvišje vode.

Tretji most stoji samo na neki poljski poti, četrti pa na cesti v Črno vas. Zadnji ima zidane opore in je dovelj širok za odtok.

Ker mi je gospod predsednik sl. odbora za obdelovanje močvirja izrekel željo, da bi pri priliki družega merjenja pregledal tudi Iško, in sicer z namenom, ko bi morebiti mogoče bilo, tudi tukaj s primernimi stav-

bami zmanjšati nevarnost najviše vode na močvirji, sem vstregel tej želji in dovoljujem si o tem sledeče omeniti:

Dolina Iške je v zgornjem koncu jako ozka, leži med dvema pogorjema in ima precej hud pad, katerega porabijo vodne stavbe, kjer je le mogoče. V spodnjem koncu se dolina razširi in pokrivajo jo rodovitne njive in travniki.

V zgornjem koncu se nahaja le eno mesto, kjer bi se zamogla zidati vodna zapornica, a tudi ta kraj ni posebno ugoden, ker je za njim ležeča dolina premalo izbočena.

Situacija, podolžni profil in dotični počezni profili so projektu pridjani.

Ker imamo tu dvojno nalogo, namreč

1) zmanjšati najvišo vodo, ki pridere po Črnovem kanalu na močvirje, in

2) ustaviti prodovje, zato je treba projektirati stavbo, ki je temu primerna.

Tedaj predlagam, da bi se naredila na poprej omenjenem mestu vodna zapornica, kakoršno so v novejšem času zidali v Aglsboden na Tirolskem.

Ta jéz čez dolino naj bi bil v prvem času visok 9 metrov, pozneje pa bi se povikšal na 15 metrov.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

Z dozdam navedenim vendar popis zgodovine bazilike sv. Klemena še ni dovršen. Dolga stoletja mislilo se je kot neovrženo, da je ravno popisana cerkev prav tista, o kateri sta pisala sv. Avguštín in sv. Leo, in v kateri je pridigoval sv. Gregor. Leta 1858. nalleteli pa so po naključji v predcerkvišči na staro, z zemljo pokrito zidovje, kar je dalo povod natančnejšim preiskavanjem. Opat irskega dominikanskega samostana, kateri je prizidan baziliki ob njeni desni strani, dal je, podpiran od sv. očeta Pija IX. in drugih milodarcev, globokejšo kopati in preiskovati ta sled. Deset let po prvi najdbi (tedaj l. 1868.) znašali so res stroški teh preiskav uže 75.000 frankov; toda vspeh ni bil plačan previsoko: najdenje velike in popolne podzemeljske bazilike bil je znameniti sad teh stroškov.

In zdaj lahko se je razvozljala zastavica. Spodnja ta cerkev tedaj je ona bazilika, ki je bila zidana v četrtem krščanskem stoletji; ona, o kateri so govorili v svojih spisih zgor imenovani papeži in cerkveni učeni. Leta 1084. bil je v bojih nemškega cesarja Henrika IV. proti papežu Gregoriju VII. strahovito razdjan celi mestni oddelek okoli sv. Klemena. Brezdvomno zadela je ta osoda tudi baziliko. Namestu pa, da bi bili odstranili zasipe in izkopali častitljivo svetišče iz razvalinske pláže, spoznal je papež Paškal II. za bolje, da je bolj znamenitnejši lišp, altar in marmeljnasto ograjo z ambonima vred pobral iz njega, dal njegove prostore noter do vrha s sipo popolnoma zasuti, vrh njega pa zidati v nekoliko manjših razmerah čisto novo baziliko, v katero je dal postaviti zgor omenjeni altar in marmeljnasto ograjo.

Spodnja cerkev, pet metrov pod marmeljnim tlakom na vrhu sedanje stoječa, predstavlja se obiskovalcu kot popolna bazilika starodavnih krščanskih časov. Škoda in škoda, da sem za njo (kakor za marsikaj družega znamenitega) prepozno izvedel, in toraj mi ni bila sreča, da bi se bil podal v njo, ter jo ogledal. Pravijo,

da so stene čez in čez prenapolnjene s slikarijami. Njihova vrednost je velika za zgodovino cerkve, kakor tudi za umetnijo; se ve, da je različna tudi po starosti. Strokovnjaki menijo, da bi utegnile biti nekatere slikarije za 800 let starejše od drugih. Predstavljajo báje cele dogodbe (legende), o katerih bolj natančno pisati mi ne dopušča čas. Le to naj še povem, da v tej doljni baziliki počiva truplo slovečega slovanskega apostola sv. Cirila.

Zdaj naj prestopim še nekoliko k popisu o slovesnostih tridnevnic. Kako je bazilika sv. Klemena lepa uže sama na sebi, povedal sem uže. K temu pridružilo pa se je bilo še mnogo umetnih rok, da bi svetišče za tridnevnic po mogočnosti prekrasno nakitile in okinčale. Od vrhne srede obokov, ki se razpenjajo med gosto postavljenimi stebri (kateri baziliko ločijo v tri ladije), visela so umetno vbrana in vravnana ter za krajem skoz in skoz s širokimi zlatimi portami obšita (obrobljena) rudeča zagrinjala, kakor se kaj enacega vidi, na pr. pri oknih imenitnih dvoran, kedar so okinčane za kake posebne slovesnosti ali veselice; ali pa, kakor se vidijo na pr. po katedralnih cerkvah škofovi sedeži obdani s preprogami. Zastala so ta kakih 5—6 metrov dolga zagrinjala med vsakima dvema stebroma na vsaki strani iz dveh oddelkov; spodnja oddelka bila sta pri dnu k stebroma tako pripeta, da je dohajati mogla svitloba tudi iz stranskih ladij. Nemogoče je z besedo povedati natančno, kako svečani obraz so dala ta zagrinjala srednji cerkveni ladiji. Tudi vsi marmeljnasti stebri so bili po vsi svoji visokosti gosto (spiralno, to je na sveder) oviti s širokimi pozlačenimi portami. Vrh tega je visel še od osredka vsacega zgor omenjenih obokov, t. j. med vsakima dvema stebroma velik svečnik (luster), po vsaki strani bazilike njih 10, skupaj toraj 20. — Na obrobku (Gesimms), ki opasuje nad stebrovjem bazilike srednjo ladijo njeno okoli in okoli, pa je stala sveča pri sveči. Trudil sem se, da bi jih bil preštel; pričel sem večkrat, pa — ni šlo. Njih število utegnilo je preseči tisoč. Tudi po vrhu starodavne korove ograje sredi bazilike nataknenih je bilo mnogo sveč, debelih, kakor so navadno velikonočne (krstne) po naših cerkvah. V zadnjem koncu polokroglega presvetišča, uže gori pod obokom, pa je bila vravnana velika okrogla tabla z zeló širokim zlatim okvirom. V sredi naslikan je bil na prestolu sedeč papež Hadrijan II., njemu ob podnožji pa sliki klečajočih slovanskih apostolov ssv. Cirila in Metoda; to pa menda v spomin, ker sta bila ta sveta brata po imenovanem papežu posvečena škofoma ter dana za nadpastirja Moravanom in drugim slovenskim narodom. Razprostrti roki Hadrijanovi nad glavama ssv. apostolov dajali ste tej misli gotovost. Omenjeno naj bo tudi še to, da je bila srednja ladija bazilike obdana med stebrovjem s kaka dva metra visoko ograjo tako, da razun slovanskih romarjev ni mogel nihče v njo. Tedaj smo bili na lepem prostoru in nihče nas ni mogel motiti ali pa nadlegovati. Ostalo ljudstvo je moglo priti le v stransko ladijo na evangeljski strani, in vdeleževati se ondi naše tridnevnic.

Ko smo ob 8. uri vstopili v baziliko, v gledali vse zgor opisane olepšave ter videli vžgane vse sveče po svetišči, navdale so mojega duha čutja, katerih popisati pero ni zmožno. Ko je pa zdajci za tem levovski metropolit in mil. gospod nadškof Sembratovič pričel opravljati med sijajnim duhovskim spremstvom in v dragocenih cerkvenih opravah slovesno sv. mašo po slovansko-rutenskem obredu ter se je oglasilo pevstvo rutensko, je bilo z mojo pobožnostjo in molitvijo pri kraji; razun če je gospod Bog vzel moje navdušenje in občudovanje za molitev. Lepo, da, prekrasno

Oglejmo si malo preteklost in sodimo kmetijsko družbo po njenih delih.

1. Je li družba storila kaj za poduk v kmetijstvu?

Odgovor. Dala je na svitlo sledeče podučne spise:

a) „Umno kmetovanje in gospodarstvo“, spisal J. Zalokar;

b) „Nauk o umni živinoreji“, spisal dr. Bleiweis;

c) „Kmetijska kemija“, spisal M. Vertovec;

č) „Glavna vodila umnega kmetovanja“, spisal Iv. Lapajne;

d) „Kranjski vertnar“, spisal Fr. Pirc;

e) „Knjižnica za kmeta. I. Sadjereja“, spisal pl. Gutmannsthal;

f) „Zboljšanje gospodarstva na planinah“ po Trientel-u;

g) „Navod za pridelovanje lanú in prediva po belgiškem načinu“, spisal A. Piskar;

h) „Stelja in gnoj“ po Trientel-u;

i) „Novi kranjski panj po Dzirzonovi osnovi“, spisal L. Porenta;

j) „Kratki navod k izreji domačih sviloprejk“, po Haberlandt-u;

k) „Potni poduk o Krasu in o pogozdevanju Krasa“, spisal L. Dimitz;

l) „Kako se seje seme gozdnih dreves“, spisal M. Scheyer;

m) „Poduk, kako najboljšo živo mejo zasaditi“, izdala kmetijska družba;

n) „O vinskih družbah“, po govoru pri shodu kmetovalcev štajarskih;

o) „Živali kmetijstvu in gozdarstvu koristne“, po Schleicher-u;

p) „Navod, kako naj se napravljajo vodnjaki in kapnice“ z risanimi načrti, spisal P. Kosler;

r) „Razstava sadja“ leta 1847;

s) „ „ „ „ 1863;

š) „Sporočilo slovenskim vinorednikom“, spisal M. Vertovec;

t) „Kaj naj bi storili zdaj Notranjci, ko se izdeluje železnica“ (nemško);

u) „Zgodovina c. kr. družbe kmetijske“ (slovensko in nemško);

v) „Stoletnica družbe kmetijske“;

z) „Bukve za kmeta“, spisal dr. Bleiweis, ne govoriti o „Naznanilih“ družbenih, ne govoriti dalje o kmetijskih in živinozdravniških znanih knjigah, katere je pokojni dr. Bleiweis spisal, pa sam založil; nadalje ne gledé na bogato zalogo poduka, spravljenega v 40 letnikih „Novic“, v veliki „Pratiki“ in v nemškem „koledarji“.

Tudi ne omenjamo tukaj podučevanja preteklih več kot treh desetletij na podkovski in živinozdravniški šoli v Ljubljani, ne popotnega podučevanja o pridelovanju lanú in izdelovanju prediva, o mlekarstvu in sivarstvu itd.

Tukaj naštetu bo morebiti zadostovalo v dokaz, da je kmetijska družba za poduk v kmetijstvu tudi pred letom 1822. marsikaj storila.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

XVI. Čurnov kanal.

(Dalje.)

Za odpeljavo najviše vode naj se pusti v stavbi 15 lukenj za iztok, pozneje naj se pa naredi še 10 tacih

odprtij. Ker najviša voda ne more odteči skozi spodnja odprtja, zato bode polagoma rastla kviško in sicer tako visoko, da bode nastalo ravnotežje med pritokom in iztokom; vsled tega pa se bode nabralo in zastalo mnogo vode in iztok proti močvirju se bode zmanjšal.

Se vé da se bode v dolini s časom pokrilo dno s prodovjem, da se bodo morebiti odprtja v vodni zapornici včasih zamašila z velikimi hlodi; takrat pa bode prišel čas, da se bode morala cela zgradba povikšati.

Ko bode med tem pogozdovanje dovršeno, se bode tudi prodovje bolj počasi dalje pomikalo in zaježilna priprava bode pač zadostila tirjatvam. Ko bi se to ne zgodilo v toliki meri, kakor se sme z gotovostjo pričakovati, bi se lahko naredila druga vodna zapornica nad tem objektom.

Tudi tem delom stoji na poti plavljenje lesa in moralo bi se pomagati temu zadržku s kakim drugim sredstvom.

XVII. Zidarjev kanal.

Ta 3810 metrov dolgi potok nastane iz dveh studencev pri Brestu, ki gonita združena mlin.

Kakor pri večini teh mlinov na močvirji, ne zadostujejo tudi tukaj vodotoči za neškodljivo odpeljavo najviše vode, in ravno tako nima profil potoka dovolj širjave, da bi najviša voda brez zastajanja se odtekala.

Ako se izkoplje po predlogu nov profil za odtok, izsušilo se bode vse zemljišče, a spodnja zemlja dosegla se bode samo na kake $\frac{2}{3}$ dolgosti.

Poglobočenje dna struge pod mlinom bode izdatni pad vode pomnožilo za blizo 1 meter, tedaj bode tudi izdatno poskočila vrednost mlina. Ker imamo tu enak slučaj, kakor pri žagi Prtiska na Ljubiji, zato naj bi se najprej počakalo, kak vspeh bode imelo znižanje spodnje vode, — če bodo namreč potem sedanje tri zatvornice v stanu, znižati najvišo vodo nad mlinom; — ako se to ne bode zgodilo v zadostni meri, treba bode glavni prag tem zatvornicam znižati ali nove zidati.

Mostovi, držeči čez ta kanal, stojé izvzemši onega v Črni vasi, samo na poljskih potih; zadnji most pa ima dovolj svetlobe in zato lahko ostane.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Kmetijski stariši, vzgojajte prav svoje otroke!

Prva odgoja je glavna podlaga srečni prihodnosti otrok, kakor tudi zadovoljnemu in mirnemu življenju starišev na stare dni. To mi je povod, da slovenskim kmetiskim starišem dotični sestavek, kakor ga je bil v prvih dveh številkah letošnji „Učiteljski Tovariš“ prinesel, še enkrat tudi v „Novicah“ podajam. Glasi se tako-le:

„Resnično, presrečni so stariši, katerim je Bog dal dobre, nepokvarjene in pokorno-poslušne otroke; a še veliko srečnejši so pa otroci, kateri imajo v resnici dobre, pobožne, skrbne in poštene krščanske stariše, koji vestno izpolnujejo svoj prevzvišeni poklic, da lepo vzgojajo svoje otroke. Srečna je hiša med priprostimi kmeti na deželi, v kateri so božje zapovedi glavno vodilo vsega domačega družinskega življenja. Le tam kraljuje in vlada pravi, nekaljeni mir, ljubezen, neomejena pokorščina, miljena tihota in sloga, udanost, neprisiljena marljivost in delavnost.

Otroci, če se spridijo, spridijo in razbrzdajo se največ le pozneje po napačni vzgoji in slabih izgledih odraščanih, med kakoršne nežna mladina sosebuo v ob-

zrelo v mesecu oktobru, izleti še le v spomladi. Na Krasu se mora v senco in zavetje saditi. Na solcu naglo pogine.

To so imenitnejša drevesa, katera so se uže z vspehom za pogozdovanje Krasa porabila. Na kakošen način se od posamesnih dreves seme nabira, kako hrani do prihodnje setve, povedali bomo v enem prihodnjih listov. Ker je na Tirolskem in Koroškem zaradi povodenj gozdno seme zelo drago, ne bo kazalo družega, če hočemo goloseke in Kras zasejati ali zasaditi, da si nabiramo seme po naših gozdih.

Gospodarske izkušnje.

Žaltov puter zopet napraviti okusen.

Žaltov puter pregnjete se dobro v frišnem mleku, potem pa se zopet pregnjete v frišni vodi. Žaltov okus ima vzrok v putrovi kislini, katera se pa razpusti v frišnem mleku, ako se potem z gnjetenjem v frišni vodi tudi mleko do čistega spravi iz putra, zgubi se, kakor trdijo, žaltovi okus in duh popolnem. — Še bolj gotovo pa se ta namen doseže, ako se na 1 funt frišne vode pri-dene 1 lot čiste pepelike (Pottasche) in se s tem puter dobro pregnjete, na to pa še 4krat do 5krat v sami čisti vodi; ako se tak puter konečno še pregnjete v frišnem mleku ter se mu dodá malo navadne soli, ima po vsem okus in duh, pa tudi na oči obliko prav frišnega putra.

Gospodarske novice.

Nagrado za sredstvo v pokončevanje miši

razpisalo je kmetijsko društvo Vratislavsko. Nagrada znaša 1000 mark (okoli 580 gld. našega denarja) onemu, kdor iznajde ceno, lahko rabljivo in vspešno sredstvo za pokončevanje poljskih miši. — Vsled tega razpisa došle nasvete preiskavala bode in se izrekla tudi o pripoznanji nagrade posebna komisija sestavljena iz profesorjev strokovnjakov in grajščakov, ki so razglašeni po imenih. — Ako nobena ponudba ne bode zadostovala zahtevam v tem vprašanji čisto neodvisne komisije, se nagrada ne bode pripoznala nikomur. — Ponudbe, katere bi se ozirale na nagrado, poslati se imajo do konca meseca avgusta t. l. na predstojništvo kmetijskega društva (Breslau, Mathiasplatz št. 6).

Dunajski živinski trg dne 29. januarija.

Prignalo se je na trg govedine 2754 glav, in to 2710 volov, 19 bikov in 25 krav. Vsega skupaj 767 glav manj kot zadnjič, in vendar je neprodanih ostalo še 61 glav; izmed prodanih se je oddalo 80 glav na oči, ostanih 2613 na vago klavne teže, katera je znašala poprek po 365 kil, cena bila je 27 vrst premikajočih se od 48 gold. do 65 gold. 50 kr. za 100 kil klavne teže.

Kmetijska družba kranjska in njen glavni odbor.

(Dalje.)

2. Kaj je storila družba za živinorejo?

Tudi te ni zanemarila, priporočala je ministerstvu, podpore za nakup boljših plemen pri govedini in pri drobnici, tudi obdarovati najbolj marljive živinorejce, in kaj je pri tem družba dosegla?

Pred vsem je dosegla, kakor pričajo naše živinske razstave, izrekoma zadnja živinska razstava v Kranji, izdatno zboljšanje naše živine vsled žlahnejših plemen. — In kaj so bila sredstva k temu?

Podpore, katere je dosegla kmetijska družba pri ministerstvu; in te so znašale:

a) Za govedino:

leta 1868	—	3700	gold.
" 1869	—	5000	"
" 1870	—	5000	"
" 1871	—	5000	"
" 1872	—	6000	"
" 1873	—	7000	"
" 1874	—	7000	"
" 1875	—	4000	"
" 1876	—	4500	"
" 1877	—	4000	"
" 1878	—	1800	"
" 1879	—	2000	"
" 1880	—	2000	"
" 1881	—	2000	"
" 1882	—	2000	"

skupaj 61000 gold.,

katerih se je 6600 na 15 krajih porabilo za darila marljivim živinorejcem, vse drugo pa za nakup plemenske govede, katere se pa ni nakupilo samo za okroglo 55.000 goldinarjev, temveč po odbitih potnih stroških tudi še za ves oni denar, kateri se je skupil pri navadnih dražbah one živine, kar znaša tudi blizo toliko.

Da naša govedina ni brez veljave, priča tudi to, ker je bilo v deželi naši pred par leti prav veliko nemških kupcev, kateri so ravno telice prav dobro plačevali.

b) Za drobnico privoljene je bilo državne podpore:

leta 1869	—	1000	gold.
" 1870	—	1000	"
" 1872	—	1500	"
" 1873	—	1000	"
" 1874	—	1000	"
" 1875	—	800	"
" 1876	—	200	"
" 1877	—	200	"
" 1878	—	150	"
" 1879	—	200	"
" 1880	—	100	"
" 1881	—	200	"
" 1882	—	200	"

skupaj 7550 gold.

Tudi za riborejo dala se je leta 1882. podpora 50 gold.

Za razstave in ogledavanje živine privoljene so bile državne podpore v letih 1877., 1879. in 1881. skupaj v svoti 2140 gold. (Dalje prih.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

XVIII. Ložica.

Ta 2260 metrov dolgi jarek ima namen, odpeljati v Farjevec one vode, ki pridejo iz nasipin Iške; zato zadostuje, če se mu napravi nepretrgan pad in se mu struga počisti. Spodnja zemlja se bode popolnem dosegla.

XIX. *Farjevec.*

Tudi pri tem, 3310 metrov dolgem kanalu, ki sprejme v-se Ižico, prišlo bi se čisto do spodnje zemlje, ako se predlagano poglobljenje izvrši.

Kar smo rekli pri Zidarjevem kanalu o njegovih mostovih, to tudi tukaj velja.

XX. *Želimljica.*

Ta potok se je premeril od mlina „Pod rebrom“ (čegar lastnik je Lojze Kočevar v Želimljah) do njegovega izliva v Ižico, tedaj 6028 metrov na dolgo.

Kakor kaže podolžni profil, stopi najviša voda čez vso dolino in jo zamlakuži.

Poglobljenje je projektirano samo do meje močvirja, ki se začne pri hektom. 14; — vendar je želeti, da bi se poglobčila struga do imenovanega mlina, ker bi to silno koristilo tudi zgornji dolini.

Podolžni profil kaže nadalje, da drugi mlin „Pod Smoligajem“ tudi vodo zajezuje in potrebno je torej, da se strugi tudi tukaj dno zniža z ozirom na neškodljiv odtok najviše vode.

Pri tem mlinu bi se tedaj morale narediti nove temeljne zatvornice s kvoto 291'60, in v njih 2 zapora z 1'30 metra svetlobe; te zatvornice bi potem pač branile, da bi se novo narejeni pad struge ne poškodoval.

S tem reguliranjem, ki ga tu predlagam, se bode gotovo sosednji svet izsušil. Tudi se bode zamogla popolnem odkriti spodnja zemlja, ki je tu samo na spodnjem koncu pokrita s šoto.

XXI. *Strojanova voda.*

Ta stranski potok Ižice premeril se je od „Strojanove stolpe“ do izliva 5700 metrov na dolgo.

Kakor kaže podolžni profil, ne zadostuje sedanji profil nikakor odtoku najviše vode, ki zategadel bližnji svet poplavi in zamlakuži.

S predlaganim poglobljenjem se bode izsuševanje sicer popolnem dovršilo, spodnja zemlja pa dosegla samo na polovici cele daljine.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Kmetski stariši, vzgojajte prav svoje otroke!

(Dalje.)

Resnično je, da se marsikom dozdeva, da taki hiši in družini posebna zvezda sreče blišči. Marsikateri oče bil bi s svojimi milo-dragimi rad tako srečen, ter bi za tak blagor, ako bi ga v svoji družini utrditi mogel, vedel in znal, vse dal, ker njegovo dobrodejno vplivanje na vse družinske razmere v dvojni meri ravno zato čuti, ker se v njegovi hiši in med njegovo družino popolnem pogreša. Ali tužno — on tega nikakor doseči ne more; vsi poskusi v ta namen mu spodleté, — ali so pa še celó povod k novim razprtijam in k ravsanju v njegovi družini! — Kaj nek je pa takim neprilikam in družinskim sitnostim pravi in glavni vzrok? Odgovorim kratko: Edino le napačna vzgoja malih otročičev v nežni mladosti in mladeniški starosti. — Kakoršno seme se seje, tak sad bode se žel. Kakor se dela, tako se plačuje; kakor človek v mladosti svoje stanovske dolžnosti spolnuje, tako bode se mu enkrat na stare dni godilo. In — kakor stariši svoje otroke odgojé in vzgojé, tako se bodo ti proti njim enkrat vedli in obnašali; dobra vzgoja — dobri sad, slaba in napačna vzgoja — trnjevi sad = starišem in otrokom.

Ne bodem stikal pri tej priliki po hišah in družinah, kjer sprideni — odraščeni in nedoraščeni — otroci s stariši svojimi tako rekoč uže popolnem zapovedujejo in gospodarijo, kjer odraščeni sinovi dragi čas in trdo pridobljene novce po krčmah s pijančevanjem lahkomisljeno zapravljajo, a hčere pa vse na nečimurne cape in brezpotrebni lišp potrosijo, ter ne pri stariših, a tudi ne pri njihovih otrocih za pošteno delo nobenega pravega veselja ni, ob kakoršnih prilikah se tudi najpoštenjši posli popolnem spridijo in demoralizirati morejo, nego ogledati hočem malo поближе one poštene hiše in družine, kjer gospodarijo in ukazujejo delavni očetje in matere, kateri uže dolgo časa na pripomoč svojih otrok računajo in je težko in hrepeneče čakajo. A tudi po takih hišah in iz takih družin se prav pogostem slišijo britke tožbe: „Križ je z otroci — križ; oni bi nam uže lahko pri vsakem delu krepko pomagali, ali kaj pomaga, ker so vsi trmasti, prepirljivi, za vsako malo reč nejevoljni in v vsem skoraj trdovratni in nepokorni“.

Žalostna resnica je, da se po mili domovini več nego preveč nahaja takih hiš, po katerih razdvoj med stariši in otroci neprestano vlada, jim leta in leta prijetno in mirno življenje kazi in jim to grenko, težavno, zoprno in neprijetno dela. Ako oče takim otrokom kako delo izvršiti zaukaže, mora biti ob enem uže naprej na to pripravljen, da vidi kisle in skremžene obraze svojih otrok, če se mu od taistih še celó kaj hujšega — kaj neprijetnejšega — ne pripeti. Če potem mati na skrivnem svoje otroke kaj graja in svari, odgovarjajo se jej navadno, kar prenaša skrivaj in o čemur svojemu možu nič ne pové; če mu pa take napake in neprilike svojih otrok vendar-le potoži, potem navadno med očetom in bolj odraslimi otroci nastane pravi krik in ropot, kateremu se dostikrat pridruži pretép.

V takih družinah je tudi življenje med brati in sestrami vse razdejano in neznosno. Kako kritično je v takih položajih na vse strani gledé dela in vsakdanjih kmetskih opravil, mi ni moč dopovedati; le kdor imel je priliko, take razmere večkrat sam opazovati, more si to tužno življenje v pravi podobi predstavljati, ter ga na vse strani vredno kot svarilni zgled razmotrivati. — Vsak hoče vsa težja dela in opravila le na družega odložiti in zavaliti; a če kdo družega pri tem pomoči prosi, dobí od prošenelega mesto te, — le čmerni in osorni odgovor: „Stori sam!“ Zavoljo tega nastane pa dosledno potem vsakovrstno nasprotovanje, očitanje in zabavljanje, kar vse vkup gotovo poštenega dela in opravila ne pospešuje, nego je temveč vsakemu pravemu redu, brez katerega ni in resničnega napredka biti ne more, glavna opovira in stalni ter gotovi zadržek. — Gotova in več nego gola resnica je pa to, da brez ljubeznjivega in voljnega oskrbovanja ne živina domača in tudi ne poljski pridelki, kakor tudi opravki, kmetovalcu in njegovi živini pravega dobička in koristnega povračila dajati in donašati ne morejo.

Kako bedasti in kako zeló neumni so vendar taki ljudje! Težo in trpljenje dela morajo vsejedno prenašati, nositi in trpeti, kar bi pa gotovo tisočkrat lože nosili in prenašali, ko bi se pri delu lepo vzajemno in ljubeznjivo podpirali, eden drugemu lepo na roko šli, mesto da vsako delo in opravilo zvrčajo le drug na družega.

Takih žalostnih razmer med stariši, med lastnimi sinovi in hčerami so pa roditelji navadno vselej največ sami krivi.

Veliko starišev je, kateri od svojih doraslih (doraščeni) otrok zahtevajo na vse strani ravno tisto otroško pokorščino, kakor (in kot) so jo zahtevali, ko so bili še mali otročički in učenčki, to je, da jih vedno imajo še za male paglavce; da jim zatirajo in odrekajo

Gospodarske izkušnje.

Kako lesenino v zemljo dejano varovati gnjilobe.

Koli, stebri in sploh lesenina, katero vso ali deloma vtikamo ali zagrebamo v zemljo, se dajo po skušnjah dobro obvarovati gnjilobe. V ta namen vzame se navadnega lanenega olja ter se mu primešava toliko ogljenega prahu (drobno stolčenega lesnega oglja), da mešanica postane toliko gosta, kakor navadne oljnate barve, s katerimi se barvajo lesenine. S to ogljeno-oljnato barvo pobarva se oni del lesa, ki ima priti v zemljo, in skušnja je uže potrdila, da je bil tako pobarvan les čez sedem let iz zemlje vzet enako cel in trden, kakor nov les. — V gospodarstvu ne bode treba velicega računanja, ampak mala poskušnjica bo pokazala, kako se obnese tako barvanje in ali se izplača.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

XXII. Škofeljica.

Tretji ta stranski potok Ižice se je premeril od mlina „Pod hrasti“ do njegovega izliva v dolgosti 5920 metrov, čeravno sega močvirje samo do mlina „Pri županu“.

S predlaganim reguliranjem bi se sicer doseglo popolno izsušenje do sedaj poplavljenega zemljišča med hektom. 9 do 17, a spodnja zemlja bi se v vsi svoji prostornosti ne dosegla.

Kakor kaže podolžni profil, bi se sicer nevarnost povodnji tudi lahko odvrnila za svet, ki leži zunaj močvirja nad drugo daljino, a to bi bilo mogoče le tedaj, ko bi se most na Karlovški cesti (7 + 52) razširil, ko bi se naredile nove, dovolj široke temeljne zatvornice pri mlinu „Pri županu“ in bi se razširil sedanji jarek.

XXIII. Pripročica.

Ta kanal se je premeril do mlina v Orlah, to je, 6820 metrov na dolgo.

Ker leži ta kos kanala nad Karlovško cesto ob necem rebru, vsled česar voda pri najmanjšem zastajanju niže ležečo dolino preplavi in pomočviri, zato se je moral kanal tukaj preložiti v dolgosti 936 metrov.

Ako se kanal na ta način prestavi in ako se ostali kos potrebi in počisti, bode svet izsušen in spodnja zemlja se bode popolnem odkrila.

XXIV. Zgornji Galevec.

Ta izsuševalni jarek meri 2430 metrov. Z znižanjem najviše vode Ljublanice se bode svet popolnem izsušil, in ako se jarek iztrebi, se bode tudi spodnja zemlja dosegla.

XXV. Spodnji Galevec.

Pri tem 2616 dolgem izsuševalnem jarku je sicer tudi nameravano izsušenje zemljišča, a spodnja zemlja leži krog zadnjega, kacihi 500 metrov dolzega konca tako globoko, da se ne bode mogla odkriti.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Kmeti stariši, vzgojajte prav svoje otroke!

(Konec.)

Resnično je pa tudi, da kakor mlado — žlahno — drevesce dostikrat poganja nepotrebne in škodljive postranske odrastke, katere treba je vselej proti odstranjevanju, ravno tako prikažejo se navadno tudi pri dorastajoči se mladini nekatere napake, kakor: površnost pri delu, pozabljivost, lahkomišljenost, pohajkovanje, raztrešenost, lenoba, veliko- in vsevednost (ker ne malokrat hoče vsako reč bolje vedeti in umeti, nego stari, skušeni ljudje), jezičnost, trmoglavost itd., kar vse mora se z vso resnobljivostjo pri njej zatirati in z vsemi pošteni sredstvi prave krščanske odgoje odstranjevati, to je: vse njene duševne in telesne moči edino le v dobro — k vsemu blagemu in poštenemu — napeljevati.

Pri malih otrocih mora se zahtevati brezpogojna pokorščina, ker še niso zmožni presojevati, zakaj je treba ravno tako in ne drugače delati, kar je pa pri dorastajoči se mladini — če ni še pokvarjena — uže nekoliko drugače. Toraj še enkrat trdim in povdarjam, da se pri dorastajoči se mladini po nobenem načinu čut samostojnega razsojevanja ne sme zatirati in uničevati s tem, da bi se jej kar vse trmasto odrekalo; treba ji je le njene lastne pomanjkljive nazore in razsodbe o kaki reči podučno in dejansko dokazati, ter ji ljubeznjivo in očetovsko pomagati, da se ji o vsem prav pojasni in pomanjkljivo — ali celó napačno — vselej z dobrim nadomesti, kar vse vodi k zaželjenemu cilju in pravemu vspehu. — Ako stariši vidijo, da ima mladina tu pa tam prav, mora se ji iz pravega odgojskega stališča na vsaki način veljati pustiti; če so pa njeni nazori o kaki reči morda celó boljši od drugih (naših lastnih), zasluži zavoljo tega gotovo tudi primerne in nehlinjene pohvale. Pri vsem tem mora pa vendarle vsak oče gledati na to, in tudi od svojih odraščanih otrok zahtevati, da njegova modra povelja in zaukaze, dokler sam gospodarji, iz prepričanja, da se s tem njega ljubezni vredni storé in četrto božjo zapoved po volji božji spolnijo — natančno izvršujejo. Precéj v začetku mora se njihovim ugovorom proti zaukazom in poveljem krepko nasproti stopiti, ker ravno tega (obotavljanja) se mladina navadno kot gotovega pripomočka poslužuje, da si počasi prisvoji vse gospodarstvo — tudi čez svoje roditelje. Kedar pa stariši pri svojih otrocih zapazijo pravo in resnično vnemo za pošteno, koristno in dobro delo, naj se ne krčijo zoper malo in primerno pohvalo svojih pridnih otrok, ter naj jim privoščijo kako pošteno in nedolžno razvedrilo, kar bode na obe strani najboljšega nasledka in blagodejnega vpljiva. Poglavitno je pa, da se v mladini uže zgodaj (v nežni mladosti) pravo veselje do pridnega in koristnega dela vzbudi tako, da brez hasljivega opravka nihče živeti in prestati ne more; le delavni ljudje v pravem pomenu besede postanejo samostalni gospodarji in samostojne gospodinje (lenuh je prej ali pozneje od drugih odvisen), ter so tudi vredni udje družbe človeške.

Marsikateri oče mora sam priznati (in takih ni ravno malo po mili domovini), da je le on sam kriv, če ni v hiši pravega sporazumljenja in edinosti, ter vse tako, kakor mora biti med pravo krščansko družino. Skoraj bi rekel in z nekako gotovostjo iz prepričanja trdil, da nekateri očetje nekako zavidljivo svoje razumne sinove (matere pa hčere) opazujejo, ker ti dostikrat v marsičem bolj pametne nasvete stavijo, nego oni sami, ter jim zaradi tega potem skoraj pri vsaki

Iz gozdnih podpor pripoznala in dala so se za pogozdovanje:

- 1 darilo 100 gold.,
- 2 darili po 40 gold.,
- 1 darilo 25 gold.,
- 2 darili po 20 gold.

Razdelilo se je na dalje 500 funtov različnih gozdnih semen in 100 podukov o tem. Znano je, da so kasneje, zdaj uže dalj časa porabo gozdnih podpor dobile v roko državne gozdne gosposke, pri nas v deželi gozdno nadzorstvo v Ljubljani, katero je tisuče in tisuče različnih sadik gozdnih dreves razdelilo brezplačno.

Za zboljšanje pustih zemljišč, senožet, pašnikov in planin razdelilo se je enajst daril po 30 gold.

Podkovska šola, v kateri je pokojni njen vodja nad trideset let brezplačno podučeval razun podkovstva skoraj v vseh družih predmetih slovenske mladence iz Primorskega, Štajarskega, Hrvaškega in Kranjskega, izučila je 376 mladenčev, kateri kot umni kovači, dobri živinozdravniški pomočniki, razumni ogledniki živine in mesa prav mnogo koristijo naši živinoreji, so posebna zasluga našega pokojnega tajnika za vse slovenske dežele.

Tudi za popotni poduk prosil je glavni odbor in izprosil pri vladi izdatno podporo, in kakor jo je porabil za podučevanje v različnih strokah poljedelstva, o živinoreji, o sadjereji, o trtoreji, o kletarstvu, o izdelovanju prediva itd. je dokaza dosti, da je glavni odbor prav rad zmiraj raztezaval delovanje svoje prvi od zelene mize na zeleno polje.

Da je želel svoje delovanje na zelenem polji še bolj širiti, kažejo mnogoletne in utemeljene prošnje glavnega odbora za napravo kmetijske šole za Kranjsko in za popotnega učitelja.

Pa tudi poskušnje na lastnem vrtu kmetijske družbe na Poljanah niso tako ničeve, kakor jih nekateri nagloma radi obsojajo. — Če se omenjajo napake na vrtu, kar je prav, zahteva pravica, da se ne prezirajo tudi njegove dobre strani. Glavni odbor trudil se je zmiraj, vsakovrstna nova semena in rastline, katere so se prikazale na širokem polji kmetijstva, poskušati na vrtu, in ako se je poskušnja potrdila, širiti novo nasvetovano rastlino med domačimi kmetovalci. Tudi pretekla leta sejanih je bilo na vrtu več vrst novih pšenice, rži, ajde, krompirja itd. Posebno gledé novih vrst dobrega in dragega krompirja, ki se priporoča za kupčijo v mestih, se sme ponašati kmetijske družbe vrt, da se je seme po njem vpeljalo med naše kmetovalce.

Tudi za sadjerejo dežele koristil je vrt kmetijski mnogo, upamo pa, da bode koristil še več, ako se vpelje pridelovanje in brezplačna oddaja požlahnenega sadnega drevja v velikem številu.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Da zajec ne ogloda sadnega drevja,

priporoča neki Strauwald sledeče, deloma znano sredstvo. Obvarovati sadno drevje pred zajci, namazavam debela dreves pred začetkom zime z mešanico obstoječo iz apna, ilovice in vode, kateri pridenem zajčji drob. Dve leti rabim to sredstvo s popolnim vspehom. Na Nemškem v Šleziji, kjer je zelo veliko divjaščine, so se s takim mazilom namazala vsa brezštevilna sadna drevesa, ki so nasajena ob velikih cestah, in — zajec ni oglodal ne enega drevesa. Priporočam to mazilo, ker je mešanica apnenilo-čovčastega belila sama na sebi za

sadno drevje koristna, in pa, ker se zajčji drob pri trgovcih z divjaščino prav lahko dobi čisto ali skoraj zastonj.

Mlade golobiče hitro in dobro spitati

priporoča se sledeče: Golobiča okrog 20 dni starega, ko mu začne rasti perje, spravi se v zračno pa temno posodo. Tam se pita vsakih 4 do 5 ur po trikrat na dan s kuhano turšico; natlači se mu v kljun vselej po 30 do 40 zrn, in v 10 do 12 dneh je golobič tako lepo opitan, da se uvrstuje med najboljše jedi.

Beli trn daje sadjerejcu dvojen dobiček.

Znano je, da se beli trn za žive plote najrajše porablja. Skušnje so pa potrdile, da se na beli trn tudi cepi. Ko obrezuješ živ plot iz belega truja, pusti lepše in krepkejšo mladiko. Vzemi bolj čvrst cepič od puternice ali enakih hrušek in vcepi ga na beli trn. Take hruške so rodovitne in prinašajo kaj lep sad. Skušnja naj uči naše gospodarje, je li temu res tako!

Gospodarske novice.

Kaj vse živina požre.

Mlad žebec požrl je dne 20. novembra l. 1878. plehast obod, na katerem so se mu dajali svaljki (zdravilo). Dne 27. januarija leta 1881., tedaj po preteklih 2¼ letih, našel se je ta 5 centimetrov dolgi, 3 centimetre široki plehasti obod med ravno od konja odšlem blatom in konj je bil ves čas popolnem zdrav, ne da bi se bila pri njem zapazila najmanjša bolehnost. — Nek živinozdravnik našel je v čevih konja, katerega je večkrat klalo in ki je poginil za boleznijo v želodcu, ključ, ki je po dolžini meril 11 centimetrov.

Kdaj se po vsi zemlji žanje?

V Avstraliji, Novi Zelandiji, večem delu Chile in enih delih Argentine žanje se meseca januarija; v izhodni Indiji začenja se žetev meseca februarja in se nadaljuje v njenih proti severu ležečih delih meseca marca; v Mehiki, Egiptu, Perziji in Siriji žanje se meseca aprila; v severnih delih male Azije, na Kitajskem, Japonskem, v Tunisu, Algieru in Maroku pa meseca maja. Kalifornija, Španjska, Portugiška, Laška s Sicilijo, Grška in južna Francoska žanjejo meseca junija. Ostala Francoska, Avstrijsko-Ogerska, južna Ruska in veči del severno-amerikanskih združenih držav žanje meseca julija; za temi sledijo Nemška, Belgija, Nižezemska in Kanada meseca avgusta. Šotska, Norveška in Švedska, del severne Kanade in severni del Ruske žanje meseca septembra; najvišji kraji Ruske in Finske spravljajo pa svoje pičle pridelke meseca oktobra. — Gotovo so pa še kje v gorkejih krajih med morjem kraji, ki svoje pridelke spravljajo meseca novembra in decembra, tako, da se vse leto vrsté vsa dela po naši okrogli zemlji.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

XXVI. *Cornov kanal.*

Ta kanal je prvotno imel namen, sprejemati vse vode in stranske potoke, ki prihajajo iz gorovja, leže-

čega proti severu ljubljanskega močvirja, in jih odpe-
ljavati neposredno v Ljubljano, in sicer ravno pred
ljubljskim mestom; vendar te naloge nikdar ni mogel
izvršiti, ker ljubljansko močvirje tako malo pada.

Kakor kaže dotični podolžni profil, imel je tudi pad
struge Cornovega kanala zaradi raznovrstnih poprav
nekaj posebnega na sebi; kajti pad ima odlomke, ki so
bili menda narejeni tako, kakoršno je bilo ravno tedanje
mnenje projektantov o potrebnosti hipnega poglobočenja,
a računa si niso mogli dati, kako daleč da sega njihovo
podjetje.

To pa je bilo tudi komaj mogoče, ker v istini ni
potrebna pada, da bi se tehtno pomagati zamoglo.

Jaz menim, da se mora Cornov kanal, ker je že
tukaj, pri projektiranem reguliranju primerno obdržati,
kakor tudi porabiti kolikor mogoče njegov pad, ki se
bode pridobil z znižanjem najviše vode Ljubljane. Tudi
obstane, da je ta kanal že mnogo koristil lokalnemu
izsušenju zemljišča in zato menim, da naj tudi ima v
prihodnje enako nalogo.

A kot glavni izsuševalni vodotoč, ki bi zamogel
vodo odpeljati samostojno v Ljubljano, zamore se
Cornov kanal porabiti le v svojem zadnjem koncu.

Ako je ta misel prava, tedaj mora tudi način re-
guliranja izvršiti se po družih načelih, ako hočemo na-
meravati svrhu doseči.

Pad dna struge in situacija sedanjega kanala nam
kažeta:

1) da se ga Zornica dotika in da sprejme nje-
gove izpodtalne vode od hektom. 18 naprej, kjer se na-
haja teme Cornovega kanala;

2) da Bevški kanal do sedaj ni imel nikake zveze
s Cornovim kanalom;

3) da je Loški kanal do sedaj sprejemal vso vodo
iz jarka med temenoma pri hektom. 18 in 40;

4) da je Goriški kanal odvodil v Ljubljano izpod-
nebno moč, ki je pritekala po Dragomirškem kanalu, in
izpodtalno vodo med hektom. 40 do 63;

5) da se je Lukovški kanal križal s Cornovim ka-
nalom pri hektom. 63 in odpeljal izpodtalne vode med
hektom. 63 do 67;

6) da se je Drobentinka sicer križala s kanalom, a
da je tudi njegove povodnji izlivala tja do Radne in
dalje do Ljubljane;

7) da je še le od Radne dalje kanal jel padati dol
do svojega konca.

Ako tedaj hočemo porabiti pri Cornovem kanalu
pad, ki se bode pridobil pri njegovem izlivu v Ljublja-
nico, kakor tudi pri posameznih zgoraj imenovanih od-
tokih, in ako hočemo, da bode izdatno opravljal svojo
nalogo vmes med izsuševalnimi grabni, mogoče je to
samo z naslednjimi pogoji:

a) mora sprejemati v-sé one vode, ki prilezejo iz
viših krajev na močvirje, da tako kolikor mogoče
izsuši tisti kos močvirja, ki se nahaja med njim
in tržaško cesto;

b) morajo se z njegovim posredovanjem te izpod-
talne vode speljati v gori imenovane odtok, namreč:

- v Zornico,
- v Bevški kanal,
- v Loški kanal,
- v Goriški kanal,
- v Lukovški kanal,
- v Drobentinko, in konečno
- v Radno;

ti odtoki pa jih morajo izliti brez vsacega zajezovanja
v Ljubljano, v glavni močvirski recipient.

V tem smislu sem reguliranje Cornovega kanala
projektiral in zraven se ve da na to se oziral, da bi

se z znižanjem dna dospelo po moči do spodnje zemlje,
da bi se tedaj zamogla odstraniti deloma jako debela
šota.

Ako preidemo k podrobnosti posameznih naredeb,
kaže nam podolžni profil, da je možno velik kos viso-
kega močvirja izkopati, če napravimo Zornici globokejšo
strugo in naredimo njenemu dnu prvo teme pri hektom.
10; imenovani profil nam dalje kaže, da bi se s tem
tudi skorej gotovo popolnoma dospelo do spodnje zemlje,
ker bode v prihodnje prihajalo v Cornov kanal manj iz-
podnebne in manj izpodtalne vode.

Od hektom. 10 do 18 je šota najbolj debela, a zra-
ven leži tako globoko, da se tu ne bode mogla popol-
nem izkopati; izsušila pa se bode s tem, da se bode
naredil od hektom. 18 naprej nov odtočni jarek dol do
Bevškega kanala.

Med hektom. 18 in novim temenom pri 28 + 50 pa
bode skorej gotovo zopet mogoče šoto odstraniti, ker
se spodnja zemlja vzdiguje.

Svetu, ki leži med novo narejenima temenoma hek-
tom. 28 + 50 in 37, odvzame izpodtalne vode Loški
kanal ter jih odpelje v Ljubljano; na tej daljini šota
ni kaj debela in lahko se bode popolnem izkopala.

Med hektom. 37 in 55 + 50 tekó vode Dragomir-
škega kanala, potem izpodtalne vode po Goriškem ka-
nalu v Ljubljano. Dragomirski kanal je namreč le
stranski jarek Cornovega kanala, ki se va-nj izliva.

Spodnja zemlja se bode na tem kraji večidel do-
segla. (Dalje prih.)

Je li v resnici še eden kmetijski ali poli- tični časnik Slovincem potreben?

(Dopis iz Notranjskega.)

Če le malo prosteje dihamo in nas zanjka na vratu
ne duši, počnemo se gibati, kakor mravlje na mravljišči
v vročem poletnem dnevu, in vsak, če si le upa pra-
vilno slovensko pisati, hoče kak list izdajati.

Eden pravi: „izdajali bomo samo kmetijskega in
obrtnijskega zadržaja list, s kratkočasnim berilom, ki
bo podoben nemškemu listu „Oekonomu“ ali „Landw.
Zeitung“. Lepa misel, ali mi nismo Nemci in s tem je
vse povedano. Ni še dosti, ako si se temeljito naučil
kmetijstva, kajti neki kranjsko-nemški baron je rekel:
„S cilindrom na glavi, cvikarjem na nosu, rokovicami
na roki, s solnčnikom v roki in špičastimi čevlji na
nogah se pri nas ne kmetuje in ne teše“.

Na Dolenjskem se vsede drug možakar za mizo,
vzame pero in napiše članek, ki se glasi: „Kmetom,
posebno Dolenjcem, naj se izdaje nov list. Podoben naj
bo koroškemu „Miru“ in pisan v takem jeziku, kakor je
Bleiweis iz začetka „Novice“ pisal.“ — Bi li ne bilo
boljše v ta namen „Novice“ porabiti? Ako štirje naročé
„Novice“, stanejo toliko, kakor „Mir“. Če jih pa na-
roči osem ljudi, stanejo polovico manj ko „Mir“. Skrbite
za to, da si naroči vsaka vas po en iztis „Novic“, stale
bodo vsacega posestnika morebiti le en „groš“. Ob ne-
deljah popoldne naj čita pod vaško lipo eden tako
naročene „Novice“, drugi naj ga poslušajo in namen je
dosežen!

Na Notranjskem sedé gospodje okoli bralne mize in
modrujejo: Eden pravi: „poglejte „Narod“, kako je su-
hoparen. Prinaša sama „naznanila“, nič dopisov, saj to
ne more biti drugače, ker dopise v koš meče, zapustili
so ga pisatelji.“ Drugi obira zopet „Novice“. Sicer jih
ne bere, vendar so slab list itd. Kmalu potem čitamo
v tržaškem slovenskem listu: „Novice“ imajo zmirom
manj naročnikov, če nehajo izhajati, jih ni čisto nič

- g) o živih mejah;
- h) o časniku za kmetijstvo in gozdarstvo;
- i) o novem natisu knjižice za poduk v murvo- in sviloreji v slovenskem jeziku;
- k) o letnih dohodkih tajnikovega adjunkta.

III. Nadalje sledijo sporočila in predlogi podružnic, in to od

- a) podružnice postojnske, ki želí postaviti za zložbo zemljišč;
- b) podružnice metliške, iz katerega je razvidna posebna marljivost, in predlaga znižanje letnih doneskov za manj premožne družbenike na polovico;
- c) podružnice kočevske, katera nasvetuje, naj družba izda poduk o umni napravi gnojišč;
- d) podružnice vipavske, katera želí, da se letnina zniža na 50 kr.

Potem sledi poročilo o gospodarstvu z družbenim vrtom, o podkovski in živinozdravniški šoli;

predlog o reji krav ali ovac z nasvetom, v ta namen prositi pri ministerstvu podpore 1000 gold.; nadalje:

nasvèt deželne postave za varstvo kmetijstvu koristnih tičev.

Konečno sledijo priznanja, in to:

- a) priznanje družbene svetinje peterim zasluženim kmetovalcem;
- b) in častno priznanje trem gospodom.

Potem poročilo o volitvah: v glavni odbor, častnih in dopisovalnih udov.

Konečno naznanila iz sej glavnega odbora, namreč:

- a) obširneje področje c. kr. kmetijske družbe vsled dopisa c. k. ministerstva za kmetijstvo;
- b) oklic družbe kmetijske, kako naj se delijo premije za govedino;
- c) oklic družbe kmetijske, kako se dajejo biki za pleme na deželo;
- d) sporočilo družbe kmetijske, v katerem se nasvetuje preuredba gozdarske postave od dne 3. decembra 1852. leta;
- e) poziv prof. dr. Haberlandt-a svilorejnim društvom in svilorejcem avstrijskim;
- f) Nortonov vodnjak;
- g) razpis premij za večje zasadbe murbinega drevja;
- h) drenažiti ali pa stradati.

Sam obseg prvega zvezka priča dosti, da vsaj ta „Naznanila“ niso suhoparna in da niso nezanimiva za vsacega kmetovalca, ako jih le bere; pričajo pa tudi, da so se podružnice in kmetovalci nekaj brigali za svoj poklic — napredek kmetijstva.

Kdorkoli se hoče potruditi in malo prebrati te zdaj skoraj 13 let stare obravnave, prepričan se bode, da se nahaja v njih marsikaj zanimivega; našel bode dokaze, da se je tudi pred 13 leti glavni odbor s podružnicami brigal za kmetijstvo in da zato, ker je nekaj staro, še ni vse slabo. (Dalje prih.)

Gospodarske izkušnje.

Da krave ne zvržejo.

Prireja pri živini še nekaj nese, ako te ni, je živinorejec na zgubi, zato pa je nesreča za živinorejca huda in zguba težka, ako krave pogosto zvržejo. — Spodnje-iderski kraji stalno, pa le z malim vspehom tožijo zarad takih nesreč. — Marsikomu zna tedaj po volji biti vspešna poskušnja pri tej bolezni: Na Nemškem kupil je veči gospodar k svoji domači govedini še

20 brejih holandskih krav. Pa izmed pripeljanih zvrгло mu jih je 5; tega ne zadosti, poprijela se je tudi njegove domače čede enaka napaka, tako da ni nobena krava nosila dalj kot 37 do 39 tednov in teleta vsa slabotna in zanikrna poginila so vsa. — Na svèt dr. Haubnerja začel je gospodar zoper to nezgodo rabiti železni vitrijol, in to take, da ga je razpušenega v mrzli vodi brejim kravam in junicam dajal vsak dan med krmo po 2 do 4 gramov, in bolezen ta bila je popolnem ponehala. Pomoček je lahak, dober kup, tedaj vsikakor poskušnje vreden.

Muhe pregnati.

Znana bo tudi pri nas precéj razširjena rastlina „Ricinus“ s širokim perjem, v velikosti turšice. V kavarno, katera je bila polna nadležnih muh, je postavil gospodar tako v kahlo vsajeno rastlino. — Ta je prav dobro rastla, pod njo in tudi na spodnjih stranéh perja pa je bilo vsako jutro polno mrtvih muh, in v kratkem času bile so nadležnice pregnane skoraj do čistega z vsega prostora. Ako „Ricinus“ res pomaga zoper muhe, je gotovo posebno lahek in pripraven pripomoček, ker vseje ali vsadi si vsakdo lahko nekoliko ricinusovih sadik, in ob času mušjega gospodarstva postavi se v kuhinje, jedilnice, posebno krčme, pa tudi v živinske hleve, nekoliko teh rastlin, ki so ob enem kinč prostorom in smrtonosne za muhe.

Prijateljem sadjereje!

Bliža se zopet spomlad in z njo oni čas, ki Vas opominja, da mesta, koja so izpraznila stara in onemogla sadna drevesa, nadomestiti z drugimi mladimi čvrstimi, ki bodo Vam in Vašim potomcem v korist in veselje. In kaj je lepšega, kaj koristnejšega, kakor lep sadni vrt krog hiše in pri hiši? Ako bi kdo izmed častitih bralcev „Novic“ hotel tej svoji želji vstreči, naroči naj si iz moje drevesnice takoj omenjenih drevesic. Lahko se dobi še jabelčnih drevesic od 5—6 let, hruševih 4—5 let, orehovih 4—5 let, in vse to prav po nizki ceni. — Hvale tu ne izrekam nobene o njih, kajti „dobro blago se samo hvali“. Sezite toraj po njih, Vi prijatelji sadjereje!

Medvodami 25. februarija.

Jožef Jarc,
posestnik.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

XXVI. Cornov kanal.

(Dalje.)

Med hektom. 55 + 50 in sedanjim nasipom čez Cornov kanal pri hektom. 66 + 80 prevzame Lukovški kanal izpodtalne vode in jih odvodi v Ljubljano; v ta namen se mora ta jarek primerno poglobiti.

Na tej daljini leži spodnja zemlja med hektom. 55 + 50 in 62 + 50 tako globoko, da je ni moč doseči.

Od temenišča pri hektom. 74 lezejo izpodtalne vode na obe strani, in sicer v Drobentinko in v Radno; obema jarkoma se mora dno primerno poglobiti, da bosta zadostovala svojemu namenu.

Spodnja zemlja se bode tu večidel dosegla.

Da bode Cornov kanal od hektom. 93 naprej oproščen najviše vode Drobentinke in Radne, je predlagano, da se na tem kraji naredi novo teme; vsled tega bode Cornov kanal od tu naprej le malo najviše vode iz Radne in zraven izpodtalne vode v Ljublanico speljaval. Vsled te naredbe zadostuje, da sem predlagal le najbolj potrebna iztrebilna dela pri Cornovem kanalu.

Z znižanjem prihodnje najviše vode v Ljublanici bode mogoče, šoto popolnem izkopati na zgoraj popisanim zemljišči, ki leži med Radno in med koncem Cornovega kanala.

XXVII. Zornica.

Ta 5790 metrov dolgi kanal se vleče ob Gorskem rebu v občini Velika Ligojna, žene potem „Ogrinov“ mlin, teče „Pri Podlipovcu“ pod tržaško cesto skozi, potem memo Cornovega kanala, čegar vode deloma v-se sprejme in se izliva v Ljublanico.

V zgornjem delu, kjer teče ob rebu, tedaj po viših krajih, nikakor ne pospešuje Zornica izsuševanja sosednjih nižih zemljišč, temuč ravno nasprotno: njene vodnji delajo veliko škodo.

Zato predlagam, da bi se s sklicevanjem na §. 6. zakona o vodnem pravu delalo na korektno popravo nasisa ob levem bregu mlinskega potoka, da bi tedaj v zgornjem koncu do tržaške ceste fond za obdelovanje močvirja dal po potrebi poglobočiti samo katic 170 metrov kanala, med tem, ko bi se moral spodnji konec, od tržaške ceste naprej, primerno poglobočiti in razširiti.

Dalje tudi še predlagam, da bi se za izsušenje obširnih zemljišč, ležečih nad tržaško cesto, skopal nov, 1870 metrov dolg, zadosti globok jarek; z njegovo in družih podrobnih jarkov pomočjo, ki se bodo morebiti še zraven naredili, bi se tudi ta svet lahko začel racionalno obdelovati.

Kakor sem uže omenil pri Cornovem kanalu, je vsled znižanja dna Zornice za blizo 1.19 metra mogoče postalo, da se tudi zadnji del Cornovega kanala regulira. Spodnja zemlja bi se pa tukaj žalibog dosegla le v zgornjem koncu, kajti na najglobokejših krajih leži ta zemlja še vedno 1.70 metra pod nižano najvišo vodo.

XXVIII. Bevški kanal.

Ta 2780 metrov dolgi kanal ni bil do sedaj s Cornovim kanalom v nobeni zvezi; zato predlagam, da bi se skopal nov, 730 metrov dolg jarek in da bi se Cornovemu, kakor Bevškemu kanalu struge primerno regulirale; s tem bi se znižale izpodtalne vode in odtekale bi se neposredno v Ljublanico.

Do spodnje zemlje bi se pri tem kanalu nikjer ne prišlo, ker leži povsod pod nižano najvišo vodo Ljublanice, in sicer na najglobokejšem kraji še vedno 1.5 metra; zato se sme tukaj šota izkopati samo do zelene črte, to je, do globočine prihodnje kulturne plasti.

Ker bode treba šoto tam najglobokeje — in sicer 4.3 metra — izkopati, kjer se kanal proti navzgor podaljša, zato bi se mu dno polagoma poglobočevalo na poprej omenjeni način, tako da bi nov jarek nikdar globokeje ne ležal pod površjem, kakor 1.50 metra. Razume se samo ob sebi, da se mora enako postopati tudi pri poglobolenji Cornovega kanala, da se bodo izpodtalne vode njegove brez ovire odtekale po Zornici ali po Bevškem kanalu. (Dalje prih.)

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

Najprvo povem, da kot ud komisijske večine bom glasoval za predlog, ker sem se, kakor večina komisije, držal ožjih mej predlogovih, akoravno imam tudi svoje stališče, katero bom skušal pač le v svojem imenu spraviti do veljave. Pot prostega razgovarjanja mi je odprta in hodil bom po nji zmiraj, kedar se bo pokazala prilika za to, ker se mi ljudsko šolstvo zdi tako važno, da bi menil, da se pregrešim nekako zoper svojo državljansko dolžnost, ako bi svoje prepričanje potisnil nazaj in se bal podati se v razgovor. Saj se mora vendar kedaj globokeje seči v to zadevo, ogledati šolske naprave in se prepričati o tem, se li pri teh res glavni namen, namreč versko-nravna odgoja, in tudi namen izobraženja za praktično življenje sploh doseza in doseči more.

Še drug vzrok mi je navesti, ki me je napotil do besede. Uže dolgo časa trudi se več peres in jezikov, prav grozovite reči razširjati o tistih, ki sedanji šoli očitajo nekatere pomanjkljivosti in res prave hibe. Pravijo, da ti grajalci obširnejši množici ljudstva ne privoščijo omike, dá! tako daleč gredó, da sami neresnice raznašajo, pravijo, da šola je brezverska. Taki imajo prav kratek spomin, ker hočejo doseči strankarske namene; pri tem pa so pozabili, da, ko je l. 1869. bila v razpravi ljudska šolska postava, so vsi njeni zagovorniki hvalili jo v prvi vrsti zato, češ, da bo brezverska.

Ako se zdaj napotim do posameznih vprašanj, moram pred vsem drugim izreči, da bi me to, kar sem v šolah skusil, gotovo ne bilo napotilo do tega, da bi zopet nasvetoval kar vpeljavo nekdanje stare šole. V svojem življenji imel sem obilno prilike, spoznavati pomanjkljivosti te šole, toraj se nisem z nobeno besedo vstavljaj prizadevanju, tukaj zboljšati kaj. Samo obžaloval sem, da se je, kakor navadno pri velikih preuredbah in vzlasti pri takih, ki se predolgo odlagajo, s pomanjkljivim odpravilo tudi to, kar je dobro, in pri tem povdarjam, da prejšnja šola je častnega spomina vredna uže zato, ker je razen verskega duha znala vzbujati in ogrevati tudi domovinsko čutje in da nam je zapustila zaklad domoljubja, katerega se, gospoda, še zdaj radujemo.

To želim in upam, da nova šola še v kljub očitvidni učenjaški nameri ne bo nikdar pozabila, mlada srca domoljubno navduševati, kajti naj civilizacija še tako napreduje, večina ljudstva se ne bo dala nikdar po vednosti ali učenjaštvu, marveč le po čutji nagibat k delovanju. Skupna pomanjkljivost obojne šole, tako nekdanje, kakor sedanje, je ta, da se jim je šola zdela čisto državna naprava, kajti bilo je hudo napačno trditi, da je bila šola združena s cerkvijo. To tudi prej ni bila. S krajnim šolskim svetom pričeni do konsistorija so bili vsi nadzorniki podložni deželni vladi. Kanonik, ki je imel najviše nadzorstvo, in udje konsistorija so bili imenovani po cesarji, in če se je pri posvetovanji med njim in drugimi udi konsistorija pokazala kaka razprtija, ni se smelo nič skleniti, marveč ta reč je šla v razsodbo deželni vladi. Toraj se ni moglo ločiti, kar ni bilo združeno.

To državno napravo, gospóda, imamo tudi zdaj, le s tem razločkom, da je verski znak šole zdaj popolnem odpravljen in da je šola zdaj v prvi vrsti le odgojevalni zavod. Ima se pridružiti hiši starišev. V tem so vsi

da se začasno odpové napravi deželnih kmetijskih svetov in kmetijskih svetovalcev pri deželnih gospóskah.

Z drugim razpisom vprašalo je ministerstvo družbo za mnenje o colni tarifi.

Na dalje bila je vprašana kmetijska družba zaradi uspeha sadjereje in vrtnarstva in glavni odbor je ministerstvu priporočil:

- a) udinjanje izvedenega vrtnarja, ki bi tudi po deželi potoval in podučeval o sadjereji in vrtnarstvu;
- b) večkratne razstave sadja in povrtnine, ki bi se z denarnimi premijami počastile;
- c) marljivim pa revnim sadjerejcem naj bi se brez plačila delile primerne in podučne knjižice o sadjereji in vrtnarstvu, pa tudi cepiči za požlahnavanje, kakor tudi posebno pridnim in zasluženim sadjerejcem manjšega posestva.

Drugi ministerski dopis zadeva svilorejo in bolezen svilnih črvičev.

Še drugo poročilo zadeva škodljive zapreke, kar se tiče ravnanja z gozdnim posestvom in z gozdnimi pridelki, v katerem glavni odbor našteva dotične napake v naši deželi.

Nadalje je glavni odbor c. k. vladi naznanil (stran 14-18) svoje mnenje o potrjeni postavi za Štajarsko zaradi povzdige živinoreje.

Enako je glavni odbor tudi na ukaz c. kr. deželne vlade poročal, kaj misli o postajah cesarskih žebcev, ali bi ostale, kakor so dosihmal, ali je treba prestrukturirati jih ali ustanoviti družih, in kako bi se dalo postajam potrebno število žebcev primerne plemena.

Tudi na spomenico z vprašanjem, kako bi se dalo v našem cesarstvu napraviti to, da bi se iz tujih dežel toliko semena in živih rastlin ne uvažalo v naše cesarstvo, je odgovoril glavni odbor in nasvetoval:

1. Vse kmetijske in vrtnarske družbe naj stopijo v eno zvezo in skličejo vsako leto zbor družbinih poslancev, da varujejo vrtnarsko-kupčijske koristi in pospešujejo vrtnarstvo v našem cesarstvu.

2. Osnuje naj se oglasnik, ki bi zastopal vse naše domače vrtnarsko-kupčijske zadeve in koristi, kakor tudi vrtnarstvo sploh.

3. Večkratne razstave vrtnarskih pridelkov v zvezi z zgoraj (1.) omenjenimi zbori naj se napravijo in daje naj se podpora po najmanj 300 gold. za premije vsakoletnih razstav v deželi.

4. Ustanovi naj se napredovalna vrtnarska šola na Dunaji, ki jo podpira državna vlada.

5. Državne premije naj se naredé za posebne zasluge pri vrtnarski kupčiji, ki naj se podeljujejo izvan vrtnarskih razstav.

6. Vožnina pri poštah in železnicah naj se zljajša in vnanjim deželam enakomerno nastavi.

Daljno naznanilo ministerstva zadeva trtno uš, katero se je podružnicam podalo s prošnjo, da družbi koj naznanijo, ako bi pri trti zapazile posebno bolezen.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Pri češnjah, breskvah, češpljah in te vrste sadnem drevju nahajajo se prav mnogokrat rane, iz katerih se drevesov sok izteka v podobi rumeno-rujavkaste smole. Vzrok tej bolezni je ali v mokro-mrzlih tleh, posebno tudi, ako se je drevo vsadilo pregloboko, nadalje gnojenje z ne izdelanim, zelo amonijakastim gnojem, ali pa v otiskah na koži drevesnega debla. Ako taka bolezen napade stareje drevo, se kmalu postara, zgubi rodovitnost in

odmrje; mlado drevesce pa ta bolezen prav naglo umori, ako se mu hitro ne pomaga.

Zamazanje z voskom in obveze so po sedanjih skušnjah prav malokdaj pomagale; nasproti pa priporočajo sadjerejci sledeče ravnanje, katero je poskušnje vredno. Vsa rana, iz katere se začne smola pocejati, se mora pred vsem do čistega izrezati, potem se zamaže s črnim milom (žajfo) in se dobro obveže.

Se ve, da je poleg tega treba odpraviti vzrok bolezni, tedaj mokrotni svet bolj osušiti bodi-si z odpeljavanjem mokrote, ali s tem, da se prst pomeša s cestnim blatom; konečno se je se ve da varovati zgoraj omenjenega gnojenja z amonijakastim gnojem.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

XXIX. Loški kanal.

Ta 3765 metrov dolgi jarek veže — kakor smo uže prej omenili — Cornov kanal z Ljubljano in ima nalogo, izpodtalno kakor tudi najvišjo vodo odpeljati iz omenjenega kanala.

Spodnja zemlja leži tu deloma do 2.50 metra pod prihodnjo najvišjo vodo; zato se zamore le v začetnem koncu odkriti 2.50 metrov na dolgo.

XXX. Dragomirški kanal.

Ta 1760 metrov dolgi kanal izsušuje svet, ki leži nad Cornovim kanalom, in se izliva v poslednjega. Spodnja zemlja leži primeroma globoko, a doseči bi jo bilo mogoče, ko bi se jarku dno dovolj poglobočilo z izkopanjem šote; to globoko kopanje bi pa toliko veljalo, da bi se ne moglo opravičiti in to toliko manj, ker leži Dragomirški kanal na kopu nasipnine, ter je zemljišče v njegovi neposredni bližini pokrito z ilovico, in ker bi bilo pri poglobočenju Cornovega kanala bolj svetovati, da bi se delalo z novimi, v nižavi skopanimi jarki na popolno izsušenje zemljišča in na izkopanje njegove šote.

XXXI. Goriški kanal.

Ta kanal je 4710 metrov dolg in se odcepi od Cornovega kanala; naredile so se take priprave, da bode nekaj izpodtalnih vod tega jarka in tudi vode Drobentinke odvaževal.

Spodnja zemlja dosegla se bode tu skorej popolnem.

XXXII. Lukovški kanal.

Ta 2920 metrov dolgi kanal se križa s Cornovim kanalom in se izliva v Drobentinko.

Ako se tudi strugi dno zniža, se vendar ne bode prišlo popolnem do spodnje zemlje.

XXXIII. Drobentinka.

Ta 5620 metrov dolgi jarek se križa s Cornovim kanalom, prevzame nekaj njegove vode in pozneje sprejme v-sé vodo Lukovškega kanala.

Ako se mu struga pogloboči in razširi, bode zemljišče popolnem suho postalo in spodnja zemlja se bode dosegla, izvzemši kratki kos med hektom. 43 in 50.

Ta 5290 metrov dolgi kanal se tudi križa s Cor-novim kanalom in vzame v-sé nekaj njegove vode.

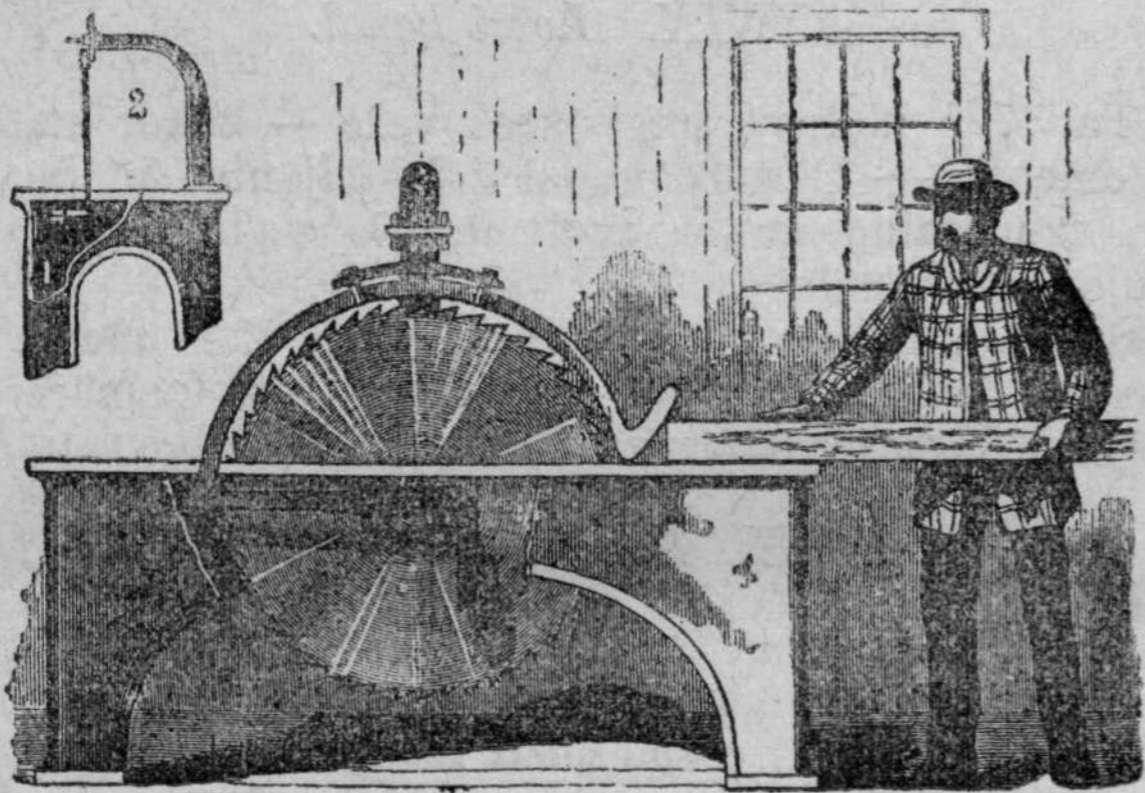
Čeravno se bode zemljišče popolnem izsušilo, ko bode najviša voda v Ljubljani znižana in se bode strugi po predlogu reguliral pad, se vendar spodnja zemlja ne bode mogla odkriti na kratki daljini med hektom. 28 do 44, kar bi se pa kljub temu le zamoglo zgoditi, ko bi se v ta namen hoteli žrtvovati se ve da mnogo večji stroški za poglobljenje profila.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske stvari.

Varstvena priprava na krožno žago.

Akoravno med Slovenci krožne žage še niso dosti razširjene, jih vendar na oči skoraj vsakdo pozna, kdor se za take reči sploh briga. Kjer se dela s soparico ali vodno močjo, se pa tudi pri nas nahajajo dostikrat krožne žage, kakoršno kaže pridjana podoba.

Kar sicer mizar ali tesar razžagava po cele ure, je na krožni žagi storjeno v trenutku in brez truda. — Ako hočejo tedaj naši obrtniki v kruhovnem boji z velikimi podvzetji shajati in tudi še kaj zaslužiti, morajo take iznajdbe tudi zá-se vpreči, kakor na pr. tudi naše mojskre in krojači zapregajo šivalnice.

Raba krožne žage pa je nevarna, ker brušena je oestro, in vrti se z veliko hitrostjo in močjo, gorjé tedaj roki, ako ji pride preblizo! Pa nevarnost je tudi za glavo, ako hitro vrteči se zobovi zagrabijo in z veliko močjo zaženejo lesenino, ki bi jim prišla preblizo.

Velike vrednosti je zato v pridjani podobi razvidni pokrov, iznajden po Angležu R. W. Taylor. Pokrov je železen ali jeklen obod, ki pokriva vso zgornjo polovico žage in kateri dobiva na vrhu oporo od strani tje speljanega komolca, na katerem pa je pritrjen obod tako, da se po velikosti žage lahko spušča više ali niže. Na zadnji strani sega obod pod mizo, na sprednji strani pa je toliko odpogljiv, da se lesenina v žago namenjena potisne pod obod. Debelost oboda je približno ona od žage, širjava, oziroma višina, pa mora biti primerno močna (okoli 4 centimetre), da ga tudi trska ali druga vmes prišla reč ne skrivi. Kedar lesenine ni v žagi, sega tudi na sprednji strani pokrov do mize tako, da je popolnem pokrita.

Ta iznajdba kazala se je prvič na kmetijski razstavi angleški v Derby-u leta 1881. in so jo od tega časa naprej vpeljali na mnogo krajih.

Šolske stvari.

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

(Dalje.)

Kaj li je verska šola? So li pravi razum te besede ljudje uže popolnem zgubili? Verska šola je tista, v kateri je vera, in to pozitivna vera, jedro poduka, kjer so drugi učni predmeti v soglasji s to pozitivno vero in je tedaj ves poduk prešinjten z istim verskim duhom ter ravno zato postane versko odgojliv. Pravijo pa, da je šola interkonfesijonalna (medverska), da je versko zmešana. Obe besedi ste silno slabi in gotovo ji rabijo le zato, ker se ji beseda „versko“ v kakoršni koli zvezi drži in je za vse tiste, ki dosti ne mislijo; morda dovolj, ako je ta beseda sploh pritaknjena. „Versko mešana“ je tista šola, v katero morejo vstopiti tudi otroci druge vere, in to je bilo prej pri stari šoli gotovo ravno tako.

„Medversko“ (interkonfesijonalno) je tisto, kar kaže vzajemno razmero, zvezo (prijaznost) med dvema verama. Zveza pa se komu vendar ne bo zdela tudi v tem, da se postavno kar naravnost zanika, da bi se pri poduku smelo gledati na vero? Ko je bila postava o razmerah med šolo in cerkvijo v razpravi, je grof Rechberg povdarjal, kako nevarno je, dosedanjo složnost med duhovni in učitelji razdreti, in tu mu je rajni baron Hoppe z odobravanjem zbornice odgovoril, da je ta premislek uže sam na sebi neopravičen, ker gospodarstveni razlog razrušenja te složnosti sploh nikdar dopustil ne bo. Skusili smo, kako pičle peze so bili ti razlogi. Takrat je deželna vlada, zastopana po vitezu Hasnerji, izrekla, da je odločno zoper dvojnost (dualizem) v odgojevanji, da bi učitelji veronauka in ljudski učitelji obrnili se na drugo pot; to bi moglo le motiti, ne pa odgojevati, ona je posebno povdarjala, da je tudi učitelju dolžnost, versko odgojevati, da zavod, ki starišem ne podaja polnega poroštva za verske zadeve njihovih otrok, ne bi bil svoboden, marveč nesvoboden zavod. Doseči ta cilj, da ostane učitelj zmiraj v soglasji s katehetom, je takratna vlada §. 6. v postavi od leta 1868. tako vravnala, da je vladi pri nastavljanji učiteljev ostalo več proste roke.

V tem 6. §. — in to je važno tudi zavoljo večine, ki se danes zahteva — je stalo skonca, da more do šolske službe priti vsak brez ozira na njegovo vero. Grof Gleibach je takrat nasvetoval, da bi se besede „brez ozira na vero“ odvrgele in tedanji minister vitez Hasner ga je v tem toplo podpiral. Toraj se je moralo misliti, da ta določba ni potrebna in ne v notranji zvezi s 3. členom temeljnih postav. Leta 1869. je bila razprava o ljudski šolski postavi, pa se je pokazal drug veter in v §. 48. te postave najdete zopet te besede, katere so leto prej tako skrbno iztrebili.

Postava od leta 1868. je odpravila verski znak šole, §. 2 določuje, da je ves poduk — izvzemši poduk v veronauku — neodvisen od vsake cerkve in verske družbe, in temu se pridruži §. 3., ki pravi, da ima vsak šolski otrok brez ozira na njegovo vero pravico, v šoli prejemati poduk.

Če je ves poduk neodvisen od kake cerkvene ali verske družbe, se vendar pravi, da je odvisen od kake pozitivne vere in če je neodvisen od te, mora biti odvisen od kakega družega vpliva, in ta ne more biti nikakoršen drug, ko vpliv vednosti. In vednost gre uže več let materijalistično-monistično (svojo koristolovno)

lalce pri obdelovanju travnikov, razpiše šest štipendij po 100 gold.

Prošnje za take štipendije se imajo podati c. kr. kmetijski družbi kranjski vsaj do konca meseca marca. Oziralo se bo posebno na take prosilce, ki znajo vsaj toliko nemški, da bodo mogli razumeti nemški poduk.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Kopanje izsuševalnih jarkov.

V prejšnjem razgovoru o posameznih stranskih pritokih sem pretresaval posamezna dela, ki so potrebna pri vsacem potoku ali kanalu, kakor tudi rezultate, katere smemo pričakovati; menim, da sem tudi dokazal, da ni le mogoče vsega močvirja izsušiti, ampak tudi blizu $\frac{2}{3}$ sedanjega površja šote odstraniti, ako se Ljubljani, temu glavnemu recipientu, najviša voda zniža. Vrh tega moram pa še opozoriti, da bode zraven stranskih pritokov tudi treba mnogo malih jarkov poglobiti, ako hočemo spodnjo zemljo izsušiti.

V tisti meri tedaj, kakor se bode nad spodnjo plastjo šota izkopavala, morajo se tudi kulturni jarki globokeje kopati. Šota se pa ne sme tako globoko odvzeti, da bi čez zemljišče zopet nastopila povodenj; to bode moral nadzorovati odbor za obdelovanje močvirja.

Kanali ob gorskih rebrih, ki mejé do močvirja.

Drug pripomoček za izsušenje ljubljanskega močvirja bi bila po mnenju nekaterih naprava kanalov, kateri bi se morali izkopati ob rebrih, ki mejé do močvirja; ti kanali bi bili sposobni za odpeljavo stranskih pritokov in bi služili tudi namakanju zemljišč.

Meni se zdi, da je izvršitev te ideje nepraktična, zelo draga in z ozirom na korist ljubljanskega mesta kratko in malo neizpeljiva. Sledeča razprava bode ta izrek gotovo opravičila.

Po omenjenem programu bi imeli ti kanali prav za prav dvojen namen, in sicer morali bi

- a) najviše vode stranskih pritokov še le na onih krajih v Ljubljano izliti, kjer bi ne mogle močvirju več škodovati;
- b) ob enem tudi služiti namakanju in vodo tja odpeljati, kjer bi se potrebovala.

Ako najprej zadnji namen, namreč „namakanje“ zemljišča, pretresavamo, tedaj moram obstati, da ta ideja ni srečna in tudi ne izpeljiva; ako se namreč vzame, da bode v prihodnje namakanje potrebno ali vsaj povšečno, tedaj bi imeli v prvi vrsti one občine ali oni posestniki pravico do dobivanja vode, ki ležé koj ob stranskih pritokih, in ne bilo bi treba vode še le s pomočjo drugih stavb dalje napeljavati.

To idejo, katero uže stvar sama tako nanese, izrazil je tudi §. 26 deželnega zakona 23. avgusta 1877., ki je še danes v veljavi.

Ti kanali bi se pa tudi ne mogli izpeljati tako, da bi odvezali bremena drugim jarkom.

Na desnem bregu Ljubljanice bi bil tak kanal le tedaj opravičen, ko bi potem zamogel najvišo vodo Ižice, slučajno tudi Iške neposredno odpeljati v globokeji del Ljubljanice, morebiti pod izliv Gruberjevega kanala, drugače bi kopanje novega kanala po višem zemljišču, ki se vzdiguje navzgor proti Karlovški cesti, bilo brez pomena. A za to imamo uže Gruberjev kanal in zra-

ven njega ali pa nad njim se nov vodotoč pač ne more izkopati.

Na levem bregu Ljubljanice bi sicer bil tak kanal mogoč, ki bi prevzel nekaj vode od drugih jarkov; a ker je svet zelo izpodrezen, bi se kanal zamogel še le pri jezu Gradaščice začeti, da bi najvišo vodo tega potoka ali vsaj njeno večino neposredno brez ozira na Mali Graben odpeljal pod ljubljanskim mestom v Ljubljano.

Kakor kažeta načrt situacije in podolžni profil Corrovega kanala, nahaja se na robu višine pri mostu južne železnice razvodje med Vrhniko in Ljubljano, ker vode od tam na eni strani tekó proti Lukovškemu kanalu, na drugi proti Radni; ker pa vsi potoki z Radno vred le malo najviše vode odpeljejo, tedaj bi stroški kopanja kanala ob levih gorskih rebrih v nobeni pravi razmeri ne stali z doseženo koristjo; zato bi bil samo tak kanal nekoliko opravičen, ki bi prevzel na-se nekaj najviše vode iz Gradaščice.

(Dalje prihodnjič.)

Somenj rejnih ovác za povzdigo ovčjereje

bo 14., 15. in 16. aprila v Budapešti. Prignati se smejo domača (ogerska), pa tudi tuja plemena. Ogersko ministerstvo poljedelstva je za najboljšo tako drobnico odločilo 6 premij po 25 zlatov. Kdor hoče kako drobnico prignati na somenj, se ima zadnji čas do 15. marca oglasiti pri somenjskem odboru v Budapešti.

Šolske stvari.

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

(Konec.)

Zdaj pridem do tega, česar nas natolcujejo, namreč, da smo izobraževanju nasprotni. Naše ljudske šole nasprotnikom očitajo, da hočejo vničiti ljudsko šolo in ž njo vred tudi njen učni namen. Jaz pa mislim, da z najboljšo voljo more vničiti ali razdjeti se le to, kar je. Po največ občinah pa o osemletnem obiskovanju šole še govorjenja ni. Naj se pogledajo le olajšave, ki so dane uže po učni naredbi od leta 1870. in so bile leta 1879. še razširjene, in vsakdo mora priti do prepričanja, da pri takih olajšavah, kakoršne se dajo po kmetih in — kakor zmiraj pravijo — z veliko radovoljnostjo, o osemletnem obiskovanju šole se niti govoriti ne more.

Jaz nikakor nisem načeloma nasprotnik osemletnemu obiskovanju šole, nisem nasprotnik temu tam, kjer občina more in hoče trpeti stroške za to. Kar se tiče učnega namena, je pač res težko soditi o njem, kajti nič se ne vé, sega li ta do nebes, ali pa se vendar-le bliža zemlji. Tega mi ne pojasni ne učni načrt; še manj pa morem pritrditi vitezu Hasnerju, ki pravi, da to ni učiteljeva reč. Učni načrti in ukazi so tako nedoločni, da moram misliti, da je to le reč učiteljeva.

Pridem k §. 48., v katerega so se tudi hudo zaganjali. Rad pripoznam, kar je vitez Hasner rekel, da se važnost tega paragrafa dá pretirati. §. 48 ne govori nič družega, ko to, da, če ina učitelj spričevalo zmožnosti za podučevanje, to je, da je iz veronauka izprašan, in se po tem more upati, da se bo morda ogibal pri podučevanju jasnega razpora med cerkvijo in državno naredbo. Če se kdo upira temu in reče: „kako se more

ali kako se morejo vsaj izdatno zmanjšati? Poročevalec prof. E. Perels.

2. Ali si je v Avstriji prizadevati, priti do zavarovanja živine, in v kateri obliki? — Taka se dá misliti ali A. Posilna po poti postave, in to a) za škodo po kugi sploh, b) s tem, da se po zdravstvenih naredbah za hitreje zatrenje kuge posameznim posestnikom živine prizadeta škoda razdeli na vse živinorejce; ali B. zavarovanje vsled prostovoljnega dogovora in to ali a) z delničnim podvzetjem, ali pa b) po nasprotnem zavarovanju deležnikov. — Katera teh oblik ali katere oblike združene se najbolj priporočajo. Poročevalec Rohrmann.

3. S katerimi sredstvi se dá pridelovanje ječmena povzdigniti? Poroča Fasbender.

Kmetijska družba kranjska in njen glavni odbor.

(Dalje.)

Drugi zvezek letnika 1870. obsega:

Zapisnik občnega zbora od dne 4. maja leta 1870.; nadalje

popis razstave, v kateri je bilo o priliki občnega zbora razstavljenega nekoliko kmetijskega orodja, kmetijskih mašin in pridelkov; nadalje

obravnavo o vinogradski postavi od leta 1860., o kateri je poročal gosp. Peter Kosler, in katere so se vdeležili vitez Gutmannsthal, dr. Costa, deželni predsednik Conrad, Schollmayr in dr. Orel; dalje

poročilo o napravi kmetijske šole na Kranjskem; poročevalec bil je gosp. dr. Bleiweis; razprave pa so se vdeležili: Deschmann, dr. Toman, dr. Ahačič in Gutmannsthal; dalje

poročila dr. Ahačič o kmetijstvu škodljivih napakah pri eksekutivni prodaji kmetijskih posestev; obravnave vdeležili so se družbeni predsednik pl. Wurzbach, dr. Costa, vitez Gutmannsthal in Schollmayr; dalje sledi

poročilo o delovanju odborovem za pospeh konjereje na Kranjskem; poročevalec gosp. Jožef Sevnig; dalje

utemeljuje gosp. dr. Bleiweis predlog o povzdigi trgovstva z zgodnjim vipavskim sadjem; dalje

odbornik gosp. Peter Kosler razlaga potrebo, da bi se voznina mnogotere živinske klaje znižala na železnici.

Med posameznimi predlogi nahajamo v prvi vrsti predlog dr. Tomana, ki se glasi tako-le:

„Kmetijska družba naj predsedniku ministerstva grofu Potocki-u, ki je ob enem tudi vodja ministerstva za poljedelstvo, po telegrafičnem potu izrazi svoj poklon in zaupanje ter ga naprosi, da se po deželnem zboru sklenjene in naši deželi silno potrebne postave o razdelitvi pašnikov kmalu rešijo“; znano je, da še le zdaj se rešuje ta stvar in posebno po dr. Tomanu gorko priporočana želja našega deželnega zbora; dalje še sledita

predlog o davku takih žag, katere les izdelujejo v svojih gozdih, in pa

poročilo o zgoščenem mleku.

V dodatku tega zvezka „Naznanil“ nahajamo razun navedenega še:

Navod, kako naj se sušé češplje in kuha slivovec (pôlo obrisov za napravo sušilnic); nadalje

razpravo gosp. Fr. Schollmayr-ja o zložbi zemljišč in napravi skupnih poljskih potov; nadalje

razpravo o liniranem kukcu v kranjskih gozdih; dalje

o škodi, ki jo sneg dela drevju v gozdih in vrtih in kaj storiti, da se odvrne ta škoda, in konečno

c. k. kmetijsko-kemična preiskovalnica na Dunaji.

Mislimo, da se tudi obseg tega zvezka „Naznanil“ hvali in priporoča sam in da bi bilo prav odveč, temu dostavljati kaj drugega kot opazko, da vsak dan donaša nam zdaj sadove onega dela in prizadevanja, katerega je pred nekaj leti modro pričevala naša c. k. kmetijska družba in njen glavni odbor.

(Dalje prihodnjič.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Kanali ob gorskih rebrih, ki mejé do močvirja.

(Dalje.)

Ako opazujemo mér, v kateri bi se ta kanal zamogel kopati in dela, ki bi jih potreboval, tedaj pridemo do sledečih sklepov:

- 1) Ker bi se morala najviša voda Gradaščice v viši legi povjeti, zato se mora kanal pričeti pri jezu v Kozarjah, in tamošnje zatvornice bi se morale primerno popraviti.
- 2) Ker ima mlinski potok Gradaščice od vstopnih zatvornic naprej toliko ovinkov, tik njega pa bi se ne mogel narediti nov kanal, zato bi se moral poslednji do pod mlina na Viču čisto novo izkopati — kakor kaže situacija — in omenjeni mlin bi se moral v ta namen podreti.
- 3) Pod Vičem bi se morale zidati vzporne zatvornice, da bi ne bilo treba tudi obeh sledečih mlin-skih padov odstraniti, namreč onega pri parketni fabriki in pri Kolizejskem mlinu; te zatvornice bi ob času nizke vode kanal popolnem zaprle in s tem bi se obema stavbama zagotovila potrebna gonilna voda.
- 4) Da bi se zadnji namen dosegel, moral bi se vrh tega za Glinšico zidati sifon pod kanalom, da bi se njegove vode ne odtegnile Kolizejskemu mlinu.
- 5) Od tu naprej bi se kanal lahko izkopal vzporedno z južno železnico zadej za fabriko za tobak do celovške državne ceste; lepe nasadbe Latermanovega drevoreda bi se vsled tega tembolj poškodovale, ker bi bil ta kanal ob času plitve vode, tedaj večí del leta, popolnem suh.
- 6) Največ težav pa daje še le naslednji kos. Od celovške ceste naprej bi moral kanal iti mimo Kozlerjeve pivarne in zaradi Činkeljeve fabrike ali pod to fabriko ali pa pod kolodvorom Rudolfove železnice, potem naprej tja za mestno pokopališče, in od tam pod južno železnico dalje proti Udmatu; pod to vasjo pa bi se izlival v Ljubljano.

Lahko se razvidi uže iz tega popisa, kako velikan-ske težave bi naredilo tako delo; še bolj se pa pokažejo te ovire, ako pridjani podolžni profil bolj natanko pogledamo.

Ako prevdarimo dobiček, ki bi narastel iz tega objekta fondu za obdelovanje močvirja, in ako pomislimo škodo, ki bi jo sploh kopanje napravilo, tedaj pridemo do sledečega sklepa:

Ako se kanalu novo dno struge dene pri jezcu v Kozarjah na kvoto 295,66, toraj za 2 metra niže, kot je tamošnji glavni prag, kar bi namreč Malemu grabnu odvzelo mnogo bremena, in ako se vzame, da potem najviša voda ne bode več stopila čez prag jezca, temuč, da bode le toliko vode prišlo v Mali graben, kar je odteče pri jezcu skozi obe zatvornici (ki se pa morate popraviti), tedaj bi množina vode, ki jo kanal odpelje pri padu 1:2000, vsega skup ne znašala več kot 207 kub. metrov. Uže pri tem malem padu bi se pa moralo mnogo kopati.

Ko bi se naredil dvojno tako velik pad, namreč 1:1000, kakor je narisano v pridjanem podolžnem profilu, bi merila odpeljana voda še le 29 kub. metrov.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Nekoliko črtic o cistercijskem samostanu pri Kostanjevici.

Ko je bila v „Vrtcu“ opisana Kostanjevica in bližnji samostan Cistercijenzov, ki je zdaj bivališče c. kr. okr. sodnije, davkarije in gozdarskega urada, je gosp. pisatelj omenil tudi roparskega napada Bošnjakov na ta samostan pod vodjo roparjev Bišiča. Tukajšnje ljudstvo vé še marsikaj po ustnem izročilu o tem napadu pripovedovati, ki se jako vjema z zapisanim sporočilom menihov, ki so takrat bili v samostanu. Pripoveduje se pa še o nekem drugem takem napadu, ki so ga naknili težko če ne izvršiti takrat precéj roparski Vlahi iz sosednega Žumberka, pa jim je spodletelo.

O prvem roparskem napadu je znano, da je dne 29. julija 1736. leta napadlo 50 bosenskih roparjev (če niso bili žumberški Vskoki) imenovani samostan, katerim je zapovedoval nek turški Vlah, po imenu Bišič, ki je samostanu napravil silno škodo. Omenjeno meniško sporočilo pravi, da so roparji celih pet ur po samostanu razsajali ter da so vgrabljeni plen odnesli v Žumberk. Nesli so pa tudi enega svojih pajdašev seboj, katerega je vstrelil samostanski lovec. Da bi ga nihče ne spoznal, so mu odrezali glavo, telo pa so nad Orehovcami v nekem jarku zakopali. Kraj, kjer ta ropar leži, je še zdaj dobro znan. — Ker je bila roparjem tolika skrb, da bi kdo ubitega ne spoznal, je to gotovo znamenje, da niso prišli naravnost iz Bosne sèm ropat, ampak da so bili bliže, to je v Žumberku, domá.

Sporočilo pravi nadalje, da so roparji vlomili v 25 sob, ter da so izpraznili vse omare, omarce in škrinje, ter jih razbili. Pobrli so ves denar, zlatnino, srebernino, ure, tobačnice, cinasto posodo, puške in perilo; kar se ni dalo odnesti, so pa pokončali, okna pobili, podobe vničili, tako, da strašnega razdjanja ni moč popisati.

Iz nadaljnega sporočila se dá sklepati, da tudi samostanski ljudje niso rok križem držali ter da so se roparjem postavili v bran, drugače bi ne bilo ranjenih in ubitih. Umorjeni so bili: O. Sigmund Žigan, zadet od dveh krogelj, je padel pri korskih stopnicah; Matija Cvertnik, zadet v prsi, je padel v tako zvani sobi za tujce; o. Evgenij Jurič, zadet v prsi, je umrl zadnjega julija; brata Mihaela Purgarja, samostanskega zdravnika, so s puškimi kopiti silno poškodovali, dobil je v spodnji del života 3 kroglje, in ko je na tleh pred zlodji ležal,

so se posvetovali, ali bi mu glavo odsekali ali ga pa na kose razsekali; na to ga vdari eden s sekirino ostrino po glavi ter pové pajdašem, da je uže mrtev; ta ga potem do čistega obere. Mrtvo truplo so pa rabili za pručico, ko so s plenom tovorili svoje konje. Ta zdravnik se jim je gotovo v bran postavil, drugače bi menda ne bili tako ljuto ravnali z njim. Matija Klemenčič je bil od kroglje zadet v pleče; Juriju Lusku je bila leva roka na dveh krajih s sabljo presekana skozi kost; Ivan Lužar je bil s sabljo preko levega lica hudo ranjen; Anton Pevec, samostanski kovač, je dobil smrtni udarec s sabljo preko glave. Huje ali manj ranjeni so bili tudi Matija Makovec, Matija Fink, Žulič, Miha Zovič, Marko Frankovič, Miha Čučnik in Andrej Dalan in še več drugih. Po zadnjih imenih, ki so vsa tukajšnja družinska imena razun Finka in Dalana, ki je bil sodar samostanski, je soditi, da so prišli kmetje menihom na pomoč, pa so propali preveliki sili. Nekateri menihi so se umaknili in poskrili po raznih skrivališčih, in ti so tudi zdravo kožo ohranili.

Drugi napad na tukajšnji samostan se je po ljudski pravljici godil nekoliko pozneje. Roparji, katerim menda pota niso bila dobro znana, so prisilili necega kmeta iz hribov, menda iz Ošterca, da jih je vodil. Poslali pa so enega svojih ljudi, ki je imel nalog, splaziti se v samostan ter ponoči roparjem vrata odpreti. Preoblečen ropar res pride v samostan in ko vse potihne, se splazi k vratarju, ga umori, mu pobere ključé in vzame menihovo kuto ter jo obleče. Tako preoblečen gre tovarišem vrata odpret. Ko se vrata odpro in roparji meniha mesto tovarša zagledajo, mu précej eden glavo odseka. V tem hipu pa tudi roparji spoznajo glavo svojiga pajdaša. Strah jih obide ter puste samostan v miru; glavo usmrtenega roparja pa vzamejo sabo. To dogodbo kaže tudi podoba pred velikimi samostanskimi vratmi na zid slikana, ki ima sledeči napis: Glej, vrata nebeška! Ne tatje, ne Vlahi, ne roparji, (ampak) pravični pojdejo skoz nje. Podoba kaže Marijo z detetom Jezusom zgorej, spodej pa na desno neko božanstvo z glavo roparjevo v roki, telo njegovo v kuti, in družega roparja z mečem v roki; na levo je ženska podoba, ki čuvaju denar v roko daje.

Od tod mora omenjeni kmet, za to nesrečo dobro tepen, roparje voditi v Šentjerneji, kjer so mislili obiskati gospoda župnika. Pa Šentjernejčanje so to za časa zvedeli in so začeli plat zvona biti. Ko Vlahi to čujejo, se obernejo proti Pleterjem, kjer so imeli jezuiti samostan, ter se tam menda dobro odškodvajo.

Tukajšnji kraj je nekdam po Vlahih veliko trpel, zdaj smo si dobri sosedje. Ko sem lansko jesen v družbi nekaterih gospodov potoval od Kostanjevice v žumberško krajino in sicer k sv. Petku, kjer je bil ravno velik živinski somenj, od tod na Kalije, Mrzlo polje, k Sv. Ivanu, v Stojdrago do Velike doline, moram reči, da sem dobil o Žumberčanih vse druge pojme, kakor sem jih poprej imel. Posebno mi je prilegla se tamošnja vljudnost in postrežnost, snaga po hišah in pa mirni otroci. O surovosti pri otrocih, ki pri nas, odkar se je šiba iz šole odpravila, silno napreduje, nisem po vsem Žumberku nič zapazil. A.

Govor poslanca Kluna

pri proračunski obravnavi v zbornici poslancev

27. februarija 1883.

(Dalje in konec.)

Ni se tedaj čuditi, ako je postalo ljudstvo nekako razburjeno, kar se je kazalo pri davkoplačevanju; ljud-

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagasky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Iztrebljenje Gruberjevega kanala.

Po mojem mnenju naj se principijelno sklene, da se najprej Gruberjevemu kanalu struga poglobi, s trebljenjem Ljubljanice, ki teče skozi mesto, pa naj se začasno še nekoliko počaka. Poprej sem tudi uže omenil in dokazal, da se s prvim delom vred tudi mora ponižati zadnji kos Ljubljanice od izliva Gruberjevega kanala naprej. Od izpeljave te kunete pa je tudi odvisno, da se zamore Gruberjev kanal v spodnjem koncu popolnem izkopati, in sicer — kakor je to zapisano v proračunih stroškov — vse delo dokončati na suhem, zato je treba:

1) najprej izbiti in izstreliti kuneto, za kar eno leto zadostuje, ker bi se lahko delalo tudi ob času višje vode.

2) Kakor bi se začelo kopati in iztrebljavati, moralo bi se tudi ob enem navoziti na dotično mesto vse gradivo, ki je potrebno za zidanje projektiranih vzpornih zatvornic, kajti ako hočemo Gruberjev kanal iztrebiti, moramo ga tudi zapreti in koristno je, če porabimo vzporne zatvornice tudi za zaprtje vode. O teh zapiralnih zatvornicah bodem še pozneje omenil potrebne reči.

3) Naj se reka zagradi ob času, ko se bodo pomladanske najvišje vode uže upadle in ne bode več pričakovati večje višine vode. Zapiralni nasip naj se naredi v profilu štev. 2; ker se mora kanal razširiti, dobilo bi se tu potrebno gradivo za nasipovanje.

4) O ravno tem času, ko se bode voda zgradila, naj se zida provizoričen most čez Gruberjev kanal, ki bode nadomestoval dolenski (karlovški) most, kedar se bode ta popravljaj.

5) Ko bode narejen zgornji nasip čez vodo, tedaj se morajo koj pričeti zidati vzporne zatvornice. Ker bode potrebno gradivo za zidanje uže poprej na mestu pripravljeno, lahko se bode podzidje teh zatvornic v 2 mesecih dokončalo. Najbolji čas za zidanje so pač meseci junij, julij in avgust, ker je v tem času voda najmanj napeta in bi zato tudi slučajno nastale srednje vode zamogle neškodljivo odteči skozi Ljubljanico.

Železni deli se bodo v kratkem času lahko montirali (pripravili), tako da se bodo zatvornice v imenovanih treh mesecih zamogle dokončati.

6) S tem delom vred mora se začeti popravljati dolenski most in tudi dovršiti. Kakor sem uže poprej omenil, treba mu bode obloke in srednji steber podreti in strugo ponižati; to se bode pa moralo delati le polagoma, da se spodnja tla ne pretresejo in ne zrahljajo. Zato bode treba pilote le v taki globočini odrezati, da se bode novo dno struge zamoglo na-nje postaviti.

Ko se bodo mostu opore popravile, mora se takoj vložiti železna konstrukcija in most oddati v porabo.

7) Kakor hitro bode to dokončano, naj se vložé železni bruni v zatvornice, provizorični nasip pa, ki je vodo zapiral, naj se podere, kolikor to dovoli višina vode. V zapornice vloženi železni bruni bodo vodo v Ljubljanici zgradili in jo tako prisilili, da bode tekla skozi ljubljansko mesto tudi ob času najplitvejše vode. Ko bi pridrle višje vode, mora se s ponižanjem struge v kanalu nekaj časa ponehati, da bi se tudi kanal lahko porabil za odpeljavo najvišje vode.

8) Trebilna dela v kanalu se ločijo na 2 vrsti, in sicer razločujem:

- a) Pravo znižanje dna struge, ki bi se izvršilo z izkopanjem prsti in prodovja in na nekaterih mestih z izstreljanjem kamenja;
- b) zidanje taloudnih tlakov, in konečno
- c) postavljanje taloudnih zidov, ki bi bili v varstvo sedanjemu obrežnemu zidovju.

Kar leži kanala pred zatvornicami, moralo se ga bode potrebiti pod vodo z vodotrebnikom (Bagger), od zatvornice naprej pa se bode lahko delalo na suhem. To je dobiček, ki se bode dosegel samo z izkopanjem kunete v zadnjem koncu Ljubljanice in s pomočjo zatvornic.

Kanal pred zatvornicami se bode smel še le tedaj ponižati z vodotrebnikom, ko bode spodnji konec struge popolnem poglobljen.

Predno se pa bode začelo dalje izkopavati, mora se na dnu struge narediti mala kuneta, po kateri se bode odtekala izpodtalna in ona voda, ki bode prilezla skozi sklade železnih brunov pri zatvornici; ta odvodni jarek se bode sproti globokeje izkopaval, kakor bode celo napredovalo.

(Dalje prihodnjič.)

Zapisnik

Slovenske Matice.

a) Posvetovanje književnega in gospodarskega odseka 31. januarja 1883.

Prvosednik: g. J. Marn; odborniki: gg. dr. A. Jarc, A. Kržič, Fr. Levec, A. Praprotnik, L. Robič, A. Senekovič, Fr. Šuklje, J. Tomšič, J. Vavrū, M. Vodušek, Fr. Wiesthaler, V. Zupančič, dr. J. Zupanec; tajnik: g. Fr. Orešec.

Gospod prvosednik pove, da nekatere silne in tudi sitne stvari zahtevajo, da se književni in gospodarski odsek, ker odboru ne mogoče, koj posvetujeta in o njih določita.

Prebravši dopis g. B. Raiča od 26. januarja, da bi Matica do konca julija v cirilici izdala Cafov „Dopolnek, popravek in razjasnilo k Miklošičevemu starosl. slovarju“, pravi: Ultra posse nemo tenetur. V cirilici do julija in v zdanjih stiskah Matici tega spisa natisniti ne mogoče.

Ves odbor pritrudi svētu, da se g. B. Raiču tako odgovori.

„Slovensko bralno in podporno društvo v Gorici“ želi biti brezplačni ud Matice Slovenske.

Odgovori se mu, da se tako sprejeti ne more. Ako bodo društva zastoj knjige prejemale, kako more Matica obstati?

O prošnjah za knjige pravi gospod prvosednik, da Matica nema več toliko knjig, nekterih celo nič več. V dopisu od 16. januarja piše tudi g. Robič, naj se nikomu več ne darujejo knjige. Konec leta 1881. bilo je Matici glavni povrniti 8370 gold. 40 kr., kar se je za izdavanje knjig in za druge reči več potrosilo, kakor bi se bilo smelo. To posojilo povrniti Matici glavni bode mogoče le po dohodkih od prodanih knjig. Gosp. prvosednik zatorej svetuje, da se knjige nekoliko časa ne darujejo, o priliki pa naj Matica sama naznani, kterih knjig še more in hoče potrebnim prošnjikom v dovoljene namene darovati.

Tudi ta predlog se enoglasno odobri.

Gosp. dr. Jože Pajek vrnil je Vrazovo slovensko književno zapuščino, posojeno mu za spisovanje kulturhistoričnih razmer štajarskih Slovencev, in svetuje, Matica naj izdá Vrazovo zapuščino z napevi vred.

Gospodarske novice.

Kuretninska jajca za valenje.

Nemški kmetijski pa tudi drugi časniki prinašajo spomladanski čas redno, se ve da med „oglas“ ponudbe kuretninskih jajc za valenje, in to od različnih lepih in redkih plemen kurjih, gosjih in račjih, med temi od plemen domačih in tujih dežel, še celó iz družih delov svetá. — Cena jajcem je redno tem viša, kolikor imenitnejša je dotična kuretnina; navadno stane tako jajce do 50 krajc., včasih celó še mnogo več. — Kdor na kmetih živi in je toliko premožen, da mu še nad davek in nad redne hišne potrebe ostaja, rad si omisli kaj novega in veseli ga, gledati na svojem dvorišči kuretnino, kakoršna se ne vidi povsod, ali tudi na svoji bližnji vodi race in gosi nenavadne unanjosti. Takega kmetovalca zapeljejo dostikrat zgoraj omenjene ponudbe, toda redno se taki prijatelji kuretnine v malo tednih prepričajo, posebno ako si so jajca naročili od daleč, da je bil ves za taka kurja plemena izdan denar zavržen. Nek kmetovalec priobčuje v nemškem Hirschmanovem časniku „Landw. Zeitg.“ svoje skušnje, po katerih so se mu edino le tako kupljena gosja jajca tu in tam zvalila, sicer pa ne eno jajce ne, in zato svari pred nakupovanjem jajc, katera se morajo po pošti pošiljati ali sicer daleč prevažati. Omenjeni časnik pravi, da je še zmiraj ceneje, take posebne vrste kuretnino kupiti živo, in dalje priporoča, razpisati darila za način prevažanja takih jajc, po katerem bi se jim ohranila sposobnost za valenje.

Da se teleta ne preobjedó.

Znano je, da se mnogokrat lepa teleta končajo s tem, da se preveč napijó, in to se najraje tedaj zgodi, ako se tele po splošni navadi h kravi spušča po trikrat na dan in je tele veliko, krava pa zeló mlečna. Ker mora gospodar skrb za teleta redno prepuščati deklam, te včasih pazijo, dostikrat pa tudi ne, gospodar na enkrat zvé, da je tele bolno in dostikrat še ne ve, zakaj.

Zabraniti tedaj, da se teleta ne preobjedó, kar je največkratni vzrok telečjih bolezni, priporoča živinorejec, da se tele prvi čas do 10 dni starosti po večkrat spušča h kravi in to najbolje podnevi na vsake tri ure. Ako se tega časa natanko drži, tele ne bode nikdar preveč lačno, tedaj ne prestrastno na mleko, krava bode tudi vselej po menj mleka imela in tele bode vsake tri ure prebavilo zavžito mleko in se dobro redilo.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Iztrebljenje Gruberjevega kanala.

(Dalje.)

O taloudnem zidovji, ki naj se postavi za varstvo sedanjega obrežnega zidovja, samó toliko omenim, da se mora zidati le sukcesivno v manjših oddelkih in sicer od Dolenjskega mosta naprej, kakor voda teče; drugače bi znala kaka višja voda temelj odkriti in spodkopati, zidovje pa podreti.

Vsa dela na Gruberjevem kanalu zamorejo se dokončati v kacin 2 letih.

Pri tej priliki moram še dati potrebne namigleje, kakim zahtevam naj vstrežajo zatvornice gledé uravnave

višin vode v Ljubljani in kako naj se z zatvornicami ravna.

Kakor sem uže poprej omenil, bodo štirje vloženi bruni vodo v Gruberjevem kanalu tako popolnoma zajezili, da bode vsa najplitvejša voda tekla po (takrat že ponižani) Ljubljani. Med tistim časom pa, ko ne bode še dokončano znižanje struge Ljubljanice, tedaj posebno med delom, ko mora najplitvejša voda pri državnem ljubljanskem vodomeru stati na kvoti 285,442, da pride v mesto, — med tem časom pa bi vsa najplitvejša voda všla skozi zatvornice, ako bodo vloženi samo 4 bruni.

To se pak na vsak način ne sme zgoditi in zato bode nastala potreba, vložiti 7 brunov v vsako zatvornico, da se bode potem najplitvejša voda odtekala po Ljubljani.

Pod zatvornicami se pa bode med tem časom jelo delati in zato naj bi tudi srednje vode kolikor mogoče šle po Ljubljani dalje; vsled tega bode zopet potreba, več brunov vložiti, da ne bode voda pridrla v Gruberjev kanal.

V dotičnem proračunu so postavljeni stroški za 10 brunov za vsako odprtje v zatvornicah; ako bodo ti bruni vloženi, se bodo zatvornice lahko zaprle do 4.7 nad dnom, to je, tako visoko, kot sega v podolžnem profilu narisana znižana najvišja voda. Ta višina vode se pa vjema z znižanjem najvišje vode za blizo 1.46 metra pri državnem ljubljanskem vodomeru; zato se zamore do te višine srednje vode brez ovire naprej delati v Gruberjevem kanalu.

Iztrebljenje Ljubljanice.

Kakor sem uže poprej omenil, je po mojem mnenju najbolje, če se ponižanje Ljubljanice začasno opusti, kar se jako priporoča iz gospodarstvenega, kakor tudi iz denarnega stališča.

Sledeča premišljevanja so me namreč privedla do tega sklepa:

1. Vsled ponižanja Gruberjevega kanala samega se bode najvišja voda v Ljubljani toliko znižala, da bode kmetovalcem na močvirji — ki bodo med tem način svojega gospodarstva uravnati morali po spremenjenih razmerah — jako težko zadostiti vsem tirjavim, ki se bodo stavile do njih.

2. Ako se daljše ponižanje Ljubljanice odloži, potrebovali se bodo denarni pripomočki le po malem, in sicer na tak način, da bodo gospodarji svoje doneske uže plačevali iz zvikšanih dohodkov svoje zemlje.

2. Med tem bode deželno glavno mesto Ljubljana dobilo potreben čas, ne le pretresovati vprašanja gledé postavljenja obrežnega podzidja, potem gledé spremembe sedanje sisteme kanaliziranja, temuč tudi v istini dovršiti te stavbe, ki so tako potrebne razcvitanju mesta in krepkemu razvitku njegovih koristi.

Pred vsem pa nastane vprašanje, kako globoko se bode najvišja voda upadla, ako se dela v Gruberjevem kanalu in v zadnjem koncu Ljubljanice izvršijo po tem projektu, s ponižanjem Ljubljanice, kar je teče skozi Ljubljano, pa se začasno še počaka?

Ako se stvar tako uravna in se množina vode ceni na 378 kub. metrov, kažejo nam dotični računi, da se bode sedanja najvišja voda znižala za 1.70 m., ako se račun naredi po najmanjših profilih pretoka, namreč za profil števil. 56 v Ljubljani in za profil števil. 33 v Gruberjevem kanalu; pri teh profilih bode tedaj najvišja voda znižana za 1.70 m., kar pa bode pri državnem ljubljanskem vodomeru izdalo menda le blizo 1.65 m.

To bi bilo pa za največi del močvirja uže izdaten dobiček, ki bi dajal prebivalcem močvirja dovolj spodbude, vspešno se poprijeti obdelovanja.

Nihče ne more dvomiti, da se ne bode vsaj 8 do 10 let potrebovalo, predno bode šota izkopana na onih krajih, ki se bodo izsušili s tem ponižanjem najviše vode; ravno to je pa tisti čas, v katerem bi se lahko prenehalo z deli pri onem kosu Ljubljani, kar jo teče skozi mesto.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Coroninijev klub pri obravnavi nove šolske postave.

Coroninijev klub imenuje se „liberalno središče“ ali „levo središče“.

Ko se je preteklo jesen ta klub osnoval, obsojevali so ga levičarji in zasramovali, rekoč, da nima ne programa ne tudi zadostnega števila udov, tedaj tudi ne pomena v zborničnih bojih.

Zbornična desnica gledala je hladno to novo snov, pozna zadosti grofa Coroninija in tudi one gospode, kateri so se mu pridružili, zato je pa tudi čakala dejanj novega kluba; prej ni imela vzroka soditi ga. — In nekaj dejanja njegovega pokazalo se je v budgetni razpravi, govoril je Coronini nekaj o programu klubovem, in klub glasoval je za budget. — Da bode tako, se ni nikdar dvomilo; ker znano je, da se Coronini čuti poklicanega, prevzeti svoj čas dedšino grofa Taaffe-a; ako to sploh misli, mora zmiraj in brez pomisleka glasovati za vsa tako imenovana državna vprašanja.

Druga prilika, rogé pokazati, dana je bila pri šolski postavi. — Tukaj šlo je v prvi vrsti za veliko politično vprašanje, v drugi vrsti še le za kulturno, oziroma versko. — Dolgo se ni čulo, na katero stran se bode obrnil klub Coroninijev. Oni, ki so ga dobro sodili, mislili so, da bode nekaj udov glasovalo zoper postavo, večidel pa da se ne bode vdeležil, in tako švigal klub na levo, ne da bi v svoji večini nasprotoval desnici.

Pokazalo se je, da so taki preroki Coroninijev klub sodili predobro, posebno ako so ga smatrali za tajnega zaveznika sedanje vlade. — Postopanje Coroninijevcev pri šolski postavi dalo jim je prav jasni pečat odločnega nasprotstva sedanje vlade.

Pokazalo se je, da je Coronini in njegov klub, izrekoma vsi merodajniši udje njegovi, zmiraj in zanesljiv zaveznik združene levice, in da to hoče tudi vselej pokazati, kedar bi se šlo za to, da se razruši zbornična večina, ali pa, da se vladi delajo težave ali zapreke s končnim namenom doseči odstop sedanje vlade.

Grof Taaffe se je tedaj koj pri prvi priliki nedvornjivo prepričal, da v klubu Coroninijevem nima one srednje stranke, o kateri se je svoj čas zmiraj govorilo, temveč da tiče v nji ravno najodločnejši njegovi nasprotniki, kateri bi mu prej nevarni postali, kakor izrečeni levičarji, posebno tedaj, ako bi se sedanja vlada kdaj še tako motila in hotela Coroninijevce prištevati k svojim prijateljem.

Ali bode sedanja vlada sprevidela, pri čem je s Coroninijem? Ali bi vendar enkrat storila konec sedanjemu gospodarstvu na Primorskem, od koder ji prihajajo uže od nekdanj — le nasprotniki!

Naši dopisi.

Iz Slatine v Rumuniji. — Gospod E. Kramar, popotni učitelj kmetijstva v Ljubljani, je dal na svitlo spis pod naslovom: „Musterplan für landwirthschaftliche Bauten für Krain“.

Dasi me tudi jako veseli, da gospod Kramar kot mlad kmetovalec za blagor dežele v napredovalnem smislu deluje, vendar bi želel, da bi bil on, kot nov delavec na gospodarsko-literarnem polju, tudi vire zaznamoval, iz katerih je zajemal; in to tem več, ker je v svojem spisu večinoma tekst, popolnoma pa načrte iz mojega dela 1876/78 prepisal.

Gospod Kramar je pač memogredé na 4. strani naredil opazko: Glej stran 12 dela: „Die landwirthschaftlichen Bauten von Arthur von Hohenbruck 1878.“ Vendar pa gospod Kramar ni mogel lahko prezreti, kar je na 1. strani istega dela z raztegnenimi črkami tiskano, kjer namreč gospod Hohenbruck sam pravi: Za Kranjsko je to delo zvršil gospod Franc Schollmayr, ud centralnega odbora v Ljubljani.

Te načrte iz pl. Hohenbruck-ovega dela, list 12, 13, 14, katere je gospod Kramar porabil, so mi naredili l. 1876. kot izkušeni strokovnjaki, mnogočislani gospodje: za Bohinj župnik Janez Mesar, za Kočevje oskrbnik gozda Ernest Faber, za Metliko fužinarski vodja Ant. Homač, za okolico ljubljansko in močvirje mestni tesarski mojster Gvajec. Posnetek in risarsko delo sem jaz sam plačal.

Ti gospodje so bili tudi naznanjeni. Tudi nisem nikoli pohvalnih pisem in priznanj, katere sem vsled pomoči svojih vrlih in inteligentnih sodelavcev kranjskih (ki jih nikoli ne bodem pozabil) od vis. ministerstva prejel, za-se ohranil, marveč sem take dekrete, prepisane, vselej omenjenim gospodom s posebno hvalo pošiljal, kar je tudi centralni odbor meni nasproti preprijazno storil. Kot ud centralnega odbora sem skozi 12 let s pomočjo spretnih gospodov sodelavcev veliko število del dovršil, katera so za deželo kranjsko jako važna, tako, da bi se še marsikaj iz njih posneti dalo, ako le volje in razuma ne manjka.

Fran Schollmayr.

Z Dunaja 7. maja. — Še ves pretekli teden razlegali so se hudo brenčeči glasovi po pred tednom končani šolski razpravi. Levica zbornična naročila si je še toliko kadila iz krogov svojih pristašev, da bi se bila šolska razprava gotovo nadaljevala še zunaj zbornice do prihodnje jeseni, ako bi ne bila vlada in pa najviša moč v državi modro za to skrbela, da je uže četrti dan po sklenjenem načrtu postave v zbornici oni sklep postal postava vsled najvišega potrjenja.

Da se je to zgodilo nenavadno hitro in da se je najviše potrjenje tudi nemudoma razglasilo, je nedvornjivo znamenje popolnega soglasja krone, vlade in večine obeh zbornic; iz tega se pa tudi razvidi trdo stanje sedanje vlade.

Obravnave državnega zbora preteklega tedna obsegajo celo dolgo vrsto manjih pa zelo važnih postav. Sprejeta je bila med drugimi postava za napravo železnice s Harpelj v Trst in pa naredba, po kateri ima država pravico voziti po južni železnici iz Ljubljane do Divače, se ve da proti primerni odškodnini. S tem je sprejeta neposredna zveza državnih železnic od Dunaja do Trsta, in dana jej je moč, vožnino po teh železnicah vrediti po potrebah kmetijstva in trgovine.

Enako sprejela se je tudi postava za napravo pomenljivega dela dalmatinske železnice; tudi za Šlezko sprejela se je lokalna železnica; na vrsto pa pridete jutri še dve važni postavi, namreč: postava o skladbi zemljišč, pri kateri se bode zbornica poslancev pri-

se navadi žganja, — potem je pa uže naprej podpisan propad hiše. Vrnimo se toraj k mleku in držimo se ga!

Največja težava je pri vsakem gospodarstvu, vse mleko, kar ga ostaja nad domačo potrebo, — dobro v denar spraviti. — Prvo je pri tem pač, mleko samo prodajati, ako je cena le primerna, kar je pa med Slovenci le redko kje, — morebiti v Trstu, deloma v Gorici, ali v nekaterih manjih pa bogato obljudenih krajih. Ljubljana večidel še plačuje mleko po stari meri in ceni, to je star bokal po 10 krajcarjev, Trst ima boljše ceno kljub slabejega mleka in za nas je posebno važno, da se splačuje Lahom z Benečanskega dovažati frišno mleko v Trst po železnici, — pri tem se nam zdi, da bi se moralo tudi za nas splačevati vsaj s Kranjskega mleko pošiljati v Trst, — zdaj, ko se vožnina za kmetijske pridelke na železnicah sploh znižuje. — Dunaj nam bo za mleko preoddaljen, — tam velja liter frišnega neposnetega mleka poprek 16 krajcarjev. — Ako bi pa ne kazalo mleka pošiljati na Dunaj, — pa ni dvomiti, da bo kazalo tje pošiljati dobro izdelano surovo maslo. Tam ima surovo maslo sploh dobro ceno, — Dunaj pa ima tudi mnogo dobrih zvez z unajnimi, zapadnimi in izhodnimi trgi, kjer se tako blago zasilo dobro ceno prodaja in v velikih množinah. Pisatelj teh vrst govoril je zadnje dni z večjim posestnikom Bukovincem, kateri mu je trdil, da na izhodno stran v Romunsko prodaja svoje surovo maslo sedaj po pet frankov (okroglo tri goldinarje) kilo. — Na Slovenskem pri nas ima surovo maslo navadno ceno 40 krajcarjev stari funt, ali malo nad 70 krajcarjev kilo.

Ako se pa hoče misliti na kupčijo z mlekom ali mlečnimi izdelki, treba je umnega ravnanja — in to na vse strani; — preskrbeti je treba dobre mlečne živine, dobre krme, treba je dobrozračnih, snažnih živinskih hlevov, umnega krmenja; v prvi vrsti je snažnost in red, to je podlaga zdrave živine in zdravega, dobrega mleka. — Pri mleku je zopet snažnost prva podlaga njegove dobrote, snažna mora biti dekla, katera molze, posoda, v katero molze, posoda, v katero se mleko pretaka in v kateri se spravlja, in snažna mora biti shramba, v kateri se mleko spravlja. Tudi le mala napaka pri eni teh reči kazi nam mleko, skazi nam smetano, surovo maslo itd.

Ravnanje z mlekom je tudi prav pomenljivo, posebno tedaj, ako se mleko frišno daleč pošilja na trg; — o tem spregovorimo pri drugi priliki.

Vojska bramorju!

Mnogo škode provzročujejo navadno po vrtilih in njivah tako zvani bramorji s tem, da zeliščem korenine spodjedajo. Marsikdo bi rad tem nadležnim in res škodljivim živalicam v okom prišel, bi jih zeló rad pregnal in pokončal. Res se jih je mnogo pokončalo po vrtilih s tem, da so se nastavljale z vodo napolnjene posode, a vsakdo, ako jih je še tako vrlo s tem preganjal, sprevidel je hitro, da jim tako ne more kaj zeló v okom priti. Tu pri nas pričeli so mnogi jih z zdruhim veliko boljim pomočkom pokončevati. V ta namen se vzame v steklenico polovico ribjega olja in drugo polovico navadne čiste mrzle vode, in to se toliko časa meša, da dobi popolno belo barvo, to je toliko časa, da se popolno vmeša voda med ribje olje. Ko se to stori, treba je, da se poišče bramorjevo stanovališče in to tako, da varno s prstom zasleduješ površno bramorjevo pot toliko časa, da se v zemljo spusti. Treba je tu luknjo s prstom vtrditi, da se ne zasuje. Ko si to storil, vlij omenjene mešanice primeroma dve žlici v luknjo. Toda, akoravno si dobro premešal, predno sipričel rabiti, dobro

storiš, ako pred vsakim prilivanjem še nekoliko pomešaš. Ko si tako luknjo zalil, pazi, v treh do petih minutah prikobaca ti neljubi gost iz svoje domačije. Toda zgubil je svojo lepo rumeno barvo in postal je skoraj popolnoma črn. Zdaj ga lahko opazuješ. Tako klaverno leze od luknje proč proti kakemu zatišju. Toda tudi, ako ga pustiš, da leze, in ob tem času svoje delo nadaljuješ, dobil ga boš gotovo v petih minutah najdalj čevelj od luknje poginjenega. Ako ga opazuješ, videl boš, kako nestanovitna in klaverna je hoja in kako že pojema. Izmed sto lukenj, kjer sem to delo opazoval, spravili smo jih ne manj ko 89 na dan. Drugi so bili preveč globoko v zemlji ali pa so bile luknje prazne. Bramor, ki smo ga v posodi opazovali, ako bi bil znabiti le omamljen, se najmanj tri dni ni premenil, tedaj gotovo znamenje, da je popolnoma poginil.

Tedaj vi, ki vam ta mrčes po vrtilih veliko škode provzročuje, poskusite s tem pomočkom, da se prepričate, da velja, in da se tega nadležnega mrčesa brzo in zeló cenó znebite. Vsekako ga pa ložej preganjati, ako zemlja še ni na novo zrahljana, ker tedaj pot ložej zasledujete. Poskusite in prepričajte se, poskušnja velja! K—cev.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Iztrebljenje Ljubljaniče.

(Dalje.)

Tudi se ne sme prezreti, da bode treba šotni svet še več let obdelovati; ko bi se tedaj popolnoma izsušil, škodovalo bi se s tem le kmetijstvu in tudi iz teh vzrokov se priporoča, polagoma in ne hitro postopati.

Mislím, da je to mnenje pravo, in vsled tega mi le še ostaje, da izpregovorim o potrebnih delih v Ljubljaniči.

Tu se mora ponižanje dovršiti v dveh ločenih oddelkih, kakor se je to zgodilo pri zadnjem iztrebljenju; in sicer se mora trebiti od izliva mlinskega potoka Gradaščice navzgor proti Malemu grabnu, in navzdol do izliva Gruberjevega kanala.

To ločitev tirjajo naravne razmere, ker je potrebno, da se bode zamogla voda mlinskega potoka Gradaščice odpeljati po Gruberjevem kanalu in drugič, da se bode zamogla Ljubljaniča v primernih časih poplakniti.

V ta namen je treba pod izlivom mlinskega potoka zatvornice zidati, ki bodo vodo zapirale in tej nalogi vstrezale. — Priloženi projekt kaže, kako naj se napravi te zatvornice; pri tem pa si dovoljujem omeniti, da je konstrukcija tega objekta enaka oni, ki jo je gosp. c. kr. stavbeni svetovalec Hausner izumil in porabil pri zadnjem iztrebljenju.

Ta zapiralna zatvornica mora se postaviti v profilu števil. 36. Dno glavnega praga naj se ji dene na kvoto 285,30, t. j. na tisto višino, v kateri sedanje najplitveje vode tekó. Ko bode poglobočenje Gruberjevega kanala že dovršeno, bode potem znižana najvišja voda segala blizu do kvote 287,35, stala bode tedaj še vedno okoli 1,58 metra pod sedanjo najvišjo vodo, ako bodo vzporne in zapiralne zatvornice odprte.

Da bode mogoče te zatvornice zidati, treba bode pred njimi narediti čez Ljubljaničo nasip, čegar vrh bi naj dosegal kvoto 288,30. Ako bode gradivo za zidanje pripravljeno na mestu in ako se bode porabil zidanju ugodni čas mesecev junija, julija in avgusta, v katerem

je voda navadno srednje visoka, zamorejo se zatvornice dokončati v dveh mesecih.

Ko bodo zapiralne zatvornice dovršene, mora se počezni nasip podreti in iztrebljenje Ljubljane se potem pod zapiralnico koj lahko prične; se ve da se mora pričeti delati od spodej proti navzgor.

Pri tem delu se morajo porabiti vse one naredbe previdnosti, katere smo že kot potrebne omenili pri poglobljenju Gruberjevega kanala.

V tej daljini ni potreba težavnejših objektov, razun zavarovanja dna struge pri Frančiškanskem mostu. Za varstvo tega mosta predlagam, da se naredite dve pilotirani stezi počez čez Ljubljano in da se med nje položi 0,6 metra debela ploča iz betona. Tudi za to delo se mora izvoliti najbolj ugodni čas za zidanje, ko so večje vode redke, da ne pride do spodkopanja temeljev Frančiškanskega mosta.

Kakor sem uže poprej omenil, zamore se med poglobljenjem tudi obrežno podzidje in druga morebiti potrebna dela v Ljubljani z najmanjšimi stroški dovršiti; zato bi Ljubljanskemu mestu ne bilo v korist, ko bi te prilžnosti ne porabili.

Ko bode poglobljenje dovršeno, moral se bode tudi konečni objekt na mlinskem potoku Gradašnice narediti. V ta namen bo treba vodo Ljubljane odpeljati po Gruberjevem kanalu, kar se bode zgodilo z odstranjenjem vloženih brunov; vrh tega se bode moral mlinski potok Gradašnice zapreti z zatvornicami, ki se morajo popraviti pri jezju v Kozarjah, in vodo omenjenega potoka je treba speljati v Mali graben.

Za čas teh del se mora dati, kar se razume samo ob sebi, primerna odškodnina lastnikom treh vodnih stavb, ki takrat ne bodo dajale nikakoršnega zaslužka.

Dela pri stranskih pritokih.

Iztrebljenje Gruberjevega kanala bode — kakor sem uže poprej omenil — najvišjo vodo Ljubljane znižalo pri državnem Ljubljanskem vodomeru za blizo 1,65 metra. Ako naj kmetovalcem to ponižanje koristi, tedaj se morajo polagoma poglobiti v razmeri z izkopanjem šote vsi glavni odtoki, ki se izlivajo v močvirje, in ravno tako tudi vsi stranski jarki, ki držé va-nje.

V kaki meri da se to mora zgoditi, kažejo dotični podolžni profili.

Pri tem pa je treba natanjko prevdariti, na kak način se morajo ta dela izvršiti, da se bodejo, sukcesivnemu izkopanju šote primerno, jarki poniževali v ravno potrebni in pravi meri.

Ker se po mojem mnenju ne more ponižanje koj dokončati z ozirom na gospodarstvene pogoje močvirskega sveta, zato se dela tudi ne smejo oddati posameznim podjetnikom, temuč po tem, kakeršna je stvar, morajo jih

- 1) deloma izvršiti posestniki, katere to zadeva (§§. 19, 20 in 33 deželnega zakona 23. avg. 1877), po sestavi podružnih odborov;
- 2) deloma jih mora odbor za obdelovanje močvirja upravnim potom preskrbeti, kakor bode ravno potreba nanesla; fondu za obdelovanje močvirja bi pripadle samo one stavbene naredbe, ki se tičejo celega močvirja ali vsaj velicega dela njegovega, ali pri katerih so stroški tako veliki, da jih dotični posestniki nikakor zmagati ne morejo.

Pri posameznih stranskih pritokih potrebna dela hočem sedaj splošno nekoliko opisati in zraven pridjati, v kak razred bi po mojem mnenju spadala; pri tem se mi je primerno zdelo, v prvi vrsti naštetiti ona dela, ki se tičejo fonda za obdelovanje močvirja.

I. Dela, ki se tičejo fonda za obdelovanje močvirja.

Taka dela so v prvi vrsti one spremembe, ki so potrebne vsled poprave ali odprave napačnih naredeb za zajezovanje vode. Za te odškodnine sem skrbel s primerno svoto v proračunih.

Dalje menim, da mora vse iztrebljenje pod vodo, kar ga je treba Ižici in ki znaša 176.000 kub. metrov, v skrb biti fondu za obdelovanje močvirja; kajti ta potok je nekak glavni recipijent Želimljice, Strojaneve vode in Škofeljice, konečno cele vrste izsuševalnih jarkov, tako da bi bilo težko najti pravično konkurencu za doneske, ki bi prišle na posestnike.

To trebljenje pod vodo bi se pač najceneje izvršilo, ko bi fond za obdelovanje močvirja napravil si mal parni vodotrebnik (Dampfbagger) za plitvo vodo, ki bi se potem porabil za to sukcesivno ponižanje Ižice, kakor tudi pri trebljenju, ki bode potrebno v Ljubljani in Gruberjevem kanalu.

Tudi one stroške, ki so potrebni za zapor doline Iške in dolin stranskih vód Gradašnice, mora prevzeti fond za obdelovanje močvirja.

Dobiček, ki ga bode imel cel okraj od teh zaporov dolin, je splošen, in se ne more razdeliti med posamezne kraje; zato se priporoča ta način kot najbolj primeren.

Na enak način in iz ravno tistih obzirov naj bi fond za obdelovanje močvirja prevzel reguliranje Malega grabna, Švice in Cornovega kanala; kajti Mali graben bode v prihodnje večino vode Gradašnice odvaževal in tako jemal nekaj bremena mlinskemu potoku Gradašnice; tudi se bode vsled reguliranja tega jarka in Švice zmanjšalo nakopičenje prodovja in konečno je Cornov kanal objekt, ki jemlje vodo vsemu levemu bregu Ljubljane in ki veže posamezne odtoke.

Kar se stavbenih del tiče, zamore se oddati podjetnikom samo reguliranje Švice, Malega grabna in prava zaporov dolin, — dela, katerega bode treba koj dokončati; za Ižico pa je najbolje, če se upravnim potom z natanjčno inženirsko kontrolo toliko iztrebi, kolikor se bode smelo prepustiti; s tem delom se mora koj pričeti, kakor hitro bodo stavbe v Gruberjevem kanalu dovršene.

Ponižanje Cornovega kanala pa mora napredovati z iztrebljenjem njegovih odtokov, to je vtaki meri, kot bode dovršeno trebljenje Zornice, Bevškega in Loškega ter Goriškega kanala, Lukovšice, Drobentinke in konečno Radne.

II. Dela, za katera naj bi se ustanovila posebna društva.

Vsa druga dela zamorejo dokončati posamezna društva, ki bi se ustanovila za vsak kanal iz direktno deležnih posestnikov in ki bi delovala — kar se razume samo ob sebi — z nadzorništvo in kontrolo glavnega odbora za obdelovanje močvirja.

Ker bode treba dokaj zemlje premakniti, tedaj ni težko spoznati, da pri sedanjem slabem obljudenju močvirja ni lahko mogoče, zvaliti ta dela na posestnike, temuč da se mora dovoliti z ozirom na korist deželne kulture izdatna podpora.

V koliki meri naj bi se dala ta podpora, bodi si od države ali dežele ali od obeh skupaj, tega ne morem določiti, kajti tu upliva toliko faktorjev, da mi jih ni moč pregledati.

Pri nekaterih kanalih bode na pr. vsakoletno ponižanje dna popolnoma zadostovalo, da se bode enakomerno, kakor se bode šota izkopavala, tudi dosegla potrebna globočina kanala. Gotovo je, da naj bi se to delo, kakor izkopanje šote, kontroliralo in vselej naprej določilo, kako daleč sme segati. Ta dela pa zamorejo vsaj

nekoliko posestniki sami prevzeti in ravno te meje, med katerimi je to mogoče, odtegnejo se popolnoma moji sodbi.

Pri družih kanalih pa redko prebivalstvo teh del ne more opraviti in zato bi bila tu podpora na pravem mestu.

Zračunil sem tedaj množino prsti, oziroma šote, ki se mora izkopati, in tudi dotične stroške; a kak del poslednjih naj bi se odkazal fondu za obdelovanje močvirja v podporo, to naj sodijo drugi bolj kompetentni faktorji.

Služba kulturnega inženirja.

Popis nalog, ki pripadajo odboru za obdelovanje močvirja, kaže, da jih nismo v stanu korektno doseči brez pomoči tehničnega organa. Kajti ne samo skrb za dobro ohranjenje stavb pri obeh glavnih recipijentih in stranskih pritokih tirja izvedenega in zanesljivega inženirja, temuč treba ga je tudi, da čuva izkopanje šote in vreduje prihodnje stranske jarke. Vrh tega pač tudi ne bode mogoče brez pomoči tehničnih organov določiti posameznega konkurentnega ozemlja pri stranskih pritokih.

Zato predlagam, da se za to službo nastavi pripraven inženir, ki ima potrebno znanje in potrebno skušnjo, da bode zamogel pri vseh tehničnih vprašanjih pomagati odboru za obdelovanje močvirja. Ta inženir naj bi se nastavil, če je le mogoče, uže v začetku del, ker bi se mu samo s tem priložnost ponudila, natanjko poznati vse objekte in tedaj vspešno jih čuvati.

(Dalje prihodnjič.)

Naše slovstvo.

Nova šolska knjiga. Občna zgodovina. I. del. Stari vek se zove nova knjiga, ki jo je prof. J. Jesenko ravnokar poslal med svet; na čelu pravi sicer, da je le drugi popravljeni natis, a ko smo knjigo nadrobneje pregledali, prepričali smo se, da jo je spisatelj vso presnoval in popravil. Ker se bode jeseni tudi v II. razredu naših gimnazijev jela zgodovina slovenski poučevati, prišla je ta naučna knjiga naši slovenski mladini ravno o pravem času na svetlo. Učivo je v vsej knjigi jako pregledno razdeljeno, kar bode gotovo močno olajševalo nalogo učencem in učiteljem. Beseda jej je gladka in povsodi lehkoumevna, tako da skoro zavidamo naši mladini, ki si bode po tej knjigi prisvajala zgodbe starega veka, ko pomislimo, s koliko težavo smo se mi sami o svojem času po nerazumljivih nemških knjigah, po toliko suhoparnem Pützu učili občne zgodovine. Da je spisatelj gledal pred vsem ravno na šolske potrebe, pričuje nam tudi pisava lastnih imen; piše namreč tuja lastna imena po tuje. Od ene strani se nam zdi to načelo prav naravno, ker se učenci v istem razredu uče latinščine ter v tej nahajajo lastna imena pisana po latinskem kopitu. Pouk v vseh predmetih se bi pač imel vjemati. S tem smo zadeli na načelo, ki pri nas, v našem slovenskem slovstvu še nikakor ni rešeno. Tega rešenja pa nam je treba kot ribi vode. Sapiienti sat. Profesor Jesenko je v tej novi knjigi pisal tuja imena po klasični obliki, narečivna imena („appellativa“) pa po domače. Mnogim je s tem zadel pravo, zlasti pa onim, ki bi radi vsa tuja imena fonetično pisali. Stvar je vredna resnega prevdarka — in dobro bi bilo, da bi jo naši jezikoslovci korenito jeli preiskavati; treba nam je, da jo končno doženó. Pri tej pravdi, pri tem raziskovanju se pa naši jezikoslovci ne smejo ozirati le na latinščino in grščino, ampak na razne slovanske jezike,

pa tudi na druge evropske jezike. Le s tako razglednega stališča je mogoče to imenitno prašanje rešiti.

Če omenimo še, da je cena knjigi, ki obsega osem in pol pôle, samó 55 kr., priporočili smo jo dovolj našim bralcem. Ugajala bode gotovo ne le učenem, ampak tudi drugim čitateljem, ki iščejo zgodovinskega pouka ali pa ga znova hočejo oživiti. Knjigo občinstvu priporočamo tem bolj, ker nje spisatelj uže leta in leta neprestano spisuje nam naučne knjige in jih tudi sam zalaga. In to zalaganje šolskih knjig je pri dosedanjih in naših razmerah skoro še večja zasluga nego njih spisovanje.

Abecednik za slovenske šole, sestavil Andrej Praprotnik, nadučitelj in ravnatelj 1. mestni peterorazredni deški ljudski šoli v Ljubljani — imenuje se ravnokar na svetlo prišla šolska knjižica. Ime pisateljevo nam je uže dosti poročila, da je knjižica dobra, ker zajemal je iz lastne priznane bogate skušnje. Bodi tedaj knjižica gorko priporočena vsem slovenskim ljudskim šolam.

Narodne biblioteke prišel je na svetlo v Novem mestu tretji snopič.

Naši dopisi.

Krems na Niže-Avstrijskem 8. maja. — Resnično, komaj se nekoliko oddahnem, ko mi doidejo novine iz moje ljube rojstne dežele. Kajti brez teh novin cepniti bi moral med tukaj izhajajočimi lažnjivimi nemško-židovskimi časopisi. Pač v srečo si moram šteti, da me podpirajo izmed teh rogovilnih liturg naše dušne in v pravem pomenu besede odkritosrčne novine, kakor „Sl. Narod“, „Soča“, „Mir“, „Kres“ in „Ljublj. Zvon“. Zraven teh prikupile so se mi brez prilizovanja naše obrtniške „Novice“. Srce mi od radosti bije, kadar prebiram razna podučila o kmetijstvu v tem res vrlem listu, pisana prav po domače.

Akoravno na trdi nemški deželi, se vendar upam „Novicam“ priporočati, da tudi tukaj imel je poduk potovalni učitelj za sadjorejo g. Julij Jablanzy pretečeni mesec. Udeležili so se sleherni narodni učitelji tega šolskega okraja. Poduk g. Jablanzy-ja trajal je celih osem dni, obstoječ v sajenji, požlahtnenji, obrezovanji, presanji in snaženji dreves, dopoludne teoretično, popoldne praktično. Konečno dobil je vsaki teh učiteljev mnogovrstnih žlahtnih drevesec in spričevalo udeleževanja tega nauka. Tudi imajo tukajšni vinorejci šolo za vinorejo. Uče se njih fantje pozimi v šolskem poslopju teoretično a spomladi praktično zunaj na lepem vinorejskem vrtu (Weinbauschulgarten). V tem vrtu vidijo se različna obdelovanja vinogradov. Tu so grede zasejanih zrn, tam posajene rogaši, zopet dalje presajene stare trte, da zamorejo vnovič poganjati, posajene so prav globoko. Zagledaš tudi razne brajde ali kolce prepeljane z debelim dratom, da se manj kolcev porabi.

Razna so podzidovanja vinogradov, kakor tudi razne like vinskih hramov i. d. Vinograde tukaj ljudje jako težavno obdelujejo, ker leže po silno strmih gričih, ne po dobri poti, ampak po stezah čez skalovje nosijo potrebni gnoj do svojih vinogradov. V jeseni si marsikdo napolni svojo klet, prodá pa večinoma v trgatvi drožje (tako imenovani „maiš“) kupcem, katerim je večina denar dolžna. Proda se taki „maiš“ za 3 do 5 gld. staro vedro. Staro vino se prodaja tukaj po 8, 9 in 12 gld. Večina se prepelje na Gornje-Avstrijsko, tudi na Ogersko, ako je tam slabo obrodilo. Ob bregu Donave pri postajah parobroda prevožnega društva leži v jeseni sodov na tisoč veder vina namenjenega za prevožnjo na razne kraje gornjega Avstrijskega. Tukaj je sicer težavno pridelovanje — toda v denar gre vse. Želim, da bi se tudi

tak krompir bodi-si kuhan ali surov, uživa, postane klasterna, ne mara jesti, noge so ji kakor otrpnjene, očesa so srpa in poskušnje so kazale, da so možgani s hrbtnim mozgom in gibalnicami vred skoraj otrpnjeni. Tako zastrupenje traja, ako se tudi nemudoma začnejo živini dajati krepčalna zdravila in dobra krma, nad osem dni. Varujte se, toraj živinorejci, take piče!

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Prihodnji način gospodarstva.

Kakor sem uže omenil, bode vsled znižanja Gruberjevega kanala upadla najviša voda pri državnem vodomeru blizo za 1.65 m., vsled poznejšega iztrebljenja Ljublanice pa bode znašalo to znižanje 2.50 in pozneje 2.0 metra, ko bode najviša voda, kakor je pričakovati, večja postala.

Zato stojimo tukaj pred nekakim prestankom, katerega dolgotrajnost je odvisna od podpore, ki jo bode dobilo podjetje od države.

A ne gledé na to, da se med tem časom en del močvirske zemlje ne bode izsušil, da se mu ne bode mogla šota izkopati, čeravno bode pozneje vžival vso dobroto izsušenja, ostane vendar še nekaj sveta, kateremu se spodnja zemlja sploh ne dá odkriti.

Zato razločujemo dvojni svet, namreč:

- a) zemljišča, na katerih se bode lahko na sedanji način dalje gospodarilo, ko bode spodnja zemlja odkrita;
- b) zemljišča, katerim se šota ne sme popolnem odstraniti, ne v imenovanem prestanku in tudi ne potem, ko bode vse ponižanje dovršeno; drugače bi prišle stare razmere nazaj, namreč povodenj bi vselej zopet nastopila.

Da se šota ne bode v taki meri izkopavala, mora biti skrb sl. odbora za obdelovanje močvirja, oziroma prihodnjega inženirja, kojemu bi se to nadzorovanje izročilo; tako izkopanje se mora tudi braniti z vsemi zakonitimi sredstvi.

Sedaj pa nastane vprašanje, kako naj se v prihodnje gospodari na svetu, katerega bode še pokrivala šota, da bodo tudi njegovi posestniki vživali blagoslov nameravanega izboljšanja?

Kakor je znano, mora se pred vsem skrbeti, da se šota ne bode popolnem posušila, da bode toraj podlaga njena vedno še nekoliko mokrote imela, kolikor je je neobhodno treba za rast cvetlic. Zato sem tudi stranskim odvodnim jarkom, kakor kažejo podolžni profili, odmeril le take globočine, da leži njih dno k večjemu 1.5 pod prihodnjo kulturno zemljo, ki se bode vsled tega zamogla vedno še obdelovati. — Ta s šoto pokriti svet moral se bode pač porabiti in obdelovati kot travniki.

Drugemu, in sicer ne malemu delu zemljišča se tudi ne bode mogla šota popolnem izkopati, a spodnja zemlja se lahko doseže, če se naredé ne abnormalno globoki jarki. Tukaj je pač na mestu, da priporočamo Rimbau-ovo metodo.

Konečno leži spodnja zemlja nekaterih zemljišč tako visoko, da je le še malo nižja, kot prihodnja najvišja voda. Pri tacem svetu naj bi se sicer dovolilo, da se šota izkoplje, a zraven bi se moralo skrbeti, da se ti

kosovi zavarovajo pred povodnijo z dovolj širokimi nasipi, kateri imajo vdlane potrebne zatvornice. V ta namen naj bi se ustanovila društva, ki bi smela dovršiti nasipe in druga dela le po enotermem načrtu in z nadzorovanjem in kontrolo odbora za obdelovanje močvirja. Jasno pa je, da bi se taki nasipi smeli dovoliti in napraviti le na podlagi natančnih načrtov, v katerih bi se morala z mnogoštevilnim in natančnim vrtnjem izmeriti posebna globočina spodnje zemlje; tudi bi se moralo po potrebi skrbeti za ohranitev teh nasipov.

Kranjska kmetijska družba pa bode imela tu jako hvaležno nalogo, da bode namreč spodbudovala novo začeto gospodarstvo na močvirji in pomagala posestnikom s svetom in podukom.

Ozemlje, ki se bode z vodo namakalo.

Sedaj mi še ostaje, da po danem programu najdem ono ozemlje, ki bi se zamoglo v prihodnje na slučaj namakati z vodo posamesnih stranskih pritokov.

Ker je bil preiskavanju odmenjen le kratek čas, zato to prihodnje namakanje nima zanesljive podlage, namreč natančnega znanja množine najmanjših vod, ki so nam na razpolaganje ob času, ko je svet treba napajati, namreč meseca maja, junija, julija in avgusta. Množina vode, ki jo imamo na razpolaganje, zamore se namreč določiti še le po večletnem opazovanju in sicer z ozirom na tista leta, v katerih pače najmanj mokrote izpod neba. Čeravno pa nimamo zanesljivih rezultatov, podaje pa nam vendar ta spis potrebne pripomočke, da zamoremo vsaj reči, na katero stran naj se v prihodnje poizveduje, daje nam tudi potrebne migljeje, kako bi se najbolje varovale koristi posestnikov močvirja.

Menim, da je najbolje, obdržati pri pretresovanju te stvari zaradi preglednosti oni red, v katerem sem poprej popisaval poglobljenje posameznih stranskih pritokov.

I. Ljubija.

Od tega potoka bi se zamogla porabiti le Kotnikove parketne fabrike voda, ki daje ob času najplitvejše vode 176 litrov in ki stoji na kvoti 291,49; poprej bi se pa morala pravica do vode kupiti za namakanje.

Površje te vode pa leži tako globoko, da ni mogoče vode speljati na višino rodovitne zemlje, če se tudi porabi neznatni pad $\frac{1}{2000}$; zato se ta voda ne more rabiti za namakanje.

II. Bistrica.

Pri tem potoku je možno samo ono spodnjo vodo, ki teče po strugi št. 2 pod mehničnim K. Gallé-tovim mlinom na kvoti 290,30, porabiti za namakanje prihodnje spodnje zemlje, na kateri šota ne bo več ležala; pravice do vode ne bo treba v ta namen odkupiti.

Množina vode Bistrice, ki odteče v 1 sekundi, se je preračunila, in znaša:

a) pri Galle-tovi žagi	161 litrov
b) pri Verbičevem mlinu	1240 „
c) pri mehničnem Galletovem mlinu	1293 „

tedaj bi se lahko porabilo za namakanje vode skupaj . . . . . 2694 litrov ali če se pad ne odkupi, samo (ad 3) . . . . . 1293 „

S tem bi se zamoglo namakati kacic 1293 hektarjev zemlje in lahko se naredé priprave za namakanje tega zemljišča, in sicer na desnem bregu Bistrice, ko se bode šota izkopala.

III. Borovniščica.

Kakor sem uže poprej omenil, mora se žaga „V logu“, ki je last družbe, odkupiti in stavba podreti. Iz spodnje vode zgornje, oziroma prve družbine žage, se zamore vsa najmanjša množina vode, ki se je zmerila na 70 litrov v sekundi, porabiti za namakanje; njen pad je namreč 1:2000 in tedaj bi se lahko uže pri hektom. 23 voda napeljala čez obdelani svet in malih 70 hektarjev namakala.

IV. Ižica.

Voda tega potoka bi se lahko pod grofa Auersperga mlinom prijela z zaježilno pripravo, in sicer brez škode za ravno imenovani mlin, ter bi se s pomočjo dveh stranskih strug speljala na rodovitni svet, morebiti pri hektom. 24. Ker bi se lahko razpolagalo najmanj čez 405 litrov vode, napajalo bi se ž njo tudi 405 hektarjev sveta.

V. Tujnica.

Tu naj bi se pad mlina „Pri Kalinu“ in Simonovega mlina odkupil in potem bi se imelo najmanj 75 litrov vode v sekundi na razpolago. Voda bi se morala koj pod „Beiszerjevim“ mlinom prijeti, ob desnem rebru speljati in od tu naprej za namakanje porabiti.

VI. Studenec.

Vsled lokalnih razmer se ta potok ne more za sedaj drugače porabiti, kot za izsuševanje.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske stvari.

Razstava

izdelkov hišne obrtnije, ženskih ročnih del in kulturno-zgodovinskih predmetov v Ljubljani ob času 600letnice.

Razstavni odbor je objavil pozive in splošna določila za razstavo svoje dni po kranjskih časopisih, ter jih razposlal na mnogobrojne javne in privatne kroge, na zastopstva in posamezne osebe, ker je imel namen seznaniti ožje in širše kroge s pomembo nameravane razstave in jih ob enem povabiti k udeležitvi.

Kot je znano, ima razstava obsezati več različnih oddelkov, namreč oddelek za izdelke hišne obrtnije, za izdelke ženskih ročnih del, za prazgodovinske, za starinske in kulturo-zgodovinske predmete.

Jako važen oddelek razstave morajo zavzimatei izdelki hišne obrtnije, ker je ona razširjena več ali manj povsod po Kranjskem. Odboru so došla dosedaj oglašila za čipkarijo iz Idrije, Žirov in Gorij; za izdelke iz pletene slame iz Domžalj in družih sosednih krajev kamniškega okraja. Oglašena je tudi velika zbirka raznih stvari iz lesa: škafi, sodčki, korci, rešeta, sklede, krožniki, žlice, kladva, lopate itd. iz Ljubljane; potem iz Kočevja: keglji in kroglice, okviri, palice; iz Bohinja: pipe, coklje, kerplje in nekoliko družih stvari iz lesa. Oglašeni so nadalje izdelki iz žime in iz platna iz Kranja; slednjič izdelki iz ilovice iz kamniškega in ribniškega okraja; izdelki iz sukna iz idrijskega okraja.

Odbor meni v tem odboru tudi posamezne narodne noše iz različnih krajev Kranjske, če bi bilo mogoče po figurinah, na razstavi predočiti, ter se nadja, da se bo ta njegova ideja lahko vresničila.

Najboljše in ob enem najmnogovrstnejše bodo, po dosedanjih oglašilih soditi, zastopana različna ženska ročna dela. Ta oddelek bo obsegal vse vrste, od najnavadnejših do najumetnejših izdelkov, od izdelkov učenk po raznih dekliških zavodih do izdelkov znanih umetnic na tem polji. Odbor je za trdno prepričan, da mu bo tu mogoče podati jako podučen obris vseh različnih vrst, kot so: šivanja, pletenja, vezenja itd. Največ oglašil mu je dosedaj došlo iz Ljubljane, pa tudi Notranjska in Gorenjska obetate nekoliko.

Predmeti prazgodovinske dobe bodo na razstavi izvrstno zastopani. Najmočnejše se je bo udeleževal ljubljanski muzej. Največ jih pripada onim najdbam zadnjega desetletja, ki so se vršile po napeljavi muzeja na Vačah, v Št. Marjeti in na ljubljanskem barji. Ta dela kažejo po navadi uže veliko tehnično spretnost in dober pojmov za umetnijo. Prazgodovinske predmete je obljubil tudi razstaviti prevzvišeni gospod knez Ernst Windisch-Grätz.

Kar se tiče starinskih in kulturo-zgodovinskih predmetov, ima odbor vsled večjih privatnih zagotovil trdno upanje, da se bo dala stvar dobro izpeljati. Jako pohvalno je tu v prvi vrsti omeniti bogate zbirke gospoda pl. Strahla v Stariloki. Zbirka, katero je omenjeni gospod radovoljno odboru zagotovil, obsega celo vrsto zanimljivih predmetov starinske umetnije. Lesna rezbarija prejšnjih časov se kaže po vsakovrstnih starih mizah, škrinjah, omarah, stajalih, šatuljah, kasetah itd. — Gospod pl. Strahl ima tudi stare slike, podobe, drugo malo hišno orodje, skledice, ključke, zapone, krožnike, steklenice, vrče, majolike itd. Sploh je zbirka zelo mnogovrstna, ter vsled tega odboru še posebno dobro došla. Tudi od drugod so odboru došla uže oglašila enakih predmetov.

Izvrstno bo zastopana cerkvena umetnija. Obsegala bo v posebnem oddelku najmnogovrstnejša, jako skrbno in umetno izdelana cerkvena oblačila, kot albe (mašne srajce), kasule (mašne plašče), pluviale (velike večerniške plašče); razne druge cerkvene stvari, kot dragocene kelhe, monštrance, blazine, svečnike, križe, preproge itd. Ta stroka uže sedaj ni enostransko zastopana, vendar je pričakovati še več objav.

Strogo kulturno-zgodovinski predmeti so večinoma v lasti privatnih oseb, zlasti velikoposestnikov. Odbor se je uže na-nje obrnil in pričakuje, da bodo njegovi želji v kratkem vstregli, kar so deloma tudi uže storili. Posebno zanimljiva bi bila tu mnogovrstna zbirka orožij, kot: pušk, mečev, čelad, sulic, ščitov, oklepnic itd., kakor tudi družih izdelkov iz železa. Zanimljiva bi bila tudi popolna zbirka različnih starinskih godbenih instrumentov, za katere ima odbor deloma uže zagotovilo. Zelo važne za kulturno zgodovino so tudi kulturno-zgodovinsko pomenljive, na Kranjsko se nanašajoče knjige. Odboru je došlo v tej zadevi zagotovilo prevzvišenega kneza Auersperga, da prepusti iz svoje dragocene biblioteke v tukajšnjem „Fürstenhofu“, kar se v tej zadevi želi. Tudi od tukajšnje bogato založene licealne biblioteke ima odbor zagotovilo za večje število v tem obziru zanimljivih knjig. Privatni krogi sicer so dosedaj v tej zadevi jako malo oglašili.

Odbor pričakuje, da ga bodo, kot dosedaj, tudi zanaprej prijazno podpirali vsi oni krogi, ki so na katerikoli si bodi način v tem položaji, da lahko delujejo v dober prosep razstave.

to je železnice in parobrodi, ter tako lahko z malimi stroški dohaja žito iz mlade in rodovitne Amerike in ogromne južne Rusije. Tako se žitne cene ne ravnajo več po naših domačih pridelkih, ampak po Ameriki in Rusiji. Iz tega lahko razvidimo in sklepamo, da se pridelovanje žita v veliki množini več ne izplačuje, ker so stroški preveliki, a cena prenizka.

Drugačne so razmere pri živini. Cene naše domače živine, kakor tudi njih pridelki (produkti), razne ovčje volne, katera je v ceni zadnjih 30 let gotovo za polovico padla, v prihodnje proti pavoli ne more konkurirati, so se pa zadnjih 30 let gotovo za polovico povikšale. Dobro se še spominjam, da so Gorenjci prodajali krave okolo leta 1852. do 1856. in to najlepše po 30 do 40 goldinarjev, katere se dan danes prodajajo po 80 do 100 gld. in tudi še draže. Nadalje se njih pridelki, kakor meso, mleko, maslo, puter i. t. d. vedno dražé.

Koliko večí dohodek pa bi še lahko od mleka dobivali, ako bi znali (večkrat tudi, ako bi hoteli) pri nas surovo maslo (puter) in sir umno (pravilno, racionalno) izdelovati, kakor to delajo Švicarji, severni Nemci, Danci, Švedsi, kakor tudi mnogi bolji posestniki na Českem i. t. d.

Dobro in skrbno oskrbovanje živine ima tudi še drugo prednost za posestnika. Vsakemu častitih bralcev „Novic“ je dobro znano, da so obdelovalni stroški na enem in istem polji enaki, naj uže bo pridelek obilen ali ne. Zavaljo tega se moramo truditi, da dobimo čim večí in gotov dohodek, da, ako obdelovalne stroške od dohodkov odbijemo, nam še kaj čistega ostane. Da pa to dosežemo, je edina pot izboljšanje živinoreje in krmnih rastlin, in da na ta način preostalo polje boljše obdelovati in gnojiti zamoremo; tako moremo več žita, koruna, turšice itd. na enem hektaru (blizo en oral in $\frac{3}{4}$) pridelovati, kakor po starem kopitu na dveh, in imamo tudi gotovo lepši pridelek in zraven tega še pri živini veliko večí dohodek. Obdelovalni stroški so pa za polovico manjši.

Nadalje se tudi držimo pravila, da ne gnojimo eni rastlini preveč, drugi pa nič, ampak boljše storimo, ako vsaki rastlini po potrebi gnojimo in bomo na ta način polje vedno v pravi moči obdržali.

Iz malo navedenih primerov moremo uže lahko razvideti, da se moramo dan danes poprijeti bolj umne živinoreje, ker se pri veliko manjšem trudu bolje izplača, kakor pa sejanje žita itd. Marsikateri zanikrni posestnik mi bo gotovo vgovarjal, da on in mnogi drugi zadosti živine redijo, pa vendar ne morejo shajati.

Na to mu moram odgovoriti, da imajo morda še preveč živine, katere ne morejo dobro rediti, ker jim manjka krmnih rastlin, in pridelke, kakor smo poprej omenili, tudi slabo izdelavajo. Navadno pri nas kmetje pozimi s slamo živino krmijo, ker jim primanjkuje sena in detelje, a mesto da jo razrežejo v rezanco, da bi jo živina lože jedla in prebavljala, navadno celo za jasli (lojtre) zbašejo ter si mislijo: „zoblji ali pogini!“ Naši slovenski kmetje, razun Primorja, ki morajo nograde kopati, gnojiti itd., nimajo ob zimskem času pod milim nebom družega dela, kakor malo drv za leto pripraviti in kmetijsko orodje popraviti, tedaj menim, da jim še dovoljno časa ostaja za spavanje in pohajkovanje, ako bi za svoj največi zaklad nekoliko bolje skrbeli.

Živina se mora tudi čistiti, ker, kakor pregovor pravi: „Snažnost je polovica hrane.“ Kaka pa je ta snažnost po naših hlevih! Hlevi so zabuhli, polni pajčevin in druge nesnage, živina blatna do križa, napaja se tudi zeló neredno. Namesto da v zimskem času,

kadar je hud mraz, bi se ji voda v hlev prinašala, da bi se malo ogrela, gonijo živino na potok ali na korito, kjer mora izpod ledú vodo srbati ter si na ta način želodec prehladi, od koder potem razne bolezni prihajajo. O snažnosti živine in krmjenji bomo na drugem mestu več govorili.

Iz hleva moremo samo takrat gotov in dober dohodek dobivati, ako živino vse leto dobro hranimo. Tudi o tej zadevi moramo opustiti staro kopito, da bi namreč z malo in slabo pičo mnogo živine redili. Kdor tako gospodari — namreč da več živine redi, nego je dobro prerediti more, in da mora krmo spomladi čestokrat drago kupovati — ta gotovo ne bode dobival čistega dohodka od živine. Kdor hoče tedaj velike in gotove dohodke dobivati od živine, mora se truditi in gledati, da domá dovoljno množino dobre krme pridelá. Zavaljo tega hočem tukej glavne krmne rastline napisati.

(Dalje prihodnjič.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

VII. Švica.

Po ozemlju izpodnebne moče je zračunjeno, da odteče po tem potoku 134 litrov vode v 1 sekundi. Če jo hočemo porabiti za namakanje, mora se struga pod Dolinarjevim mlinom, morebiti pri hektom. 7, zajeziti in potem bi voda s padom 1 : 1000 uže pri hektom. 16 polje dosegla. Poraba vode pa tirja, da se odškodujejo spodaj stoječi trije mlini.

VIII. Gradaščica.

Po ozemlju izpodnebne moče je zračunjeno, da teče memo mlina „Pri peklu“ 288 litrov vode v 1 sekundi naprej. Ta voda bi se zamogla porabiti za namakanje, če se odkupi od sledečih 4 stavb pravica do vode. Potem naj bi se voda kje pri mostu ob hektom. 5 vlovila in speljala na polja pri hektom. 15. Bi se li to splačevalo ali ne, o tem za sedaj ni moja naloga govoriti.

IX. Mali graben.

Ta ima samo nalogo, da odvažá najvišo vodo Gradaščice.

X. Glinšica.

Ta potok daje pri najmanjši višini tam, kjer teče pri Utiku čez pot, kaciš 13 litrov vode, ki se lahko tukaj vlové in porabijo za namakanje spodej ležečih, z novim jarkom izsušenih travnikov. Ako se to zgodi, mora se poprej Kolezijski mlin za to izgubo vode odškodovati.

XI. Podpečki kanal.

O poletnih mesecih je vode, ki je na razpolaganje za namakanje, tako malo, da se mora, kakor sem poizvedel, na pr. pri Jak. Petričevem mlinu voda 12 ur zapreti, ako se hoče pol ure mleti. Tu se toraj ne more govoriti o pripravah za namakanje.

XII. Sv. Lovrenca kanal

je sedaj le izsuševalni jarek.

XIII. Dolgi graben. XIV. Sv. Ivana kanal. XV. Tomišeljski kanal.

Po teh jarkih tekó sedaj oni studenci v Ljubljano, ki izvirajo ob cesti pri znožji Krima. Sedaj se pa ne more še reči, da bodo ti studenci po znižanju najviše vode še tako izdatni, da bi se splačala naprava jarkov za namakanje; še le po dokončanem izsušenju in izkopanju šote naj bi se delale potrebne studije.

XVI. Čurnov kanal.

Ta kanal je poleti popolnem suh, ker se voda njegova poizgubi v nasipinah Iške; zato ni nikakor sposoben za namakanje, in sicer toliko manj, ker koj v njegovem začetku spodnja zemlja zeló globoko leži; voda, ki bi se morebiti iz Iške pod Igom naravnost dalje napeljala, zgubila bi se v globokem močvirju.

XVII. Zidarjev kanal.

Tudi tukaj bi se moral odkupiti pad mlinskega potoka in napraviti kacic 1400 m. dolg, vododržan jarek čez oni kraj, kjer leži spodnja zemlja pregloboko; zato tudi pri tem kanalu odsvetujem, da bi se porabil za namakanje.

XVIII. Farjevec. XIX. Ložca.

Oba jarka sta izsuševalna kanala in odvažvata izpodtalne vode, ki pridejo iz Iške.

XX. Želumljica.

Ta potok se lahko porabi za namakanje, in sicer spodnja voda obeh mlinov brez odkupa vodnega pada, ako se potok pod mlinom „Pod Smoligajem“ odpelje naprej. Pri najmanjšem pritoku se sme računati na kacic 87 litrov vode. Kanal za namakanje bi dosegel njive nekako pri hektom. 44, toraj bi moral blizo 900 metrov dolg biti.

XXI. Strojanova voda.

Ker spodnja zemlja pregloboko leži, se ta potok ne more porabiti za namakanje.

XXII. Škofeljica.

Na razpolago nam stóji sicer 132 litrov vode, ki tekó memo Ančičevega mlina, vendar bi se ta precejšnja svota vode težko porabiti dala za namakanje, ker leži svet, kakor kaže podolžni profil, v prvi tretjini previsoko, v drugi pa je spodnja zemlja prenizka in bi se moral kopati vododržan, tedaj jako drag kanal, kar bi pač ne stalo v pravi razmeri z dobičkom, ki ga hočemo doseči.

XXIII. Pripročica.

Ta kanal daje v poletenskih mesecih pri mlinu v Orlah tako malo vode, da jo je treba počasi loviti, ako se hoče tu in tam mleti; zato ni porabiti za namakanje.

XXIV. Zgornji Golevec. XXV. Spodnji Golevec.

Ta dva kanala nimata nepretrganega pritoka vode in sta samo izsuševalna jarka.

XXVI. Cornov kanal.

Kakor sem uže poprej omenil, naj se ta kanal porabi posebno za nabiranje in odpeljavo globoko stojećih izpodtalnih vod; tedaj nikakor ni za namakanje.

XXVII. Zornica.

Poleti teče po njej vsako sekundo samo kacic 6¹/₂ litrov vode, ki se zamore porabiti pod tržaško državno cesto.

XXVIII. Bevški kanal. XXIX. Loški kanal.

Oba sta samo globoko ležeča izsuševalna jarka, ki odvažvata izpodtalne vode.

XXX. Dragomirški kanal.

Ker se koj pod tržaško cesto spodnja zemlja poniža, zato se voda dragomirškega kanala ne more porabiti.

XXXI. Goriški kanal. XXXII. Lukovški kanal.

Oba sta samo odvodna jarka Cornovega kanala in zato se smeta porabiti le za izsušenje.

XXXIII. Drobentinka

ima poleti le zeló malo vode.

XXXIV. Radna.

Po tem studencu se odteka poleti kacic 18 litrov vode, ki bi se lahko prav dobro porabili za namakanje zemljišča, ki leži med tržaško državno cesto in južno železnico.

Temu popisovanju ozemlja, ki se bode namakalo, pridenem še nekaj podatkov o množini izpodnebne moče na opazovalni postaji ljubljanski.

Kakor kažejo podatki, koje so sestavili veščaki l. 1880., znaša:

a) poprečna množina izpodnebne moče ali deževine (enega) leta	1438 mm.
b) največa množina vsakoletne izpodnebne moče (leta 1855)	2183 "
c) najmanjša množina vsakoletne izpodnebne moče (leta 1865)	817 "
d) mesečna izpodnebna moča poprek	120 "
e) njena največa množina (1855)	182 "
f) njena najmanjša množina (1865)	68 "
g) poprečna množina izpodnebne moče meseca aprila	67 "
h) in mesecev maja, junija, julija, avgusta	127 "
i) slednjič meseca septembra	138 "

Ta sestava nam kaže, da za sedaj ljubljansko močvirje nima nikakoršnega pomanjkanja mokrote, in da naj bi se z namakanjem še le tedaj začelo, ko bode za to nastala potreba vsled spremembe razmer na zemljišči ali vsled predrugačenja klimatičnih razmer.

Ta čas spoznati in potem tudi čuvati, da se med tem ne bodo razmere padov vode pri jezovih spremenile in namakanju škodovale, ali ga celó zabranile, to bode na vsak način hvaležna naloga odbora za obdelovanje močvirja.

(Konec prihodnjič.)

Atanazij Benoë iz Galicije; vitez Josip Bertel iz Česke, grof Karol Bouquoy iz Česke, grof Karol Chorinsky iz Solnograškega, baron Karol Dalberg iz Moravskega, grof Božidar Falkenhayn iz Šlezije, vitez Apolinar Javorski iz Galicije, Adolf Halla iz Niže-Avstrijske, Ferdinand Kaltenegger iz Tirolske, knez Ferdinand Lobkovic iz Česke, Fridrih Müller iz Štajarske, vitez Julij Riccabona iz Tirolske, vitez Artur Skala iz Niže-Avstrijske, grof Emanuel Thun iz južne Tirolske, vitez Janez Zotta iz Bukovine.

Vabilo predsedništva osnovalnega odbora glasi se tako-le:

V prilogi doidejo Vam pravila in pregled podvzetja, katero namerava osnovano kot zadruga za povzdigo avstrijskega mlekarstva.

Možje iz vseh delov države sošli so se, da prijavijo oklic vdeležbi, vodi jih prepričanje, da priporočajo podvzetje času primerno, katero bode velikega gospodarskega pomena za vse dežele, za vsacega posameznega kmetovalca.

Kdo bi hotel ugovarjati, da dandanes kmetijstvo nima prestati težkih borb, težjih kakor morebiti kedaj poprej! Bolj kakor kedaj poprej so tedaj upravičene izredne v reči utemeljene naredbe.

Ne samo slabe letine ali bolj in bolj rastoče zahteve stiskajo gospodarja. Veliko težje še trpi pod pritiskom v zadnjih desetletjih spremenjenih razmer, katere kratijo njegove dohodke. Kraji, v katerih bi bilo njemu kaj spečati, zalagajo se od daljine; ako so tu ali tam boljše letine, ne dobiva več povračila v boljših cenah, na kratko, nastale so razmere, katerim nasproti je kmetovalec onemogel.

Razmere prometa in tržne razmere presukale so se v kratkem času, to je, hitreje, kakor da bi se bile mogla ob enem predrugačiti načela kmetijstva. Toliko bolj na času, celo nujnejše je, odkriti neznane prednosti, katere so povzročile nove razmere, in se jih poprijeti.

Zadruga, o kateri govorimo, je sredstvo, novo nastale razmere porabiti na korist vsega kmetijstva. Kakor so na priliko sladkorski okraji še le po novih razmerah prometa v stanu, gospodarstva po ugodnosti svojih zemljišč spremeniti, enako se sme pričakovati splošnega dobrega vpliva pri razcvetanju mlekarstva, katero se najbolj pospešuje z vredbo v zadrugah, po katerih se pospešuje najkrepkeje.

Po prepričanju govorimo, ako trdimo, da se po osnovi avstrijske trgovinske zadruge vsakemu kmetovalcu, kateri si prizadeva, popolnem vporabiti ugodnost razmer, vsiljuje nalog, mlekarstvo, do zdaj mu neznano, vsaj zavolj primerjanja poskusiti.

Ugovoru, kateri se dostikrat sliši, da naše naravske razmere razvoju mlekarstva niso ugodne, moramo nasprotovati, sklicevaje se na to, da se dejansko v vseh delih države pri najbolj različnih razmerah (zemljišč, podnebja in krme) uže zdaj pridelujejo prav dobri izdelki.

Sedanji še tako nizki stan tedaj ni nasledek naših naravnih pogojev, temveč je bil do zdaj povzročen po zemljepisni legi države, po kateri se znači kot od morska dežela, in po kateri smo bili zaprti za prodajo mlekarskih izdelkov proti splošnemu svetovnemu prometu; bili smo tedaj omejeni na domačo notranjo prodajo, katera razvoju ni bila ugodna, ker se domači potrebi enako v množini kakor dobroti prelahko zadostuje.

Po združinski osnovi kmetijskih krogov, po vstanovitvi avstrijske trgovinske zadruge dano je sredstvo za prost razvoj, in prilika posameznemu, ki je do zdaj moral prenašati slabe nasledke spremenjenih razmer, zdaj tudi uživati njene koristi.

Skupno druženje enakih gospodarskih krogov je

edino naravna bramba v tako silovitem boji konkurence, in to bode tem bolj varovati koristi, kolikor dalje se raztezava. — Prosimo Vas pri tem sodelovati in vabimo Vas, vdeležiti se pri vstanovitvi podvzetja. — K pravilom dovoljujemo si opomniti: §. 3. odstavek 2. določuje za čas po vstanovitvi, katere napovedbe se imajo dodati prošnji za sprejem.

Mogoče je namreč, da pristop namerava samo vdeležbo z denarjem z namenom pospeševanja združinskih namenov, ali pa z namenom, da pripomore posredovanje zadruge k prodaji izdelkov pristopivšega, zatorej se bode moralo naznaniti poleg deležev podvzetja, katero želi prevzeti prošnik, tudi to, ali in približno koliko blaga (surovega masla) na mesec ali na teden naj bi se spečalo po zadrugi.

Zadnjega naznanila je treba zato, da je predstojništvu mogoče, držati se neke gotove razmere, katero je treba varovati v spolnovanje združinskih zavez gledé vrednosti na prodaj stavljenega blagá in gledé števila družbenih deležev. Ta razmera se ne dá določiti naprej, temveč bo odvisna:

1. od števila družbenih deležev, ki se oddajo udom vdeležujočih se samo z denarjem, ne pa z blagom, in

2. od krajšega ali daljšega časa, kateri poprek preteče, dokler se za prodano blago dobi denar.

Pravice, katere §. 4. odstavek 2. daje predstojništvu na korist malih kmetovalcev, mogel se bo le tedaj poslužiti, ako bode po živahni vdeležbi na razpolaganje potrebni denar.

§. 8. odstavek 4. priznava onim udom (osebam ali družbam), kateri prevzamejo večje število deležev in s tem podvzetje dejansko podpirajo, posebne predprave. Konečno zdi se nam potrebno omeniti, da je izvrševalni odbor namenoma in to v varovanje načela zadrug v pravila sprejel (§. 5. c) samo razdelitev dobička, ne pa obrestov od deležev.

Naj bi se po tem ravnanji oni, katerim je na razpolaganje denarja, ne dali zadržavat, zaupati ga zadrugi enako v lastno korist, kakor v korist zadruge, ker lahko izrečemo z dobro vestjo, da avstrijska trgovinska zadruga ne bode koristila samo pridelovalcem, ampak se razvila tudi v varno in dobro nalaganje denarja.

Ne odbite nam naše prošnje, s katero se do Vas obračamo: pripomoči pri vresničenju podvzetja, katero je tako visocega gospodarskega pomena, in katero ob enem avstrijskemu kmetijstvu pridobi čast, da je prvo nastopilo pot, katera bo v prihodnje pot splošnega razvoja.

Vašo izjavo o pristopu blagovolite poslati pod naslovom v sklepu progleda napovedanem.

Predsedništvo.

(Dalje prihodnjič.)

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Konec.)

Konečni posnetek.

Menim, da sem v tem svojem popisu dano mi nalogo dovoljno rešil in vsa ona stališča jasno dokazal, ki so merodajna za presojevanje naše naloge.

Najprej sem govoril o obširnosti tehničnih priprav in poizved, potem sem utemeljil stavbe, ki sem jih predlagal, razvil sem njihov stavbeni program in sedaj

mi le še ostaje, da z ozirom na preračunjene stroške tu opomnim, na kak način in v kakih svotah se bodo ti porabljali, ako se sprejmejo moji predlogi.

Po prejšnjem popisovanju naj bi se v

I. dobi zidanja

pričela sledeča dela:

a) Naprava kunete od izliva Gruberjevega kanala v Ljubljano do Fužin s stroški	292.000 gold.
b) vse stavbe v Gruberjevem kanalu	412.000 "
Skupaj	704.000 gold.

Ko bodo dovršena ta dela, ki se zamorejo razdeliti na 2 do 3 leta, naj se

c) naredé vsa dela, ki so predlagana pri stranskih pritokih in ki pripadejo konkurenčnemu fondu; morebiti najboljše v tej vrsti:	
1. Reguliranje Malega grabna s stroški	46.500 gold.
2. Reguliranje Ižice s stroški	197.000 "
3. Jez čez dolino Iške s stroški	24.000 "
4. Odkup škodljivih padov mlinskih potokov in poprave jezov s stroški	16.000 "
5. Reguliranje Borovniščice s stroški	32.300 "
6. Jezovi čez doline in zadnji prepad v Gradaščici s stroški	39.400 "
7. Reguliranje Švice s stroški	5.300 "
8. Reguliranje Cornovega kanala s stroški	17.000 "
Skupaj	377.500 "

Dela od 1—7 se lahko razdelé na več let, kakor bodo ravno nanesti pripomočki, ki bodo na razpolago; dela pri Cornovem kanalu pa se morajo ravnati po tem, kakor bode napredovalo poglobljenje tistih vodotočev, ki so s tem kanalom v zvezi.

Za

II. dobo zidanja

ostaja še tedaj:

d) Reguliranje Ljubljane od Malega grabna naprej do izliva Gruberjevega kanala s stroški	432.000 gold.
e) slučajna dopolnitev, oziroma povikšanje zaporov dolin s stroški	35.000 "

tedaj skupaj . . . . . 467.300 gold.

Ako se prištejejo k tem delom, ki bodo po sumaričnem proračunu	1,548.000 "
veljala, tudi stroški stavb ob stranskih pritokih, ki so zračunjeni s	155.200 "

tedaj znašajo vsi stroški za predlagano izboljševanje . . . . . 1,703.200 gold.

Razume se samo ob sebi, da v tej svoti ne stojé ona dela, ki jih morajo podružna društva, občine ali posamezni posestniki v izsušenje zemljišča, ležečega v njihovih mejah, izvršiti v teku nekaj let, deloma, da se popolnem znižajo izpodtalne vode, kakor to tirjajo dotični projekti, deloma da se zajezé vode v stranskih jarkih, ker bi se sicer šota popolnem izsušila.

Dobiček, ki bi ga imelo močvirje od teh predlaganih del, je zeló velik.

Ako se Ljubljani najviša voda zniža, tedaj bode nevarnost povodnji popolnem odstranjena za celo močvirje in potem se sploh zamore naseliti na-nj več ljudstva, ki ne bode samo oponašalo se, temuč tudi pospeševalo razvoj celega okraja.

Ko se ne bode šota več žgala, bode v zdravstvenem obziru mnogo pridobilo ljubljansko močvirje, še več pa glavno mesto Ljubljana.

Po dovršenem znižanju najviše vode se bode tudi zamogla šota izkopati blizo $\frac{2}{3}$ sedanjega mahovja in poslednje se bode spremenilo v rodovitna polja; potem bode treba le zadnjo tretjino obdelovati kot močvirje, ki pa bode pri umnem obdelovanju tudi dajalo dovolj velik vžitek, kajti povodenj ga ne bode nikdar več preplavila.

Sedaj je pač še nemogoče, to korist s številkami zračuniti; vendar hočem poskusiti ceniti, koliko bode svet več vreden, ko bode izboljševanje dokončano, in upam, da bodem resnico precej natanko zadel.

V ta namen vzamem, da je močvirje okroglih 15.700 hektarjev veliko, ter ga razdelim aproksimativno (približno) v sledeče vrste:

a) 1500 hektarjev sveta, katerih sedaj povodenj sicer ne pokrije, ki so pa vendar na nekaterih krajih zamlakuženi; ta svet bode v prihodnje več vreden deloma vsled izsušenja, deloma vsled skupnega razvoja kmetijskih razmer na močvirji;
b) 4500 hektarjev rodovitne zemlje, katere povodenj poplavi, a se bodo vsled znižanja najviše vode lahko izsušili;
c) 3000 hektarjev močvirja, ki so poplavljeni in zamlakuženi in ki se vkljub znižanju najviše vode v prihodnje vendar le kot mahovje obdelovati morejo;
d) 7200 hektarjev močvirja, katere sicer povodenj pokriva, a šota se jim zamore odstraniti s tem, da se izkoplje ali požgé; potem se bode prišlo do spodnje zemlje.

Jaz cenim, da bodo te 4 vrste zemljišč toliko več vredne:

ad a) hektar po 43 gl. (joh po 25 gl.) =	37.500 gl.
ad b) " " 121 " " " 70 " =	544.500 "
ad c) " " 70 " " " 40 " =	175.000 "
ad d) " " 295 " " " 170 " =	2,124.000 "

tedaj poskoči cena za 2,881.000 gl.

Razume se samo ob sebi, da bode ta večja vrednost nastala še le čez več desetletij, ko bode najviša voda se upadla, ko bodo vsi kulturni jarki zvrševali svoj posel in bode spodnja zemlja spremenjena v rodovitno polje, ko bode vrh tega pridno, delavno in razumno prebivalstvo prav uporabljalo one koristi, ki mu jih bode izboljševanje dajalo.

Slovstvene stvari.

V spomin

dr. Jan. viteza Bleiweisa-Trsteniškega.

Spisal Jos. Cimperman.

Tožila o smrti očina je,
 Ko vplenila tega jej sína je:
 „Pogledi, rod, na mrtvaškem odri
 Tvoj Oča spí in voditelj modri!
 V ljubezni zvesti pozabljal sebe,
 In vže pri mejniki življenja stal,
 A záte v skrbéh je še dejál:
 Težkó, moj narod, se ločim od tebe!“
 Ljubèč ga čestimo! Ljubezen, le óna
 Trdneja od sive je skale in bróna.

Da izročam javnosti nekatere liste nepozabljivega mi pokrovitelja dr. Jan. viteza Bleiweisa, nagibljeta me poleg hvaležnosti še dva razloga. Prvi razlog je rádostno uverilo, da skažem tem načinom veliko ljubáv književnosti slovenski, a drugi razlog ima svoj kóren v zunanji obliki listov, kateri so, namenjeni le hipu, kadar ni utégnil slavni mož govoriti z mano o delih za „Matico“, „Novice“ itd., načrtani največ na navaden